

05
791
N: 260

-620-

TRANSILVANIA

Anul LII.

Aprilie 1921

Nr. 4.

88

Săptămâna mare.

Cum sboară zilele vacanței!

Grămezi de nori, alba, uriașe suie grăbit și tainic în drumul Paștelui. De pe pământ, flori de cais, fără-miturile primăverii, înșirate pe ramuri, li se închină cu smerenie.

dn

Ferestrele dela case parcă s'au înțeles: își întind brațele fără sfială de-a lungul străzii, cât vezi cu ochii, cele mari spre cele mici, cele cu ciurciuvele rupte spre cele văpsite de curâna. Din odăi, năpădește spre trotuare miros de terbenină și aburi de mazăre fiartă... In prăvăliile cu luminări roește lumea ca în viespar. Aerul îmbalsămat de ceară aduce aminte de stupi, de flori, de livezi îndepărtate. Gem mesagioarele de turte, de păhărele, de rațe albe, de portocale purpurii, de miezuri de pepene verde cu semințe negre.

90

A, miezul de pepene verde!... Amurgul tăcut apropie prin limba clopotelor triste cerul de pământ, sub vraja patimilor Domnului.

Noaptea, străzile sunt mai pustii ca altădată. Mușurii castanilor se deschid la întunec pe furiș în aerul încropit al grădinilor.

D/ 2.1398

Un sgomot de zaruri, un mârâit de căței întărâtați, râsete înfundate de copii îmbătați de gândul Paștelui se deslușesc tot mai mult la o răspântie, dintr'o casă mică, dar bătrână.

Vineri, hainele noi, curate, sunt vesele ca lumina primăverei. Cine e cuminte merge la biserică, trece pe sub sfânta masă — comoara cu zambile și cu sfeșnice înflorate — și Dumnezeu îi iartă greșelile. Soarele de după amiază pătrunde prin ușa deschisă până în fund la altar, tainic ca nici odată. Sub stăpânirea lui se lămuresc lespezile late, stranele bătrâne, papurele roase sclipind de curățenie.

Prin curți mari cu case scunde trec ca în vis din spre bucătărie tăvi de aramă vârfulite cu ouă roșii ca bujorul.

În toiul nopții, zidul bisericilor se aprinde pe din afară ca un rug, salutând cu pâlپări de flacări și plâns de clopot cerul înorat și tainic.

Cartea mahnirii își deschide ușor întâia foaie și ochii nevinovați care n'au cunoscut-o încă ameteșc sub farmecul vorbeii mâine scrisă în văzduh cu pietre șcumpe parcă.

I. A. Bassarabescu.

La groapa Eroilor.

*Ne-apropiem sfielnic cu suflete smerite
De voi mărețe umbre — în Domnul adormite...
Spre voi ne'nchinăm astăzi a inimei pornire
Voi toți ceice luptați spre-a neamului mărire,
Eroi fără de nume, viteji înflăcărați
Purtați de ideale și dragoste de frați...*

Ce dulce v'a fost visul, că pentru el sub steag
N'ați șovăit o clipă să vă jertfiți cu drag!
Și-acum dormiți sub glie — loviți de glonț păgân
Voi lamura curată a neamului român...
Ni-e sfânt și lutul care v'acopere mormântul,
Cum sfânt v'a fost idealul și sfânt v'a fost avântul...
Dar nu v'aducem lacrimi prinos iubirei voastre,
Ci cântec de mărire din sufletele noastre!
Că nu-'nzadar în luptă viața v'ați jertfit
Azi visul vostru falnic și sfânt s'a împlinit!

Venim la groapa voastră umilă, — doar c'o cruce —
Să vă trezim pe-o clipă din somnul lin și dulce,
Venim, cu mic cu mare, cu steaguri și cu flori
Să ne 'nchinăm azi vouă — voi vrednici luptători.
Țărâna voastră rece o clipă să tresară
Că ne-ați rostit în suflet atâta primăvară
Răscumpărând cu viața o mare Românie
Și pagini de mândrie punând la temelie.

Dormiți de-acum în pace! vă fie somnul lin...
Să vă doinească codrii cu glasul lor blâjin
In tainice amurguri când plânge vântu-'ncet
Și freamătă cucernic frunzișul în făget...
Când blândețe izvoare cu unde arginții
Ingână 'nduioșate frânturi din liturghil...
Vă fie leagăn dulce al Patriei pământ
Și sfânta lună — noaptea — candelă la mormânt...
Venî-vom câte-odată aci cu drag și noi
Să v'alintăm c'o șoaptă duioasă — dragi Eroi
Și să vă cerem tainic în vremuri turburate
Să ne-'nvățați iubirea de Patrie și frate...
Planeze-asupra noastră de-apururi o Credință:
Credința voastră tare în sfânta biruință...
Voi ne-ați făcut pe-'ntinsul Ardealului Stăpâni!
Dormiți... dormiți în pace... ostași viteji români...

Aurelia Pop.

Portretele lui Avram Iancu

de

Ioan C. Băcilă.

Au trecut 72 de ani de când Avram Iancu în târgul dela Câmpeni din munții Apuseni, urcat pe o masă a vorbit Românilor că le-a sosit ceasul să ducă o vieață mai bună, un traiu mai omenos, ce nu putea să-l smulgă dela nemeșii Unguri decât pe calea armelor. De altă parte tinerimea din întreg Ardealul, «canceliștii» dela Tabla regească din Oșorhei, tinerimea dela școalele din Blaj, Simion Bărnuțiu, Gheorghe Barițiu, Timotei Cipariu, Sterca Șuluțiu, Șaguna, Lemeny și alții, au hotărît pe câmpia libertății de lângă Blaj, în ziua de 3 Maiu 1848, că nu vor unirea cu Ungaria. Acum ruptura eră făcută și Românii trebuiau să-și apere dreptul lor cum știau că este mai bine. Întâmplările revoluției din 1848 au adus multe lucruri neașteptate silind pe o parte din «inteligența» românească să fugă în «Țară», iar alții au rămas ca cu prețul sângelui să-și apere drepturile lor.

Avram Iancu înconjurat de o seamă de tineri ca Simeon Balint, Axente Sever, Buteanu, Dobra și alții, hotărâți să moară sau să învingă, au luptat cu vitejie la Abrud, Ofenbaia, Aiud și pe tot șirul munților Apuseni, formând legiunile de glotași Români sdrobind pe căpitanul ungar Hatvany la Aiud și pe generalul Kemeny Farkas la Abrud.

N'au avut arme, dar cu furcile, coasele, ceva puști cu cremene au făcut minuni de vitejie. Au făcut și tunuri de lemn sfredelind groși de brad, cari au fost cele dintâi tunuri de lemn, cântate și în poezia populară, cari au răsunit în anul 1848 în munții Apuseni împroșcând cu ele armata ungurească ce venea asupra lor.

În timpul revoluției armata rusească vine în Transilvania, scapă pe Habsburgi, revoluția încetează, Ungurii sunt învinși și Românii cari luptaseră pentru drepturile lor și scăpaseră tronul habsburgic își așteptau răsplata cuvenită, răsplată ce n'a venit, lucru ce a adus o mare mâhnire în sufletul lui Avram Iancu. În timpul când el eră în gazdă la Sibiiu, pela 1860, la Elie Măcelaru, întrebat de baronul Heydte, că ce ar dori pentru favoarea sa, el răspunde foarte frumos și destul de hotărît:

*Pentru persoana mea nu doresc absolut nimic, m'am luptat pentru tron și pentru neamul românesc, nu pentru favoruri personale. Unicul dor al vieții mele e, să-mi văd națiunea fericită.*¹ Nedreptatea ce s'a făcut poporului Român, cu toată mergerea lui Iancu la Viena, insulta ce a primit-o, fiind pălmuit în arestul din Alba-Iulia, toate aceste aduc o sbuciumare în sufletul lui Iancu, ce are ca rezultat nebunia. Primele lui semne de slăbiciune mintală au început să dea prin anul 1852. Vieța lui după revoluție a fost un sbucium neîncetat și dornic de o dreptate pentru poporul din care a făcut parte și pentru care a luptat. De atunci merge din ce în ce mai rău. Imbrăcat foarte simplu el merge prin locurile unde a luptat odinioară și cântă din fluier doină de jale. A fost pe la Blaj, Sibiiu, Vidra, Câmpeni, unde toți îl primeau bine, atât tovarășii lui de arme cât și sătenii; se uitau la el cu ochii plini de lacrimi și clătinau cu tristeță din cap. Soartea însă își urmă calea. Când și când mai aveă limpezime de minte și atunci când eră întreat, el spunea tot despre bietul popor pentru care a luptat.

Odihna el nu și-a aflat-o decât atunci când moartea l-a găsit în Baia de Criș în 1872 Septembrie 10 și a fost îngropat la Tebea sub gorunul lui Horia în ziua de 13 Septembrie ora 3 după amiază, petrecut la groapă de 10 mii de țărani și 30 de preoți. Pe crucea lui nu eră scris decât aceste cuvinte: *Avram Iancu, avocat. Prefect. Leg. Rom. 1848/49†1872.*

¹ Ca o adeverire a celor spuse că el a luptat pentru națiune și nu pentru favoruri personale, este testamentul lui atât de simplu și atât de înduioșător:

Ultima mea voință!

Unicul dor al vieții mele e, să-mi văd Națiunea mea fericită, pentru care după puteri am lucrat până acuma, durere fără mult succes, ba tocma acuma cu întristare văd, că speranțele mele și jerfa adusă, se prefac în nimica. Nu știu câte zile mai pot aveă; un fel de presimțire îmi pare că mi-ar spune, că viitorul este nesigur. Voiesc dară și holărit dispun, ca după moartea mea, toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare să treacă în folosul națiunii, pentru ajutoriu la înfiinșarea unei academii de drepturi; tare crezând că luptătorii cu arma legii vor puteă scoate drepturile națiunii mele.

Câmpeni, 20 Decembre 1850.

Avram Iancu m. p.,
avocat și prefect emerit.

(Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpiniș: Biografia lui Avram Iancu pg. 34).

A fost parcă sortit să fie acoperit și umbrit de ramurile aceluiaș gorun, alături de celalalt martir al neamului nostru, Horia.

Avram Iancu și-a iubit neamul ca un părinte, a luptat pentru el, s'a sbuciumat pentru dreptate pe care înzadar a cerut-o, neavând liniște până la moarte.

Luptase pentru neamul românesc și pentru salvarea tronului habsburgic; cei mari — Habsburgii — l-au uitat și l-au disprețuit, dar neamul românesc nu l-a uitat nici odată. Poporul l-a cântat și l-a iubit; și amintirea lui a rămas în doina poporului care-i povestește isprăvile vitejești ca ale unui erou legendar. Doina lui Iancu răsună astăzi fără sfială pe la Vidra și Câmpeni:

Iancule fecior de Moș,
Hai mai tare dacă poți,
Că s'au sculat Ungurii
S'omoare toți Români.

sau

Foae verde după clae
Pleacă Iancu la bătae.

Și despre el se mai doinește și în alte părți ale Ardealului, pe la Săliște în mărginime, la Arad, Abrud, Bihor, pe Târnave în Țara Ouașului, în Țara Făgărașului, la Murăș-Turda și la Dorna în Bucovina... Și Avram Iancu nu este numai fiul Moșilor, el este fiul întregului Ardeal, că «Români din patru unghiuri» îl cântă.

Poporul îl știe, îl cântă, bătrânii își mai aduc poate aminte de chipul lui atât de frumos în tinerețe și atât de sbuciumat după revoluție.

Și cum unui erou al neamului nostru pentru care s'a jertfit e bine să-i avem icoana în față, spre aducere aminte și spre înprospătarea memoriei lui, am făcut descrierea portretelor ce urmează.

1. Bustul lui Avram Iancu mai jos de brâu, aproape trei sferturi, în profil puțin spre dreapta.¹ Pe cap are căciulă rotundă, de oaie, cu vârful ridicat și părul îi iese puțin de sub căciulă pe la tâmpile văzându-se o parte din ureche. Este îmbrăcat cu o cămașe scurtă cum poartă Moșii cu guler întors și o cravată

¹ Vezi fig. 1.

ale cărei fășii sunt lăsate în jos. Peste cămașe este incins cu un șerpar lat în care sunt înfipte două pistoale și deasupra cămășii are un cojoc de oaie descheiat și peste cojoc o haină scurtă asemenea descheiată. Figura lui este rotundă, nasul și gura potrivite, mustățile mici și răsucite, ochii mari și privirea

Fig. 1. Avram Iancu,

după portretul în ulei, făcut de Barbu Iscovescu în 1848—49.

senină. Intreaga lui figură și înfățișare este a unui tânăr sătean cu o ținută foarte bine îngrijită, figura lui foarte simpatică, și după cum se spune el avea părul blond, și mustățile roșie aurie. Această gravură este făcută după portretul în ulei, făcut de *Barbu Iscovescu*, în 1848. În interiorul gravurii, în partea dreaptă este scris vertical *Avram Iancu dela Vidra, Prefect. Avocat. 1849.*

Heliogravură 9×13 cm. reprodusă în volumul «Simion Balint, vieața și luptele lui în munții apuseni ai Ardealului la 1848—49» pag. 33.

2. Avram Iancu 3 sferturi asemănător cu Nr. 1 la îmbrăcăminte și la figură, dar se deosebește asupra poziției lui. El este rezemat cu mâna dreaptă de țeava unui tun încins cu cercuri de fier, unul din tunurile de cireș făcute de Români în revoluția din 1848 când au luptat contra Ungurilor. El este încins cu sabie și mâna stângă este rezemată de dragonul săbiei. Dedesubtul gravurii este scris:

AVRAM IANCU.

(După tabloul de E. B. Iscovescu, Paris 1850).

Mai jos, în partea stângă: *Premiul I. la «Revista Orăștiei» Iulie 1896*, iar în partea dreaptă numele gravorului *Heliotypia Fraților Schuller în Orăștie*.

Heliogravură 11×14 cm. (Biblioteca Academiei Române. Portrete Nr. inv. 531. — Mapa A. VIII 64).

3. Bust în față, cu capul gol părul mare și cărare în partea dreaptă.¹ Dejur împrejurul feșii favoriți și barba mică, mustățile lungi și ascuțite după moda ungurească. Este îmbrăcat cu o haină militară cum au ofițerii de husari unguri — o haină cu guler împlănit cum și marginile mânecilor și în fața pieptului unde se încheie și cu brandenburguri la piept. Deasupra are o mantă cu guler aruncată pe umeri ce-l înfășoară acoperindu-i o parte din piept și în mâna dreaptă are o lunetă. Fruntea lată, nasul potrivit și privirea severă. Dedesubtul gravurii este scris

IANCU

1848—1849

iar în partea stângă numele desenatorului I. Costandea c. r. *Prof. în Institutul Theres: Sabinu*.

Litografie 22×33 cm. (B. A. R. Portrete Nr. inv. 2404. — Mapa C. LXIV 22).

4. Bust în față, asemănător cu Nr. 3 dar nu așa de exact. Dedesubtul gravurii, în partea dreaptă numele litografului *G. Venrie — 64* și mai jos este scris *A. IANCU ăntăiul Prefectu*

¹ Vezi fig. 2.

alū armiei naşionale în 1848—49 supranumitū de către Ungaro-Nemţi: Regele Pădurilorū.

Cromolitografie 9,5×11,5 cm. făcută după cea de sus. B. A. R. Portrete. Nr. inv. 530.— A. VIII 63).

Fig. 2. Avram Iancu,

după desennul făcut de I. Costandc, Sibiu.

5. Avram Iancu călare în mijlocul Moşilor.¹ Este îmbrăcat cu o haină de ofiţer de husari, pe cap are pălărie cu o pană mare şi în mână sabia. Înaintea lui o trupă de Moşi cu steag cu pajura habsburgică, mergând cu puştile pe umăr şi cu ra-

¹ Vezi fig. 3.

nița în spate. După el o altă trupă de Moși în marș cu steag și un toboșar bate marșul. Gravura este o fantezie, dar îmbrăcămintea și figura este identică ca la Nr. 3. Această gravură este reprodusă în mai multe cărți: 1. În «Familia» 1900 Nr. 4 pg. 41, litografie 18×12,5 cm. 2. La începutul broșurei «Biografia lui Avram Iancu» de Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpeneș. Sibiu 1897, Zincografie 18×12,5 cm. 3. La începutul volumului «Poezii populare despre Avram Iancu» adunate și

Fig. 3. Avram Iancu în mijlocul moșilor.

publicate de Simeon Fl. Marian. Suceava 1900, Zincografie 10×7 cm.

6. Avram Iancu, bust, în față. Este cu capul gol, mustățile groase, părul mare cu cărare în partea dreaptă, la gât o cravată. Deasupra are o haină pusă pe umărul drept. Ochii mari, nasul, potrivit și privirea tristă. Acest portret se aseamănă într-o câțiva cu cea dela Nr. 6 și este adevăratul portret a lui Avram Iancu, că este făcut în timpul când el trăia și începuse să aibă primele semne de nebunie. O mărturie din acel timp

spune «lancu trăește acum la Abrud; câte odată îl vezi cu o unghiță ce o are mergând pe râul dela Vidra și prinzând pești (așa numiți păstravi) cari apoi îi oferă celui dintâiu amic ce-l întâlnește».¹

Fig. 4. Avram Iancu în anul 1867.

Litografie 9×10 cm. Reprodus în «Familia» din Pesta Nr. 6 Februarie 1867 pag. 61 și desenat de Rusz. Dedesubtul litografiei este scris *Avram Iancu*.

7. Fotografie bust, în fața cu capul gol, părul cu cărare în partea stângă, mustățile mari și drepte și privirea severă.²

¹ «Familia» din Pesta 1867 pag. 63.

² Vezi Fig. 4.

Este îmbrăcat cu o haină descheiată la piept și dedesubt se vede vesta încheiată până sus la gât. Toată înfățișarea lui este a unui om serios în floarea vârstei, cu figura cam grasă și nici decum a unui om nebun. Fotografia este ovală, format carte de vizită și este făcută după altă fotografie, după cum se arată

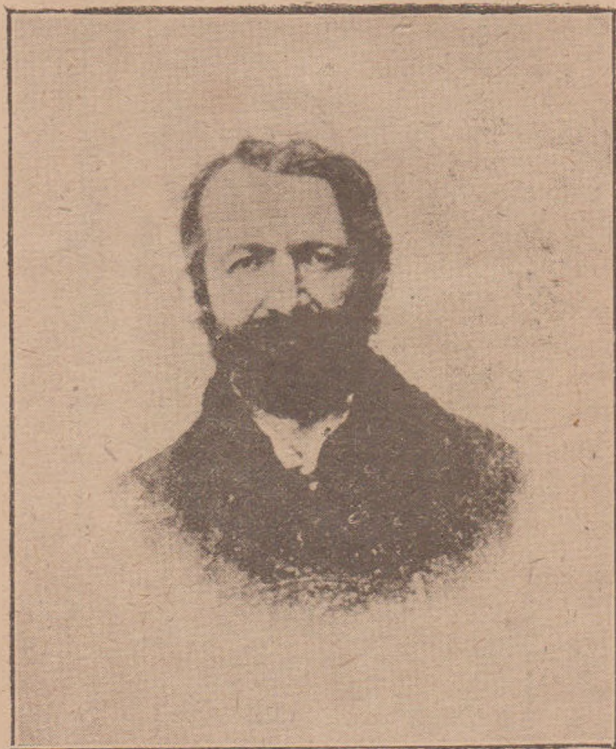

Fig. 5. Avram Iancu în anul 1868.

în colțul drept al fotografiei. Numele fotografului lipsește. Dedesubt este scris cu mâna *Moșu. AVRAM IANCU.*¹

¹ Pe dosul fotografiei este scris de aceeași mână următoarele: Acesta e Avram Iancu luptătorul Românilor noștri care e îngropat la Tebea unde-i Horea, Cloșca, la gorunu celu mare. Fiele țărâna ușoară la Luptătorii noștri Români. Fotografu Stoica din Germanica.

Fotogr. ovală c. v. 5,5 cm. \times 7,2 cm. (B. A. R. Portrete, Nr. inv. 841.— A. XV 10).

8. Bust luat în față.¹ Avram Iancu este cu capul gol, părul și mustățile mari, barba mare și neîngrijită. Ca îmbrăcăminte are un palton cu blană încheiat la piept, văzându-se gâtul puțin

Fig. 6. Avram Iancu în anul 1870.

gol și gulerul cămășii. Toată înfățișarea lui este a unui om cu mintea turbure, este în timpul când începuse nebunia cam prin anul 1866. Fotografia format carte de vizită, luată de C. Szathmari, București, după o litografie sau fotografie. 4 \times 5 cm.

(B. A. R. Portrete. Nr. inv. 841. — A. XV 10).

¹ Vezi fig. 5.

9. Bustul lui Avram Iancu luat în față, cu capul gol, părul mare și cu cărare în partea stângă.¹ Barba mică, mustățile mari și lăsate în jos, privirea turbure și expresia feții este a unui om suferind. Este îmbrăcat cu o haină încheiată la piept, se vede vesta, cămașa cu guler și o cravată făcută fundă. Așa cum este înfățișat este un portret adevărat, că se știe, că în ultimul timp el înnebunise. Dedesubtul gravurii în partea stângă este numele gravorului *V. Katzler 1873* și dedesubtul cadrului facsimilele scrierii lui Avram Iancu:

AVRAM IANCU

Advocat, Prefect Leg. Gemine.

(:†: 1872:)

Edit. Albinei d. Pesta.

Gravura este lucrată în Viena, *Druck v. Haupt & Czeiger in Wien. Vervielfältigung vorbehalten.*

Litografie 9×9,5 cm. (B. A. R. Potrete. Nr. inv. 529. — A. VIII 62).

a) După această litografie s'a făcut o fotografie 9×11,5 cm. (B. A. R. Portrete. Nr. inv. 966. — A XX 22).

10. Avram Iancu în întregime cântând din fluer.² Pe cap are o pălărie mică ungurească și este îmbrăcat cu o haină și pantaloni toți rupți. Expresia feții lui este a unui nebun, zâmbetul este melancolic și întreaga lui figură se aseamănă cu Nr. 9. Se știe că el după ce a înebunit îi plăcea să colinde pe unde luptase în anul 1848 pe la Vidra, Halmagiu, Blaj, Câmpeni și prin alte părți ale Ardealului, cântând doine de jale cu fluerul lui — fluier ce astăzi se păstrează în Muzeul etnografic al Asociației din Sibiu. — Acesta este unul din portretele lui adevărate, fotografie făcută prin 1870, format carte de vizită. Pe dosul fotografiei este numele fotografului *Buday Károly, Fényképész, Kolosvárt.*

Fotografie c. v. 5×8,5 cm. (B. A. R. Portrete. Nr. inv. 841. — A. XV 10).

a) O reproducere după această fotografie s'a făcut și în

¹ Vezi fig. 6.

² Fotografia este dăruită Academiei Române de Nicolae Densusianu în anul 1880.

³ Vezi fig. 7.

«Familia» Nr. 56. Anul 1880 pg. 357 unde se dă și un articol de I. H. «Avram Iancu». Litogr. 7×18 cm.

11. Avram Iancu în întregime luat în față. Este o caricatură în care îl reprezintă cu o pălărie mare pe cap, cu o mână în buzunarul pantalonilor și cu cealaltă se proptește într'un

Fig. 7. Avram Iancu în anul 1872.

baston noduros. Este îmbrăcat modest cu haină, vestă și cămașe descheiată la gât. Figura lui este asemănătoare cu Nr. 9 și 10, barba mică, mustățile mari lăsate în jos și fruntea lată. Lângă el este un pom rupt, în stânga niște stânci, în dreapta o casă și niște brazi. Este o fotografie de Adler, Orăștie făcută prin 1906 după o gravură în aramă care se găsește în mu-

zeul istoric din Arad. Dedesubtul gravurii este scris *Janku Abraham*. Caricatura este făcută *Ria Ivkó (?) 872*. Numele gravorului se distinge foarte anevoie din cauza fotografiei.

Fotografia 8,5×12,5 cm. (B. A. R. Potrete Nr. inv. 1106. — A. XXVII 9).

Din observarea portretelor se vede că tipul se poate urmări în câteva portrete foarte bine la Nr. 8, 9, 10 și 11 unde are aceeași frunte lată, aceiași ochi, acelaș nas și aceeaș gură cu bărbia puțin îndoită. Tipul în aceste fotografii se menține. Singura fotografie care are oare care deosebire este cea dela Nr. 7 și această din cauză că Avram Iancu eră în toate mințile și mai tânăr, pe când Nr. 8—11 se deosebesc prin îmbrăcăminte și prin neingrijirea părului și a bărbii — eră în timpul nebuniei lui. Deci așa cum sunt aceste fotografii ne dau adevăratul portret al lui Avram Iancu la o vârstă mai înaintată. În cea ce privește portretul unde se vede arătat ca tânăr în timpul revoluției din 1848 (Nr. 1, 2) nu se aseamănă cu cele amintite, însă putem să le lăsăm ca adevărate, neavând cum să le controlăm și dând ca adevărat inscripția de pe tabloul lui Barbu Iscovescu: *Avram Iancu de la Vidra Prefect, Avocat. 1849*. (Nr. 1). Dar se spune că el aveă o figură veselă și simpatică, aveă părul blond, barba și mustățile roșii aurii și așa cum ni-l înfățișează tabloul se potrivește. La o vârstă mai înaintată este o deosebire a portretelor lui, astfel Nr. 3, 5, ni-l arată îmbrăcat ca un husar ungar, cu mustățile mari și ascuțite și cu barbete, însă ochii, gura, fruntea și nasul se aseamănă cu portretele dela Nr. 7—11. Imbrăcat astfel după moda ungurească aceste sunt singurele 2 portrete. Un martor contemporan cu Avram Iancu relativ la portretul Nr. 5 spune: «Cele mai multe ziare i-au adus și portretul; nici într'unul nu e nimerit; cel mai bun e cel din fața biografiei,¹ despre care vorbește și dl Dr. Iancsó Benedek; în acest portret cel puțin statura lui e bine nimerită, fisionomia lui însă eră mult mai veselă și simpatică de cum ni-l arată portretul».² În ceea ce privește îmbrăcăminte a lui ca a unui husar ungar am puteă să punem două ipoteze:

¹ Vezi Nr. 5.

² Iosif Sterca Șuluțiu de Cârpeniș. Biografia lui Avram Iancu. pg. 43.

1. Tatăl lui fiind funcționar la Stat, pela 1820—25 avea dreptul să poarte haine mai apropiate de ale nobililor, având un oare care titlu cu aceasta și lăncu având acelaș drept — că-l moștenise dela tatăl său — avea dreptul să le poarte. Sau în a doua ipoteză îmbrăcămintea lui a fost născocită de autorul gravurii.

Aceste sunt portretele lui Avram lăncu și deosebirile lui la diferite vârste.¹ Ca o completare desăvârșită dau în ordine alfabetică numele autorilor (pictori, desenatori, fotografi, lito-grafi) cari au făcut portretele lui, numele orașului unde s'a făcut și cu numărul de ordine al portretelor din lucrarea de față.

Adler. Orăștie. 11.

Budai (Károly). Cluj. 10.

Constande (I.). Sibiu. 3.

Haupt & Czeiger. Viena 9.

Iscovescu (Barbu). Paris 1, 2.

Katzler (V.) — 9.

Ria Ivko (?) — 11.

Rusz. — 6.

Schuller (Frații). Orăștie 2.

Szathmari (C.) București 8.

Venrich (G.) București 4.

* — 5, 7.
**

Sonete

I

Apuselor clipe

*Trecutu-i un sicriu în care doarme,
A viselor zadarnică risipă.
Moloh nesățios ce ne înghite
Din viața noastră, fie care clipă.*

*Din lumea lui de veșnică uitare,
Simți uneori în juru-ți cum adie
Un suflu cald și plin de 'nduțoare
Un vag fior de tristă nostalgie.*

*O delicioase, dulci, apuse clipe!
Ca fâlfâiri eterice d'aripe
Vă simt plutind în jur de mine lin.*

¹ Mai sunt portrete de ale lui Avram lăncu în cartea lui Gracza, Simeon Balint pg. 119.

*Năluci iubite! voi veniți pe'ncetul
Să împlântați în sufletu-mi Regretul
A celor ce s'au dus și nu mai vin.*

II

Căminul

Nevestei mele

*Ce liniștit și molcom arde focul
In odaia noastră prietenoasă!
Povestea-i îngânată și duiosă
Din gând mi-alungă jalea, nenorocul!*

*Sglobive flacări se'nvârtesc în jocul
Nebun; și eu alene le contemplan
Și-n pacea dulce, sfântă ca de templu,
Sânt fericit că mi-a zâmbit norocul!*

*Norocul ce s'apropie în pașii
Ușori, tiptili și leneși, de pisică
In foșnetul de rochie atât de lin!*

*Și când m'atinge-o mâna moale, mică
Când văd deasupra-mi, ochi-ți, dragălașii!
Pricep ce fericire-i un cămin.*

III

Moartea Boemului

*Ca șoimului ce dragă-i este zarea,
Tu, rătăciai sub cerul larg, albastru.
Și-n lumea ta, închis ca un sihastru
Armură-ți îmbrăcase-și nepăsarea.*

*Cules-ai de pe sânuri moi fiorul!
Din cupe adânci sorbit-ai lung beția
Și proslăvind etern, zădărnicia
D'apururi ai rămas, rătăcitorul.*

*Dar zâna ce-o născu al mării pântec
Ți-aprinse'n sân văpaia ei fatală;
Deci, renunțând la vechea Indoeală*

*Ai smuls din liră ultimul poem
Cel mai frumos! — Al lebedei trist cântec.
Căci învinsese Amorul, pe boem!*

IV

Piatra filosofală

1

Nepotului meu Codin

*Și tu primiși a muzii sărutare!
Blestem fatal ce viața ta întreagă
D'a suferinții stâncă crunt te leagă.
Isvor de lacrimi multe și amare.*

*O! văd sub fruntea ta îngândurată
Cum neîndurat și strivitor Destinul,
Ți-a hărăzit din viață numai chinul,
Gândirea de dureri e ferecată.*

*De n'ai fi fost un biet cârpaci de rime,
Să crezi în nebuloase Ideale
Ceva ce azi în lume nu se iartă.*

*Urmând a realității îngustime
Al fi făcut și tu ceva parale
Căci banul e filosofală piatră.*

2

Tot lui

*Și totuș câtă sfântă voluptate
In reveri-amurgurilor triste
Când gândurile tale antichriste
Se molcomesc adânc înfiorate.*

*Cum sufletul tresare a mulțumire
In țafa frumșeții ce natura
Desvăluie; cum tace pân' și ura!
Ce prieten bun te simți atunci cu firea!*

*Străvechiul ritm al poezii 'nvie.
Il simți bătând în tine cu putere
Și așa te pomenești scandând încet.*

*Iar când coboară seara, în tăcere
A tinereții sfântă bogăție
Te-a preschimbât deodată în poet.*

Etisabetopole, Martie 1921.

Al. St. Georgescu.

Simion Bărnuțiu

în preajma marei adunări naționale a Românilor
din 3/15 Maiu 1848 dela Blaj.

De Aurel-Horea A. Mureșianu.

«Ci să nu ne turburăm de acum bucuria
ce o simțim scriind cele mai frumoase pagini
ale istoriei Românilor din Ardeal».

Alexandru Papiu Ilarian.

Căutând printre acte și hârtii vechi și prăfuite, găsesc una de culoare deschisă albastră-verzuie, puțin îngălbenită de povara vremurilor, cuprinzând un text scris cu minuscule slove cirilice, având în capul ei mult cuprinzătoarea și laconica adresă, urmată de un lung semn de exclamațiune: *Frate!*...

Imediat îmi reamintesc în imaginațiunea mea, la cetirea acestui cuvânt, marile vremuri de luptă pentru libertate în Europa dela mijlocul secolului trecut, caracterizate prin curentul de egalitate și *fraternitate*, care cuprinse, ca printr'un fior, masele cele mari ale popoarelor latine din apusul și răsăritul Europei, și care cutremurase în toată ființa sa întreg poporul românesc. Și căutând după data și după autorul acestei hârtii — evident un răvaș — cetesc următoarele: *Sibiu 7 April 1848*, semnat: *S. Bărnuț...*

O scrisoare a lui Simion Bărnuțiu din preajma marei adunări naționale dela Blaj din 3/15 Maiu 1848, trebuie să fie în tot cazul un document foarte interesant și de mare importanță pentru înțelegerea acestei mari și bogate epoce a istoriei noastre naționale. Descifrarea și cetirea lui a satisfăcut pe deplin aștep-

tările noastre, căci el nu numai, că aruncă o nouă lumină asupra persoanei marelui orator al adunării dela 1848, dar ne face să pătrundem mai bine în tainele împrejurărilor politice, cari au pregătit marea mișcare națională dela 1848.

*

Este un fapt bine constatat al istoriei, că evenimentele și epocele ei mari sunt condiționate în primul rând de existența unor *vremuri mari*. Nici când nu s'a adevărit mai bine aceasta ca în anul de fericită și totodată tristă aducere aminte: 1848.

Curentul de libertate, care cuprinsese cu o putere iresistibilă mai ales popoarele latine ale Europei, dar și pe cele slave balcanice și și pe Unguri, avu efecte uimitoare și asupra poporului nostru, producând în sânul lui evenimente, «*căpota asemenea* — după însuși vorbele din scrisoarea de mai jos a lui Simion Bărnuțiu — *n'au mai fost doară de când e Ardealul*».

Printre popoarele, cari așteptau cu drept dela ivirea epocii de «libertate, egalitate și fraternitate», ameliorarea soartei lor, erau fără îndoială și Românii din principatul Ardealului și din Ungaria.

Eliminați cu numele și cu religia lor, după o luptă strașnică de asuprire, jaf, și deposedare, pe care au purtat-o în contra lor în decurs de mai multe secole «minoritățile» streine ale țării Ardealului, sprijinite de curentele feudale ale Apusului, Românii ajunseseră pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea într'o stare de umilință și robie politică, fără păreche în istoria continentului nostru.

Din cauza lipsei de energie și voință a clasei sale conducătoare și istorice, care în mare parte își vându «pentru un blid de linte» legea și naționalitatea, dezertând în tabăra asupritorilor, poporul nostru a fost lipsit de o conducere, capabilă de a-l scoate din noua «robie egiptică» — precum se exprimă nemuritorul Inocențiu Micu în memoriul său din anul 1743 către împărăteasa Maria Terezia, — la care îl reduse vitregia veacurilor. Partea covârșitoare a nobilimei sale făcând cauză comună cu Ungurii și cu Sașii, iar restul fiind prea slab și neavând nici sprijin suficient nici influență destulă asupra poporului, robii nu numai trupește, ci și sufletește, încercările poporului nostru de a-și recăstiga drepturile pierdute prin cunoscutele petițiuni către tron din anii 1743, 1751 și 1791 nu avură nici un succes.

A trebuit să vie marea mișcare de libertate dela începutul secolului al XIX-lea, pornită din însaș marea revoluțiune franceză, pentru ca să deștepte în întreg organismul poporului nostru, sentimentul de mândrie, libertate și solidaritate națională, care să-i facă posibilă, prin puternica sforțare din anul 1848, eluptarea cel puțin în parte, a drepturilor sale strămoșești.

Și într'adevăr marile evenimente dela mijlocul secolului trecut, nu mai întâmpinără un popor inconștient, nu mai aflară câte un conducător isolat, cerând drepturi pentru dânsul, fără să primească concursul lui, ci aceste evenimente grandioase aflară în mijlocul acestui popor o tinerime aleasă, trecută prin școli înalte, însuflețită pentru idea și pentru cauza libertății naționale și un popor deșteptat, gata să sară și în foc la semnul iubișilor săi conducători.

Nu se mai putea deci întâmplă acum, ceea ce se întâmplase în dieta Ardealului dela 1791, când însuși episcopul român, care înaintase în numele întregii națiuni române vestita petițiune: *Supplex Libellus Valachorum* etc., intimidat de amenințările contrarilor, să blameze însuș întreaga acțiune a națiunii sale, declarând în mijlocul dietei, că acea petițiune eră «productul unor spirite agitate» (foetum quorundam inquietorum ingeniorum).

Nu mai aveau Românii acum nevoie de episcopi pentru a putea da expresiune dorințelor și postulatelor lor naționale, căci acum aveau și conducători mireni și «tribuni», cu cunoștințe de legi, și o aleasă educație națională, capabili de a începe lupta pentru redeșteptarea națională.

Căci cine eră să ia în mână frânele conducerii naționale ale poporului românesc în acele memorabile zile, decât acea pleiadă de tineri fruntași români din diferitele părți ale țerii, cari prin activitatea lor patriotică și desinteresată, câștigaseră deja încrederea deplină a connaționalilor lor.

Neuitatul Alexandru Papiu Ilarianu, neîntrecutul cronicar al acestor vremuri mărețe, care ca tânăr practicant (jurat) la curtea de apel a Transilvaniei dela Târgul-Murășului, a jucat un rol dintre cele mai importante în marea mișcare națională dela 1848—1849, scrie despre împrejurările în cari s'a pregătit marea adunare națională din 1848 următoarele:

«Românii nu aveau un guvern național, care să conchieme poporul român la adunare spre a se consulta asupra indigențelor sale, *ei nu aveau un episcop consacrat intereselor lor*, Românii nu aveau căi, prin cari într'un moment să dea de știre națiunei, că a bătut ora să se deștepte, că a venit timpul să se adune în câmpul libertății, să arunce veșmintele servituții; *organele lor naționale erau tinerimea*, tribunale de pe cari vorbiă, erau monumentele romane de pe timpul lui Traian, circularele chiemătoare la comițiile romane, *erau vorbirile cele însuflețite ale acestei tinerimi*, ce călătoreă chiar cu pericolul vieții prin toată țara».¹

Între tinerii, cari au condus marea mișcare națională dela 1848, Simion Bărnuțiu eră unul dintre cei mai «bătrâni». El împlinise dejă al 39-lea an al etății sale.² După ce la 1843 fu silit să părăsească, în urma unui mare proces iscat între clericii din Blaj și între capitlul episcopesc, pentru «revolta» celor dintâi în contra canonicului rector al seminarului teologic, fiindcă împreună cu un alt canonic și cu câțiva profesori luase pe clerici în apărare, se înscrie la academia nemțească de drepturi din Sibiiu, împlinindu-și totodată vechea lui dorință de a se dedica carierei juridice, pe atunci, foarte puțin îmbrățișată de Români, Bărnuțiu consideră ca una dintre cele mai mari slăbiciuni ale poporului nostru, slaba lui pregătire politică și juridică,³ de aceea il vedem, urmând cu mare zel, dejă ca om în etate, cursurile academiei de drepturi din Sibiiu, cu a cărei

¹ Alexandru Papiu Ilarianu, *Istoria Românilor din Dacia superioară*. Tom. II, Viena 1852.

² Alexandru Papiu Ilarianu avea numai 20 de ani, Avram Iancu 24, Ioan Buteanu 27, Florian Micheș vre-o 30, Andrei Mureșanu 31, Gheorghe Bariț 36 de ani etc. etc.

³ În «Foaia pentru Minte, Inimă și Literatură», Nr. 44 din 1861, scriă Bărnuțiu despre starea științei dreptului la Români din Ardeal între altele: «Dreptul nostru deși nu s'a putut scoate de tot din viața poporului român, în școalele noastre de acolo e un ce neauzit, fiindă necunoscută: patru ani pentru Teologie și *nici o zi nici o oară pentru dreptul și politica națională*, asta nu se mai află la nici un popor ce voește să aibă viață politică». Ideia înființării unei Academii românești de drepturi în Transilvania preocupă dejă de mult pe frunțașii noștri. O încercare serioasă o făcu la 1866 directorul «Gazetei Transilvaniei», Iacob Mureșianu, printr'un însuflețit apel, contribuind el însuș spre acest scop 1000 fl. Această inițiativă însă nu avu sprijinul așteptat. Excepțiune făcură bravii frunțași Români din Abrud, cari cu ocaziunea serbării aniversării în articlării națiunei române în constituția Transilvaniei» (26 Octomvrie 1863), adunară suma considerabilă de 6412 fiorini. Neputându-se însă adună suma suficientă pentru o Academie, din acest fond s'a clădit școala de fete cu internat din Sibiiu.

absolvare, nefiind satisfăcut merse mai târziu la universitatea din Viena, iar la 1852 la cea dela Padua din Italia, unde la 1854 luă doctoratul în drept cu mult succes.

Acolo la Academia de drepturi din Sibiiu îl surprinse pe Simeon Bărnuțiu marile evenimente ale anului 1848. «Eu sunt cuprins cu școala — scrie el, cu o lună înaintea marei adunări — nici nu pociu cetii gazete, nici nu pociu umblă pe la unii și pe la alții, adecă prin adunări, unde vorbesc de lucrările *zilelor acestor minunate*». Se vede că zeloasa activitate pe care o desfășurase Bărnuțiu la sfârșitul lunei premergătoare îl jenase mult în studiul său. Căci el fusese autorul principal al vestitelor proclamațiuni dela 25 și 26 Martie, cari cuprindeau programul politic al națiunei române, el fusese acela care îmbărbătă cu sfatul său pe tinerii cari colindau prin țară, ca să pregătească poporul pentru marea Adunare; și el fu acela, care în ziua de Paști se află în Brașov,¹ luând parte la însemnatele conferințe ale Brașovenilor, «carii totdeauna au fost cei mai lucrători și mai înflăcărați pentru năciunea română».²

Scrisoarea este un nou document, o vie dovadă despre agitația care cuprinse, în această vreme pe toți fii poporului nostru, chiar și pe aceia, pe cari îi credeă de mult pierduți pentru naționalitatea sa. Mulți dintre aceștia, oameni cu poziție înaltă, veniră cu sfatul și experiențele lor în ajutorul tinerimei, care, se vede clar din scrisoare, a profitat mult de sfaturile lor. «Românii de aici — scrie Bărnuțiu — după sfatul domnilor *noștrii dela Tesaurariat*³ s'au unit într'aceea, ca să ceară Națio-

¹ Papiu, op. cit.

² Despre Românii din Brașov scrie Papiu Ilarianu: «în toată Dacia superioară sunt cei mai culți, cei mai zeloși, cei mai avuți, purtătorii ne-goșului oriental. *Singur între atari Români, și într'o urbe română de așa pozițiune putea să se facă Gazeta (Transilvaniei) școala politică și literară a toată Dacia*».

³ Direcțiunea «camerală», vistieria Transilvaniei de lângă guvernul din Sibiiu. Intre alți mulți înalți funcționari de naționalitate română din Ardeal, cari însă până atunci treceau de Unguri, eră și fostul prefect al județului Hunedoarei, baronul Vasilie Nopcea, fratele fostului cancelar al Ardealului Alexie Nopcea. Vasilie Nopcea a luat parte și la adunarea din 5/15 Maiu, unde a depus și el jurământul dimpreună cu ceilalți Români. Drept răsbunare Ungurii îi devastară și aprinseră în decursul luptelor din 1849 frumosul său castel dela Zam. Vorbind despre procesiunea poporului din piața Blajului spre «Câmpia Libertății», cu ocasiunea adunării dela 3/15

nalitate românească, cu toate drepturile politice, cetățene, municipale, bisericesti, școlastice etc. etc.» Națiunea română nu eră recunoscută ca un factor politic în constituțiunea Transilvaniei, Românii nu numărau între cele trei națiuni «recepte», a Nobililor (!), Sașilor și Secuilor, nici religiunea lor recunoscută ca religiune a statului, precum eră celelalte patru religiuni: catolică, calvină, luterană și unitară. Națiunea primă a Nobililor, maghiarisându-se aproape cu totul, și acei Români, cari grație prerogativelor nobiliare s'ar fi putut strecură într'însa, erau considerați ca Unguri. Ținta supremă a aspirațiunilor trebuia deci să fie în primul rând, recunoașterea existenței organismului lor național de către «saturile» țării. Scopul principal al «tuturor Românilor din toate cetățile și satele și din toate părțile Ardealului» — scrie Bărnuțiu — eră, «ca să fie și națiunea românească ca națiune liberă ca și celelalte națiuni, să aibă vieață politică și subsistență de sine».

Românii mai bătrâni își aduceau bine aminte despre ultima încercare a conducătorilor lor de a obține drepturi politice, prin vestitul lor «Suplex libellus» dela 1791, ei cunoșteau bine cauzele pentru cari acea mare petițiune a poporului nostru nu a avut rezultatul dorit. «Românii cei învățați și politici — scrie Bărnuțiu — cari știu toate cele întâmplate până acum . . . zic așa, că *Bobb i-au vândut la 1791* și pentru aceasta, și iară pentrucă instanția ¹ *n'a fost sprijinită de năciune*, au urmat de n'au avut succes bun . . . Instanțele aceste — continuă Bărnuțiu — date cu numele și pentru folosul a toată năciunea, numai pentru aceea n'au avut doritul succes, că mulțimea Românilor, adecă *acea parte considerabilă, care cu inteligența și cultura sa poate reprezenta pe națiunea română* n'au fost informată de ajuns despre cererile date, și așa aceste *nefiind rezimate de opiniunea publică, și de necesitatea recunoscută de toată națiunea*, n'au fost în stare a insuflă respect cuviincios în inimele legiuitorilor dela 1744 și 1791».

Maiu Papiu Ilarianu, scrie între altele: «în această procesiune puteai vedea mulțime de Români, cari până acum treceau ca Unguri, fiindu-le rușine de numele de Român, îi puteai acum vedea *rușinându-se de rătăcirea lor de până acum*, și pe întrecute apucau de brațe pe cei mai mari Români în calea câtră pod (câmpie)». — «Nici când — scrie el la alt loc — n'au fost adunați într'un loc atâți renegați, ca în 15 Maiu la Blaj». — Papiu, op. cit.

¹ Petițiunea.

Simion Bărnuțiu, care în magistralul său discurs ținut în catedrala din Blaj în preziua adunării din 3/15 Maiu, în fața publicului celui mai ales, a înșirat, cu o rară elocvență cauzele principale ale slăbiciunii și ale scăderii din trecut a poporului nostru, eră convins despre necesitatea imperioasă a *unirii* desinteresate a tuturor Românilor, a *concentrării* forțelor lor risipite și împrăștiate prin certe și disensiuni interne. Acela care în marea adunare dela Blaj, printr'un act nemuritor, a proclamat uniunea tuturor Românilor, scria cu câteva săptămâni mai înainte: «Românii ori cetățeni ori săteni etc. nu trebuie să-și risipească puterile cerând unul una altul alta» căci «atunci va eși la urmă o confuziune ca cea dela turnul Babilonului», ci ei «trebuie să se unească toți», căci numai «*vls unita vincit*».

Unirea în cugete și simțiri eră singurul mijloc, care putea să dea și mișcării naționale a Românilor acea forță, care să poată impune și dușmanilor lor și care să le poată face posibilă recăștigarea drepturilor pierdute.

Ca om cu o adâncă pătrundere politică, Bărnuțiu cunoștea importanța cea mare a acelei forțe și expresii de viață a unei națiuni, care este *opiniunea publică*. El știa, că dela directiva care i-se dă acestei opiniuni depinde adeseori soarta unui popor întreg, știa că opiniunea *poporului* este în fondul ei totdeauna cea mai sănătoasă. De aceea avertiză el pentru toată eternitatea: pe fruntașii români: «*țineți cu poporul, ca să nu rătăciți*». Căci nici o acțiune unilaterală, care nu se bazează pe puterea și viața tuturor, ci numai pe inițiativa izolată a unora, nu poate duce la scop, precum nu avură succes nici «instanțele», înaintate de episcopii Românilor, în numele, dar de fapt fără știrea și consimțământul națiunii întregi, Monarhului austriac și dietei Ardealului din anii 1744, 1751 și 1791.¹ Acuma deci, când după atâtea triste experiențe, se apropie ceasul libertății lor, Româniii trebuie să-și schimbe tactica de până atunci. Acuma nu mai trebuie nime «să lucre numai singur și de capul său, ci trebuie să se înțeleagă cetate cu cetate, sat cu sat și *toți Româniii la un gând să lucre, pentrucă naciunea românească toată e căzută, și toată trebuie ridicată cu unite puteri...*»

¹ Inexact. Poporul nostru știa și consimțea și atunci cu «instanțele» amintite, dar încă nu putea să impună realizarea lor. *N. Red.*

Marea mișcare națională a Ungurilor, care la vestea revoluțiunii dela Paris din 23 Februarie 1848, erupse în 15 Martie la Pesta, și în 22 Martie la Cluj¹ și care avu ca rezultat votarea grabnică de către dieta ungurescă dela Pojon, deschisă în toamna anului precedent, a legilor pentru reforma constituțională și independența Ungariei, legi, pe cari monarhul austriac, împăratul și regele Ferdinand, — mai mult silit, ca de bună voe, — le sancționă în ziua de 11 Aprilie st. n. 1848, produse o rea impresie asupra conducătorilor români, cari cunoșteau bine firea caracterului unguresc. Deși unele legi binefăcătoare, precum eră ștergerea iobăgiei (a robotelor și a clăcii) și eliberarea tuturor țăranilor fără deosebire de naționalitate plăcură și Românilor, totuș erau și de acelea cari le însuflă mari griji. Într'acestea eră în primul rând și legea «Uniunii Transilvaniei cu Ungaria».

Sunt interesante prevederile lui Bărnuțiu asupra atitudinii viitoare a Ungurilor și a ținutei poporului românesc. El simțea, că Ungurii în fanatismul lor nu se vor mulțumi cu drepturile, pe cari le câștigaseră prin dieta dela Pojon, prin cari li-se acordaseră și ministeriu național cu sediul la Pesta, însă cu reserva unor portofolii, cari rămâneau și mai departe comune cu ale Austriei. «Ungurii amenințează cu rășboiu Austriei — scrie Bărnuțiu — dacă nu li-se va da ministeriu de finanțe și rășboiu *independent*». Iar cu privire la legea de «uniune» a Transilvaniei cu Ungaria² Bărnuțiu cu glas profetic scrie: «eu însă cred că Români nu se vor plecă la unirea asta». Deși se află un puternic curent anti-austriac între Români, și deși erau mulți de ai noștri, cari credeau în promisiunile de libertate, egalitate și frățietate ale Ungurilor, el scriă cu luni înainte de izbucnirea rășboiului: «Eu nu cred că se vor oști Români cu Ungurii în contra Austriei».

¹ La Viena știrea despre revoluțiunea dela Paris ajunse în 12 Martie, producând sângeroasa mișcare a tinerimii din 13 Martie, care a provocat căderea ministerului Metternich. A trebuit deci o lună de zile ca vestea revoluțiunii dela Paris să ajungă până la Cluj.

² Ungurii de frică, că în urma nouilor libertăți constituționale, Români vor câștiga preponderanță în Marele Principat al Transilvaniei, care își păstrase și sub Austriaci autonomia sa, hotărîră și în dieta din Aprilie dela Cluj «uniunea». «Uniune sau moarte!» (Unio vagy halál) eră deviza tinerimei maghiare ardelene la 1848.

Convingerea și planul lui Bărnăuțiu erau clare; Românii nu mai puteau să încreadă, ca până atunci conducerea desinelor lor în mâinile guvernelor străine de interesele lor de viață, ei trebuiau să hotărească singuri despre soarta lor. Acest scop însă Românii nu și-l puteau ajunge decât printr'o adunare constituantă, care să reprezinte națiunea întreagă. Congres național și protest în contra «Uniunii» eră și deviza lui Bărnăuțiu, căci «Românii nu pot vorbi de unire cu țara ungurească *până nu-și vor alege trebile și până nu-și vor hotări cu naționalitatea aici în Ardeal*». Astfel se ivi în sufletele tinerimei române ideea conchemării unui congres național român pe ziua de Dumineca Tomii, în centrul Ardealului, la Blaj. «Pe când câțiva Români — scrie «Gazeta Transilvaniei» Nr. 39 din 1848 — meditau și se consultau între sine în tăcere, cum s'ar putea mijloci un congres național recunoscut și de guvern și de celelalte națiuni, junimea noastră încălzită de sfântul foc al naționalității, răzimată pe dreptul de adunare (garantat prin noua constituțiune austriacă și practicat în țară dela 15 și 22 Martie), nu întârziă a motivă de-adreptul o adunanță pe Dumineca Tomii la Blaj.¹

Pe când Bărnăuțiu scria răvașul de mai jos nu se știă nimic sigur despre locul și timpul marelui adunări. «Am căpătat o scrisoare dela Popa dela Pințic, în care ne provoacă să pornim și noi cauza *lăpădării*» noastre și să încercăm *restitutionem in integrum*, însă fiind acum toate lucrurile tulburate, ne temem, că nu ne vor lua lucrul nostru înainte, totuș ne vom înțelege și vom vedeă cum și unde să cercăm lucrul». Cu toate că între alte multe legi liberale, pe lângă libertatea presei, noua constituțiune austriacă promulgase și libertatea întrunirilor, și deși guvernatorul Teleki «concese în principiu adunarea Românilor», totuș guvernul ardelean puneă tot felul de piedeci mișcării românești și încercă pe toate căile să oprească pe Români dela o manifestare prea puternică a voinței lor.

Cu toate preocupațiunile sale academice, Bărnăuțiu nu lipsește dela întrunirile mai importante din luna Aprilie 1848 ale conducătorilor din Sibiiu. La o conferință, ținută la sfârșitul lui Aprilie în Sibiiu, la care fu de față și canonicul Timoteiu Cipariu «la proiectul lui Bărnăuțiu toți naționaliștii se învoiră în

¹ Papiu, op. cit.

² Se înțelege aici «lăpădarea» de Unguri, emanciparea Românilor.

punctele: *proclamării independenței națiunii române, depunerea jurământului național și protestului în contra uniunii*».¹

Guvernul ardelean, de teama unei revoluții a Românilor, oprise adunarea Românilor din toate părțile țării proiectată pe Dumineca Tomii, permițând numai câte o adunare de inteligenți și fruntași români, la Blaj și la Sibiiu, adecă deosebit pentru românii greco-catolici una și pentru cei greco-orientali alta *pe ziua de 15 Maiu*. Nimic nu putea însă oprî pe Români dela hotărîrea lor și cu toate piedecile puse în cale de către oamenii guvernului — cari ridicară pe unele locuri și podurile de pe Murăș și Someș — totuși se adunară în Dumineca Tomii vre-o 5—6000 de Români la Blaj.

Bărnăuțiu, Buteanu, Iancu și ceilalți tineri se grăbiră și ei la adunare, și fură primiți în triumf de mulțimea entusiastă, care ieși întru întimpinarea lor. La sosirea lui Bărnăuțiu, poporul voi să desprindă caii dela carul în care se află, atunci Bărnăuțiu sculându-se în picioare, adresă către popor cunoscutele cuvinte: «acum nu este timp fraților! să băgăm pe oameni în jug, ci să-i scoatem, lăsați dară să tragă vitele, căci voi ați tras destul și acum să fim oameni liberi».²

La vestea sosirei lui, poporul nerăbdător strigă: «să vie Bărnăuțiu, să-l vedem de aproape și să ne vorbească».³ Bărnăuțiu vorbi poporului în linii generale cam aceeaș ce spuse mai târziu în grandiosul său discurs din adunarea dela 15 Maiu. El vorbi cu atât calm și cu atâta înțelepciune, încât și comisarii guvernului rămaseră uimiți, raportând în termenii cei mai frumoși despre purtarea lui.

Adunarea dela Dumineca Tomii nu aveă să fie decât o întrunire pregătitoare a marelui adunări dela 15 Maiu. «Adunarea dela Dumineca Tomii — scrie Papiu — fu de un folos nespun pentru cauza națională. Fără de aceasta... poporul nu apucă a-și cunoaște oamenii săi, iară naționaliștii cei adevărați se lipseau de razimul poporului, așa cât adunarea din 15 Maiu nu se putea ține cu cuvenința cu care s'a ținut... Singur faima acestei adunări constrânse pe guvernul din Cluj, ca să concedă adunarea din 15 Maiu».

¹ Papiu, op. cit.

² Papiu, op. cit.

³ Idem.

Faima acestui succes al adunării dela 30 Aprilie străbătă repede în toate unghiurile țării. Nici când nu desvoltase tinerimea o activitate mai mare ca în ajunul acelei mari și nemuritoare adunări. «Toate măsurile și toate piedecile guvernului asupra numerosității adunării le făcū neputincioase energia tinerimei și însufleșirea națională a poporului. Tinerimea acum, ca și înainte de Dumineca Tomii predică poporului prin toată țeara evangheliul libertății naționale și chemă poporul român «că de vrea să fie liber — națiune liberă — *printre toate pericolele vieții să vină toți — toți Români din toată țara la Blaj, la locul mântuirii*». Ei le aduceau ca exemplu sentința lui Lamennais: «Sburătoarele de subț ceriu, târătoarele pre pământ, se adună spre a face împreună cât n'ar putea face singură nici una din ele...»¹

Dupăce Bărnățiu interveni pe lângă capitlul greco-catolic din Blaj, ca acesta să trimeată deputați la consistorul din Sibiiu pentru a se înțelege asupra obiectului și a modului adunării viitoare, se întoarse dimpreună cu zelosul avocat și conducător al Românilor din ținutul Abrudului Ioan Buteanu la Sibiiu. Aici își pregătî el sublimul discurs, în care după o grandioasă reprivire istorică asupra peripețiilor din trecut ale poporului nostru, conjură pe Români să jure unire pe veci și să nu se lase amăgiți de a luptă pentru gloria altor națiuni, și să se desbine și certe între sine spre folosul și bucuria altora, arătându-le cu argumente puternice că cauza slăbiciunii lor a fost lipsa de unire. «*Au nu ar fi făcut totdeauna — scria el în acel discurs — mai mare intipărare în inimile Ungurilor o ginte conjurată pentru apărarea drepturilor sale, decât o națiune sfășiată în partide neunite?*»

Cu cât se apropiă mai mult ziua mult așteptată, cu atât se simțea și Bărnățiu mai pătruns de o inspirație divină. Ce deosebire între scrisoarea de mai jos și sublimele sale conțemplări juridice și filosofice asupra istoriei bimilenare, cu care își încheia el vorbirea pregătită pentru marea adunare:

«Nu vă abateți de la cauza națională de frica luptei: cugețați, că alte popoare s'au luptat sute de ani pentru libertate... Aduceți-vă aminte ce vă strigă din mormânt străbunii voștrii: Fiilor! Noi încă am fost nu odată în împrejurări grele, cum

¹ Papiu, op. cit.

sunteți voi astăzi; noi încă am fost încunjurați de inimici în pământul nostru, cum sunteți voi astăzi, și de multe-ori am suferit doară și mai mari rele decât voi; fost-am cu Goții, dară nu ne-am făcut Goți; fost-am cu Hunii, dar nu ne-am hunit; fost-am cu Avarii și nu ne-am avarit; fost-am cu Bulgarii și nu ne-am bulgărit; cu Rușii și nu ne-am rusit; cu Ungurii și nu ne-am uncurit; cu Sașii și nu ne-am nemșit... ci ne-am luptat ca Români, pentru pământul și numele nostru, ca să vi-l lăsăm vouă dimpreună cu limba noastră dulce ca ceriul, sub care s'a născut; nu vă nemșiți, nu vă rusiți, nu vă uncuriți nici voi; rămâneți credincioși numelui și limbei voastre; apărați vă ca frații cu puteri unite în pace și în războiu; vedeți, cum ne-am luptat noi pentru limba și romanitatea Voastră: luptați-vă și voi și le apărați ca lumina ochilor voștri, până-ce se va restaura Capitoliul, și va trimite la voi Senatul și Poporul Roman pe Traian cu legiunile peste Dunăre, ca să vă încoroneze cu laurul nemuririi pentru constanța și bărbăția voastră!»

Activitatea neobosită a lui Simion Bărnuțiu, adâncă sa pătrundere politică, juridică și filosofică a contribuit în mare măsură la succesul primei adunări naționale generale a poporului românesc din Transilvania din 3/15 Maiu 1848, prin care s'a încheiat un capitol din cele mai glorioase ale istoriei noastre naționale.

*

Scrisoarea lui Bărnuțiu¹

Sâbiu, 7 April 1848.

Frate!

În zilele trecute am primit 10 f.(lorini) Cm.², carii ni iai trimis prin D. Proc.(uror) Săcăreanul³ îți mulțumesc. —

¹ Scrisoarea se găsește între hârtiile rămase după fostul director al «Gazetei Transilvaniei» și al «Foi Pentru Minte, Inimă și Literatură» din Brașov, cunoscutul pedagog, publicist și filantrop român Iacob Murășianu, — văr cu poetul Andrei, — cu care Simeon Bărnuțiu a întreținut cele mai bune relații amicale și, mai ales după 1848 o vie și bogată corespondență.

² Konventions-Müntze.

³ Constantin Săcăreanu, fiul bogatului neguțator brașovean Ioan Săcăreanu. După ce absolvă cursul de drept la Cluj, și după ce practică la curtea de apel din Târgul-Murășului, obține diploma de avocat. După o luptă de mai mulți ani, în decursul cărora chestiunea a ajuns până

Știu că vei dori a ști, cum cugetă Sâbienii, adecă partea cea înțelegătoare despre aceea ce ar trebui să facă Românii în împrejurările aceste, căroră asemenea n'au fost doară, ba certe de când e Ardealul. — Românii de aici după sfatul domnilor noștrii de la Tesaurariat¹ s'au unit într'aceea, că săse ceară *Naționalitate* românească, cu toate drepturile politice, cetățene, municipale, beserecești, scolastice etc. etc. cu un cuvânt: ca să fie și năciunea românească primită ca năciune liberă ca și celelalte năciuni, să aibă vieață politică, și subsistență de sine, și să nu stea Românii de aci înainte numai răzimați de unguri, săcui etc. ca și gardul cel bătrân, a căruia pari au putrezit, și nu poate sta fără proptele. — Românii de aici zic așa, cumcă acesta e *scopul tuturor Românilor* din toate cetățile, și satele, și din toate părțile Ardealului, așa dară la acesta trebuie săse unească toți, pentrucă ei zic cumcă «vis unita vincit» — de aci, cred pe aici, urmează, cumcă Românii ori cetățeni, ori săteni etc. nu trebuie să-și răsipească puterile cerând unul una, altul alta, și făcând adese așa de felurite cum sânt de felurite și țărcațe părerile concepătorilor acestor adrese,² că atunci va eși la urmă din adresele aceste o confujune ca cea dela turnul babilonului, și ne înțelegându-se mai incolo nu vor putea isprăvi edefetul³ năciunii românești, în care am locuit Românii dela Traian până la 1437, când acela s'au stricat (de facto non de jure) prin uniunea întreită,⁴ și pe care au în-

la Curte, reuși să între ca primul practicant român la magistratul din Brașov. La 1848 este prefect al legiunei române din țara Bârsei, unde organizează garda națională. În adunarea cea mare dela 1848 fu ales ca membru al deputațiunei române, care aveă misiunea de a merge la împărat. Muri câți-va ani după revoluțiune, în urma unei boli ce și-o causase în decursul luptelor sale cu Săcuii, după-ce fu distins de împărat cu titlul de «consilier regesc». A întreținut cele mai bune relațiuni de preținie și sprijinit în toate privințe'le pe conducătorii principali ai mișcărilor naționale dela 1848.

¹ Vezi nota 3, pag. 248. Intre alții se găseă atunci ca concipist la Tesaurariat și marele și zelosul patriot român *Paul Dunca de Sajö*.

² Diferitele adrese și proclamații ale tinerimei din toate părțile Ardealului.

³ Edificiul.

⁴ Uniunea celor trei «națiuni», a nobililor, Săcuilor și Sașilor, din anul 1437, în contra poporului țăran, în majoritate român, care ajutat și de unii nobili români se răsucău sub conducerea nobilului ungar Paul Nagy (Paulus Magnus) în contra baronilor Țerii.

ceput strămoșii noștrii al zidî iarăși, prin instanția dată dietei¹ în an. 1744 și 1751, și la urmă în 1791 — Români de aici așa argumentă, că instanțele aceste, date cu numele, și pentru folosul a toată națiunea, numai pentru aceea n'au avut doritul succes, că mulțimea românilor, adecă acea parte considerabile, care cu înțelegința și cultura sa poate reprezenta pe națiunea rom.[ână] n'au fost informată de ajuns despre cererile date, și așa acele, nefiind răzimate de opiniunea publică, și de necesitatea recunoscută de toată națiunea, n'au fost în stare a însuflă respect cuviincios în inimile legiuitorilor dietei dela 1744 și 1791, și așa aceștia s'au socotit dreptățiți cu contest a dechiara în fața Majestății în proieptul de Articul făcut la instanța românilor din 1791, cumcă aceasta nu e arătarea dorinței tuturor românilor, ci numai a unor neodihniți, cu aceste cuvinte: «Augustissime Imperator! coram Paterno Majttis Vestrae conspectu filiali cum fiducia detegere sustinemus, ejusmodi suplices libellos, ut primum est (cel pentru Naționalitate), foetum inquietorum solum quorundam hominum esse, quod tendentiones Valachi in id haud confesserint, et nihil de illis sciverint patet ex contextu precum, *ipseque Rssmus Eppus Chatholicus* in publica sessione nostra semet declaravit, *non ea fuisse Valachorum vota, ut quartam constituent nationem*, venum in gremio cujusvis nationis degentes secundum conditiones suas aequalia (cum reliquis) prerogativa gaudeant etc. etc.»² — românii cei învățați și politici de pe aici, carii știu toate cele întâmplate până acum, și să uită și la proieptul acesta, zic așa, că Bobb³ iau vândut la

¹ Dietei Transilvaniei.

² În traducere: «Augustissime Impărate! cu credință de fii declarăm în fața Majestății Voastre Părintești, că astfel de petițiuni, precum este cea dintâi, nu sunt decât numai productul unor oameni neliniștiți, deoarece se vede din însuși textul petițiunii, că Românii nu mărturisesc aceste tendințe, și nu știu nimica despre ele, *însuși reverendissimul episcop catolic* (Ioan Bobb episcopul greco-catolic) a declarat în ședința noastră publică, că *nu acele sunt dorințele Românilor, ca să formeze a patra națiune* (inarticulată), căci purtând vre-o afacere în societatea oricărei națiuni (din cele trei recunoscute)*se bucură de prerogative egale cu a celorlalți (membrii ai acelor națiuni), conform condițiunei sale (sociale) etc.

³ Ioan Bobb (1739—1830), episcop greco-catolic al Blajului. Cu toată administrarea bună a bisericei sale, Bobb a fost pentru poporul român, pe care nu l'a știut apăra în destul, un adevărat tiran. Intre cei prigoniți de dânsul a fost și nemuritorul George Șincai.

1791, și pentru aceasta, și iară pentru că instanța n'a fost sprijinită de năciune au urmat de n'au avut succes bun. Acum dară trebuie făcută instanța pentru naționalitatea, libertatea, egalitatea, (aequalitas) etc. românilor de toată româניה, și să nu se dea lucrul numai Episcopii[lor], ca să pornească ei singuri ca la 1842. — Cred că nu-ți va fi neplăcută această raportare despre acele ce gândesc și sânt și hotărâți românii de aici să facă, aceste ți le scriu nu ca cugetele mele, ci cum le-am înțeles dela aceia, care lucră în cauza aceasta. Eu sânt cuprins cu școala, nici nu pociu ceți gazete, nici nu pociu îmblă pe la unii și pe la alții, adecă prin adunări, unde vorbesc de lucrurile zilelor acestor minunate, totuși care ți le-am scris, le-am înțeles bine, ce va urmă vom vedea; tot aceea zic cei mai înțelepți ai noștri că n'ar trebui să lucre acum nimene numai singur și de capul său, ci ar trebui să se înțeleagă cetate cu cetate, sat cu sat, și toți românii la un gând să lucre, pentru că năciunea românească toată e căzută, și toată trebuie rădicată cu unite puteri. — De Bariț zic tocma pretini și cultori de ai lui, că e inconsecvinte, prea arogant, nu vrea să se înțeleagă la scopul tuturor comun, însumi am vorbit cu unii amici de ai lui, însă mai încolo n'am înspitat. — Acea însă zic, carii cred că pricep, cumcă românii nu pot vorbi de unire cu țara ungar.[ească] până nu-și vor alege trebile și până nu-și vor hotărî cu naționalitatea aici în Ardeal, eu încă cred, că românii nu se vor plecă la unirea asta, văzând că ungurii amenințează cu războiul Austriei dacă nu le va da ministeriu de finanțe și rezbél independente, că[ci] nu cred că se vor oști românii cu ungurii în contra Austriei. — Aceste țile scriu în pripă, dacă voi mai ști ceva importătoriu, îți voi scrie, fii bun scriemi și D-Ta, ce porniri și tendințe au Brașovenii, cari totdeauna au fost cei mai lucrători și mai înflăcărați pentru năciunea română — cum au gând să lucre ei acum, numai de sine, sau doară în unire cu toți frații lor?

Scriemi ce face fratele Grigoriu Moldovai¹ mai sănătossatusau, spuneți că tocmai azi am căpătat o scrisoare dela Popa dela Pintic în care scrie că e sănătos, și ne provoacă să pornim

¹ Fostul profesor dela Blaj, care la 1843 fu silit să părăsească catedra împreună cu Simion Bărnăuțiu și Demetriu Boeriu, pentru că sârise întru apărarea clericilor revoltați în contra rectorului seminariului și a capitulului episcopesc.

și noi cauza lăpădării noastre și să ne cercăm restitutionem în integrum, noi iam scris că sântem gata a porni, însă fiind acum toate lucrurile tulburate, ne temem că nu ne vor lua lucrul nostru înainte, totuș ne vom înțelege, și vom vedeà cum, și unde să cercăm lucrul.

S. Bărnuț.

© barcă.

*O barcă — a părăsit asară
Termul,
O barcă,
A oarecui,
Poate a ta, a lui, — dar par'că
Nu-i tot un vas indiferent ca toate ce plecară?*

O barcă — a părăsit uscatu — asară...

*Va fi acum departe,
Pe undeva,
Sub luciul rece — al lunii,
Ori poate-o jucărie a furtunii,
Sau nu-i acum decât o amintire,
Un vis pierdut,
Purtat din val în val și azi ca'n alte rânduri
De restul zdrențuit al unor scânduri.*

O barcă...

*Și marea-și cântă cântecul posacă,
Același cântec răsuflet,
Suride călătorilor ce pleacă
Și tace despre toți câți au plecat.*

Isaia Tolan.

Din istoria Dicționarului de Buda.

Cea mai măreață operă a școlii latiniste ardelenе, alătura de Cronica lui Șincai, este, fără îndoială «*Lexiconul românesc-latinesc-unguresc-nemțesc*», apărut în editura tipografiei universității crăești din Buda la 1825. În cuvântul cătră cetitori pus în fruntea Dicționarului se spune, că «acest *Lexicon românesc-latinesc-unguresc-nemțesc*» a fost făcut «în cursul alor treizeci și mai multor ani de bărbați în lucrul științelor și mai întâiu în cunoașterea limbei românești bine deprinși», a căror nume sunt amintite cu laudă, adăogându-se și partea cu care a contribuit fiecare la alcătuirea vastei opere. Sunt pomeniți Samuil Klein, Vasile Koloși, parohul și protopopul Săcărâmbului, canonicul Ioan Corneli dela Oradea-mare, Petru Maior, Ioan Teodorovici, parohul român ortodox din Pesta și, în sfârșit, Alexandru Theodori «al Invățăturilor celor frumoase, al Filosofiei și Medicinei Doctor».

Ideia unui mare dicționar a preocupat mințile învățaților ardeleni și mai ales ale învățaților blăjeni încă de pe la mijlocul veacului al 18-lea. Ea pare a se fi ivit mai întâiu în capul cucernicului și milostivului vlădică Petru Pavel Aaron, pe care-l vedem scriind în 1759 lui Gregorie Maior, popularului episcop de mai târziu cu o soarte atât de tragică, să colaboreze la redactarea unui *Lexicon*. Maior răspunde în 2 Noemvrie al ace-luiaș an făgăduind colaborarea. Ocupat prea mult cu lucruri de altă natură P. P. Aaron a părăsit cu totul ideea *Lexiconului*.¹

Ea s'a ivit cu 20 de ani mai târziu la G. Șincai, care spune în prefața Gramaticii din 1780, că are de gând să scrie un dicționar daco-român.²

Mai stăruitor l-a preocupat ideia dicționarului pe celalalt călugăr blăjan, Samuil Klein. Acesta terminase la 10 Martie 1801 un mare dicționar român-latin, al cărui original se păstrează azi în biblioteca episcopiei unite din Oradea-mare.³

¹ Scrisoarea lui P. P. Aaron cătră Maior nu o cunoaștem, cunoaștem însă răspunsul amintit, al acestuia, care se păstrează în Biblioteca centrală arhidiecezană din Blaj. Cf. și Cipariu, *Acte și Fragmente*, p. 224.

² «Cum Dictionario daco-romano, quod dummodo otium et scribendi commodum non desit, componere fert animus».

³ N. Densușianu, *Cercetări istorice în arhivele Ungariei și ale Transilvaniei. Raport înaintat Academiei române*. București 1880, p. 110.

Ajungând în 1803 revizor al cărților românești la tipografia din Buda, Klein s'a gândit la complectarea dicționarului său cu cuvintele nemțești și ungurești. Neștiind însuși bine nici ungurește, nici nemțește s'a pus în legătură cu doi învățați unguri din Pesta, cerându-le colaborarea. Aceștia erau profesorul universității de acolo, Halitzki, pentru partea nemțească și celebrul Virág Benedek, pentru partea ungurească.¹ Cu ajutorul acestora Dicționarul latin-român-maghiar-german era gata la începutul anului 1805, urmându-i în curând o altă redactare română-latină-maghiară-germană. Klein se gândea chiar și la o a treia maghiară-latină-germană-română.

Tipografia universității, căreia autorul i-se adresase pentru editare nu voia să-l tipărească înainte de-a vedea asigurată un număr potrivit de cumpărători. Atunci Klein a recurs la mijlocul atât de obicinuit în vremile acelea al subscrierilor publice.²

În 4 April 1805 îl roagă pe Corneli să-i câștige subscrieri. Partea latină-română-maghiară-germană costă pentru subscriitori 3 floreni, celelalte două părți câte 2 floreni. Corneli răspunde în 21 Iunie, că la început toți s'au declarat gata a sprijini opera învățatului călugăr, dar, acum, abia au subscris 14 inși.³

Klein, care nu primise încă scrisoarea aceasta alui Corneli, urgitează în 30 Iunie răspunsul la scrisoarea sa din 4 Aprilie. Spune, că a lucrat cu multă trudă și osteneală dicționarul ca să ajute pe cei, cari voesc să învețe limbi străine și pe străinii, cari voesc să învețe românește. Toate națiile au dicționarul limbei lor, numai noi și Țigani nu avem, continuă cu multă durere Klein. Dacă ar avea 1500 floreni l-ar tipări însuși și nu ar mai cere sprijinul nimănui, sau dacă i-ar da episcopul Darabant suma aceasta i-ar restitui-o cu camătă. Din venitul cărții ar retribui pe colaboratorii, cari au făcut partea nemțească și ungurească, i-ar rămâne și lui ceva pentru osteneală, iar restul

¹ Scrisoarea lui Klein de dto 4 April 1805 către Corneli. Orig. în bibl. eppiei unite din Oradea-mare.

² Din datele acestea se vede cât temei se poate pune pe afirmația lui Șincai din cunoscuta sa *Elegie*, scrisă în 1803 în care vorbind de operele lui Klein zice că «*Dictionarium latino-valachico-hungarico-germanicum jam expetitur ad typos a typographia universitatis Pestanae Budensi*». Cipar, Archiv p. 275.

³ Concept în biblioteca eppiei unite din Oradea-mare.

l-ar folosi pentru tipărirea altor cărți. Directorul școlilor din Timișoara îi scrie, că dacă cuvintele românești vor fi scrise și cu litere latine, el, având sub conducerea sa 600 de dascăli, poate desface multe exemplare. În Ardeal, Bucovina, Maramurăș dicționarul este așteptat de mulți, tot așa, în Sătmar, Bihor și județul Aradului. În încheiere Klein spune, că are 60 de ani și ar dori să termine bine și lucrarea aceasta pentrucă după moartea lui cine știe când se va face alta la fel.¹

I. Corneli, un cărturar învățat și foarte însuflețit pentru cultura națională, un călduros sprijinitor și înțelegător al marilor scriitori dela sfârșitul veacului al 18-lea și începutul celui următor, a făcut tot ce omeneste se putea face, ca să pună la dispozițiunea lui Klein mijloacele necesare pentru tipărirea Dicționarului. Scrie protopopilor să adune subscrieri, întră în legătură cu președintele Consistorului ortodox din Orade, rugându-l să-și îndemne preoții la sprijinirea operei călugărului blăjan, discută cu profesorii Kereszturi și Tertina, dintre cari acesta mai ales eră în strânse legături de prietenie cu Șincai, Klein și Maior, felul cum s'ar putea ajuta apariția grabnică a Dicționarului. Aceștia îi dau sfatul, pe care Corneli îl comunică lui Klein în 26 Iulie 1805, să anunțe apariția cărții în ziarele ungurești, nemțești și latinești din Buda, ca toată lumea cetitoare din Ungaria, Galiția și Transilvania să ia cunoștință de ea. Îi recomandă și ei să scrie cuvintele românești cu caractere latine și cirile.²

Klein răspunde în 30 August 1805 că va anunța în ziare apariția cărții și-l roagă pe Corneli să ia asupra-și sarcina adunării subscrierilor pentru părțile bihorene și a străngerii banilor. Subscriitorii însă nu se iveau. Cu toate stăruințele neobosite ale lui Corneli, Bihorul a dat abia 38 de subscrieri, un număr disparent, când ne gândim, că eparhia Orăzii-mari avea preoțimea cea mai cultă dintre toate eparhiile românești. Abia erau pe acel timp în această eparhie 4—5 preoți, cari să nu fi avut studii teologice complete.³

¹ Orig. ibidem.

² Conceptul scrisorii lui Corneli ibidem.

³ Scrisorile dela 21 Octomvrié și 28 Decemvrié ale lui Corneli către Klein. Concept ibidem.

În 25 Septembrie îi trimite o listă cu câteva subscrieri și Gheorghe Anghel, paroh în Zlatna, autorul unei lucrări românești de doctorie, care-i scrie: «n'aibă tipografia nici o frică că nu se vor vinde (dicționarele), numai să se trimită odată în Ardeal, că ungur, neamț cu toții o vor cumpăra».¹

I. Corneli nădăjduia ajutor dintr'alt loc, la care se va fi gândit sigur și autorul Dicționarului și anume dela bătrânul și bolnăviciosul vlădică Ignatie Darabant. Credeau, că acesta, care cunoștea pe toți scriitorii vremii sale, care eră centrul vieții naționale românești dela sfârșitul veacului al 18-lea și care a avut un rol hotărâtor în puternica mișcare politică din anii 1790—92, va lăsa în testamentul său o sumă de bani și pentru tipărirea cărților românești. La 1 Noembrie 1805, Corneli îi comunică lui Klein moartea episcopului lor către sfârșitul unei următoare, după ce cunoștea și testamentul îi scrie din nou cu multă durere că-i pare rău, că Darabant n'a lăsat nimic pentru tipărirea cărților.²

Informațiile acestea puțin favorabile l-au lăsat pe Klein să se adreseze din nou tipografiei, oferindu-și manuscriptul. Acum încercarea i-a fost mai norocoasă, tipografia primește ofertul și autorul încasează și un avans de 180 floreni.

La începutul anului 1806 tipografia tipărește și răspândește o «Inștiințare» în, românește și nemțește anunțând apariția Dicționarului latin-român-germân-maghiar și român-latin-germân-maghiar, din care se dau și probe cuprinzând din cel dintâiu cuvintele *A—Abdico*, iar din al doilea *A—Acoperit*. Titlul complet al Dicționarului eră: «Samuelis Klein, monasterii ss Trinitatis reg. fundat. Balasfalvensis in Transilv. Hieromonachi, episcopatus Fogarasiensis consist. Adessoris et typog. regiae Univ. hung. Censoris et correctoris [Dictionarium] latino-valachico-germanico [hungaricum] in genere suo novissimum et usui cujuslibet accomodatum [Budae], typis et sumptibus typogr. regiae Univ. Hungaricae 1806». Titlul părții a doua eră identic cu deosebirea impusă de faptul, că nu eră latină-română-germână-maghiară ci română-latină-germână-maghiară. În amân-

¹ Scrisoarea lui Anghel ibidem.

² Scrisorile lui Corneli către Klein dela 21 Noembrie și 23 Decembrie 1805. Concept ibidem.

două părțile cuvintele românești sunt scrise cu caractere latine și cirile.

«*Inștiințarea*» făcută în numele tipografiei universității este următoarea: «Lipsa cea de mulți preasimțită a unui Dicționar latinesc-românesc-nemțesc și unguresc au îndemnat prevestitul întru învățături, mai ales întru ceale ce sânt spre folosul și podoaba Preavestitului Neamului Românesc, pre Prea Cinstitul Domnul P. Samoil Klain, ca și munca aceasta, măcarcă iaste foarte grea, în sine să o ia și să o isprăviască. Cartea aceasta, carea scrisă cu mâna o și are cel mai înjos iscălit Craesc Institut, se va tipări cât mai curând cu toată sârguința și îndreptarea după formatul aici adăogat, care numai pentru probă în hârtie de tipariu acum se împarte. Inșă ca să se poată ști câte Exemplariuri vor fi de lipsă a se întipări și la doritul scop prescurt și mai curând a ajunge, Subscriptia celor, ce vor vrea să aibă acest Dicțonariu, ne va învăța. Pentru aceea pre toți aceia, carii vor voi a avea această carte cu bună cuviință îi poftim, până în sfârșitul lunei lui Maiu acum viitoare, despre Numele, Caracterul și Locul, unde lăcuesc, să nu pregete a înștiința sau pre mai sus numitul Craescul Institut a căruia Titulatură iaste: *La Craeasca Tipografie a Universității ungurești din Peșta în Buda*; sau pre ori care dintră Domnii, care aici la sfârșit se vor numi, ca să se poată la începutul cărții și aceasta întipări. Partea sau tomul cel dintâiu va fi ca de 80 coale, al doilea care și osebit de cel dintâi se va vinde ca de 30. Și coala se va vinde acelora, cari se va iscăli mai înainte de termin, cu 3 cr., eară altora mai scump».

Subscrieri se puteau face în Agria la «Prea cinstitul și iscusitul domn profesorul matematicii Francisc Klohamer», în Cașovia la tipografal Franz von Landerer, în Agria la Ignatie Gyalogay «factorul tipografiei căptălănicești», în Eseg la compactorul Cristof Klinger, în Cinci-Biserici la compactorul Maximilian Gundel, în Careii-Mari la directorul Ioan Crisostom Hanulik, în Oradea-Mare la cunoscutul I. Corneli, în Mișcolț la Ladislau Imrici «bibliopola universității ungurești», în Baia-Mare la directorul Ioan Malonyai, în Neoplanta la librariul Damian Kauliczky, în Pesta la Iosif Eggenberger librar și el, în Pojon la Iaurin, Alba-Regală și Seghedin la «bibliopolii universității ungurești», în Sighetul Maramurășului la Inochentie

Șimoneici, în Ungvar la profesorul Vultur, în Viena la librarul Gh. Binz.

În Transilvania subscrieri se puteau face în Bistrița la protopopul unit Stefan Vlad, în Blaj la prepozitul mănăstirii Benedict Fogarași, în Dej «la măritul și de bun neam domn Gavril Vajda, poștameșterul», în Făgăraș la vicariul unit Ioan Para, în Hațeg la Ciril Țopa, vicar unit și el, în Sibiu la cunoscutul oculist Ion Molnar, în Alba-Iulia la protopopul unit Teodor Dragoș, în Cluj la protopopul unit Demetriu Vaida, în Brașov la tipograful Constantin Bogits, în Târgul-Mureșului la protopopul unit Ioan Radu, în Reghinul-săsesc la Petru Maior, în Mediaș la preotul Simeon Suci, în Aiud la «Seniorul Collegiului unguresc», în Năsăud la directorul Schendel, în Zlatna la Gh. Anghel, amintit mai sus. În Galiția se puteau face subscrieri numai în Stanislau la «Prea măritul și de bun neam domn Iosif Brâncean, consiliariul forumului nemeșesc» iar în Bucovina la Iosif Dunca «assessorul scaunului boeresc» din Cernăuți.

«Inștiințarea» s'a publicat și în ziarele din Buda.¹ Klein însă s'a stins slăbit de boală și de-o bătrâneță venită prea repede după o vieață uimitor de rodnică și activă, fără a-și putea vedea tipărită opera, la care a ținut atât de mult. Șincal, care petrecea pe timpul acela în Buda ca ajutor al lui Klein, pe lângă care avea slujba de corector al cărților românești, ce se tipăreau în tipografia universității, scrie la 18 Maiu 1806 prietenilor din Oradea, comunicându-le trista veste a morții tovarășului său de muncă și de pribegie și spunând, că asupra lui cade acum sarcina «dictionario valachico . . . quod pie defunctus R. Typographiae edendum tradidit suprema manus imponenda».²

După moartea lui Klein, tipografia universității din Buda primește un nou dicționar spre tipărire. Acesta eră opera parohului unit din Săcărâmb, Vasile Coloși. Coloși pare a-și fi terminat Dicționarul pe la 1805, căci din anul acesta găsim un mic fragment de opt foi nepaginate în 4° în biblioteca episcopiei unite din Oradea-mare, sub titlul «Paucula quaedam ex-

¹ Scrisoare dela 14 Martie 1806 alui Klein către Coneli. Orig. în bibl. episcopiei unite din Oradea-Mare.

² «Unirea» (Blaj) din 1901 Nr. 2.

cerpta e Dictionario valachico-latino-ungarico-germanico Basillii Kolosy, parochi gr. cath. Nagyagensis et Vicearchidiaconi Babilnensis». ¹ Coloși, ca să-și poată complectă Dicționarul său, a cerut dela tipografia lui Buda manuscriptul lui Klein, obligându-se a restitui din 180 fl. încasați de acesta ca avans. Tipografia îi trimite manuscriptul în nădejdea terminării grabnice a operei, a cărei apariție fusese anunțată, cum am văzut, în toate părțile. ²

Lucrurile înaintau însă încet, probabil și din cauza, că, precum ne asigură mai târziu Petru Maior, Coloși nu avea cunoștința deplină și temeinică a limbii române. ³ Tipografia, unde funcționă acum ca cenzor al cărților românești Petru Maior însuș, credeă la sfârșitul anului 1813, că poate începe tipărirea Dicționarului. Deacea tipărește o nouă «*Instiintare*», pe care episcopul Orăzii-mari, o trimite în 5 Februarie 1814 tuturor protopopilor îndemnându-i să subscrie abonamente pentru Dicționarul «așezat» de S. Klein, «ceva îndreptat și cătră sfârșit dus» de Coloși, care se tipărește la Buda. Dicționarul va avea patru părți: una latină-română-germână-maghiară, alta română-latină-germână-maghiară, a treia germână-română-latină-maghiară și a patra maghiară-română-latină-germână. Dicționarul complet costă 30 fl. Cine cumpără numai o parte plătește $\frac{1}{4}$ din preț. Subscrierile se pot face la episcopul însuș sau la profesorul de drept Andrei Rakovecz. ⁴

În curând moare însă și Coloși și astfel amenință iarăș primejdia unei noi amânări a tipării Dicționarului. Atunci Samuil Vulcan, care da o deosebită importanță acestei opere trimite la Buda, în 1815, pe cheltuiala proprie pe canonicul I. Corneli însărcinându-l cu revizuirea și terminarea lucrării, pe care Coloși abia o complectase și revizuisese până la litera H. Corneli sosind în Buda întră îndată în legătură cu Petru Maior și la sfaturile acestuia voia să introducă în Dicționar o inovație

¹ N. Densușianu. Cercetări istorice etc. București 1880, p. 112.

² Scrisorile lui Șincai dela 12 Februarie și 22 Martie 1807 către Corneli și scrisoarea dela 27 Februarie a lui Corneli către Șincai în biblioteca episcopiei unite din Oradea-mare.

³ Atanasie Marienescu, Viața și operele lui P. Maior. București 1883, p. 63—4.

⁴ Orig. biblioteca episcopiei unite din Oradea-mare.

radicală, pe care le comunică, cerând autorizarea cuvenită, episcopului său într'o scrisoare extrem de interesantă din 14 Octombrie 1815. «Domnul revizor Maior, scrie Corneli, cu adâncă pricepere și iscusită învățătură înfrumusețat și spre apărarea și polirea nației și limbei noastre de tot fiind învăpăiat și aprins, ar dori și cu niște cuvinte, pân' acum adevărat numai la cei literați și învățați români cunoscute, a complectă Lexiconul și a îmbogăți limba și a lumina nația noastră, care întru exprimarea unor lucruri până acum e săracă și lipsită de termeni expresivi, și a le face prin Lexicon (bine tălmăcindu-se) de comun și întrebuințătoare și lumii românești încet prin școale cunoscute». «Nu grăesc aci — continuă Corneli — despre numele științelor, maestriilor, țării, cetăților, zeilor păgânești ș. a.; nu despre titulele și curtoasiile cele politicești latine, cu care ca și cu ale sale Bănățenii, vreau să zic Aradianii noștri deplin și fără nici o sfială se întrebuințează, nici de terminii cei tehnicești, cari fără îndoință toți trebuie să între în Lexicon, că fără aceia nu ajunge mult Lexiconul; ci grăesc despre alte cuvinte, de cari a fost până acum lipsă în limba noastră, ca să ne putem respică bine și frumos; că precum ne bucurăm noi dacă găsim în vreun unghiu al țării sau în vreun dialect al limbei noastre ceva cuvânt frumos și curat românesc, așa și celor viitori și de cultura nației iubitori nepoți fără prigonire încă le va părea bine aflând în Lexicon spre folosirea cea de comun și deșteptarea nației spre cuviosul traiu de cei iubitori de polirea limbei puse eschisite, și spre explicarea a tot obiectul frumoase, lămurite și expresive cuvinte».

«Celui înțelept și iubitor de cultura nației — scrie mai departe Corneli — îi va părea bine foarte de iveala acestui de mult și de mulți dorit în limba românească opus folositor, mai ales că cu înalta bunăvoință și mari sumturi (cheltueli, N. aut.), a Mariei Tale se lucră, se îndreptă, se mai deplinește și descrie, să se tipărească cu literile cele strămoșești și proprii românești».¹

Corneli n'a putut petrece mult în Buda pentru că în anul următor a fost chemat din partea lui Vulcan acasă la Oradea-mare. Faptul acesta însă nu l-a făcut să desnădăjduiască pentru că

¹ Ziarul «Unirea» (Blaj) din 1900 Nr. 38.

scrieă, în 1816, doctorului Vasile Pop, autorul cunoscutei «Dissertații despre tipografiile românești» apărută în 1838, că va continua pregătirea Lexiconului și-l va îmbogăți mai bine decât dacă ar fi rămas în Buda. Dicționarul, la care lucrează singur, va apărea, adauge Corneli, dar târziu, fiindcă el e silit să se ocupe și cu alte lucruri.¹

În legătură cu terminarea și tipărirea Dicționarului Corneli mai eră preocupat de o chestiune, care pentru învățații români ai timpului eră de cea mai mare importanță și anume: *chestiunea ortografiei*. O bună parte din timpul petrecut în Buda pare a și-l fi petrecut discutând cu Petru Maior chestiunea aceasta. Rezultatul discuțiilor au fost celea trei memorii înaintate episcopului Vulcan și Consistorului din Orade, considerați ca forurile supreme de apel în chestiuni de aceasta natură. Cel dintâi cuprinde punctele asupra cărora cei doi învățați, Corneli și Petru Maior, căzuseră de acord, al doilea cuprinde punctele, asupra cărora nu putuseră conveni, iar al treilea cuprinde observațiile lui Petru Maior asupra punctelor, din memoriul precedent.²

Cu toate nădejtile lui Corneli exprimate în scrisoarea către Dr. Vasile Pop, Dicționarul n'a putut apărea multă vreme. Și se pare, că nici Corneli însuș n'a putut termina revizuirea și complectarea operei. Sigur e, că pe la 1819 Dicționarul se află din nou la tipografia din Buda neterminat. La 5 Noemvrie al acestui an Petru Maior prezintă lui Mathias Marcovici, directorul, tipografiei, un raport amănunțit despre starea Dicționarului, în care spune, că Coloși l-a revizuit și întregit până la litera H, că are o mulțime de greșeli și astfel e necesară o nouă revizuire, dacă s'ar putea chiar o refacere a întregii lucrări.³

Lumea, care așteptă de mult apariția Dicționarului, începuse a deveni nerăbdătoare. La 5 Iunie 1820 guvernul din Galiția cere informații referitoare la soarta lui. Directorul Marcovici răspunde, că Dicționarul se află sub pressă, dar că din cauza multelor îndreptări, cari trebuiesc făcute în el, apariția va întârziă încă mult timp. La 24 August 1820 Marcovici scrie Con-

¹ Cipariu, Archiv p. 478.

² Toate trei se păstrează în biblioteca episcopiei din Oradea-mare. Cf. N. Densușianu o. cit. p. 112—13.

³ At. Marienescu o. cit. p. 63—67.

siliului Locumtenențial, că interesele și reputația tipografiei reclamă tipărirea urgentă a Dicționarului. Crede, că cel mai potrivit pentru revizuirea, îndreptarea și complectarea lui ar fi Petru Maior, care s'a declarat gata a luă asupra sa sarcina aceasta grea în schimbul remunerației de 500 floreni. Consiliul aprobă propunerea directorului Marcovici scriindu-i în 12 Septembrie să dea lui P. Maior suma cerută dar nu odată ci în rate, în măsura în care va înainta cu lucrul. În urma scrisorii dela 5 Decembrie 1820 Maior a și încassat un avans de 200 fl. de cari avea nevoie pentru a-și căuta de sănătate. În 14 Februarie 1821 s'a stins și Maior și Dicționarul nici acum nu eră gata.¹

Lucrarea de revizuire și complectarea vastei opere au continuat-o, după moartea lui P. Maior, Ioan Teodorovici și Alexandru Teodori până când, în sfârșit, după multe încercări și frământări, Dicționarul a putut apărea în vara târzie a anului 1825, închizând în paginile lui o muncă încordată de peste treizeci de ani.

Dr. Zenovie Păclișanu.

Populare.

Frunză verde grâu mărunt
Maico de când m'ai făcut
Nici un noroc n'am avut,
C'ai beut apă din baltă
Să-mi ocolesc lumea toată
Și-ai beut apă din riu
Să mă duc să nu-ți mai viu,
Când m'am urcat pe vapor
Nu știam mai scap ori mor.
Vaporul se legână
Inima mea tremură
Valurile cât casa,
Mi-au săcat inimuța;
Valurile de pe mare
M'au uscat de pe picioare.
Dară D-zeu bun sfânt
M'a scos iară la pământ
La pământ și la uscut
Sănătos cum am plecat.

Când ți-i dor maico de mine
Nu te plânge cătră nime,
Ci dă-i ocol grădinii
Cum îi dau și eu lumii,
Și dă-i prin grădină roată
Cum dau eu la lumea toată!
Măicuțo când m'ai băeat
Tu tare m'ai blăstămat
Cu scaldă de Vineri seara
S'ocolesc lumea și țara;
Măicuțo când m'ai băeat
Nici un noroc nu mi-ai dat!
— Dragu maicii, eu ți-am dat
Dară tu ți l-ai mâncat,
Căci când ai fost mititel
Ai durmit lâng'un păru
S'o 'necat norocu tău,
Și-ai durmit lâng'o vâlcea
S'o 'necat norocu'n ea!...

¹ Ibidem pp. 60 squ.

Iar între Români.

De: Dr. Ioan Urban Iarnik.

II.

În vremea șederii noastre la București îmi veni gândul să mai rostesc încă o conferință, și iată de unde-mi veni îndemnul. Întâmplându-mi-se să vorbesc, după ce isprăvisem cu conferința din 7 Maiu, cu niște persoane care au fost de față, le auzi întrebându-mă, cam câtă vreme am petrecut în țările locuite de Români? Auzind apoi, că în cei 43 ani, de când începusem a mă îndeletnici cu studiul limbei române abia despre șase luni de zile poate să fie vorba, nu le prea veni să crează și atunci hotărîi să pășesc în vileag cu câteva lămuriri în privința aceasta. Și cum la mine nici odată nu e departe. fapta de gând, îndată mă și pusei pe lucru și dacă conferința despre care e vorba, n'am rostit-o decât în 19 Maiu, pricina nu fu nici de cum aceea că n'ar fi fost gata mai de vreme, ci și de astădată încurcătura cu privire la local. Eră vorba ca cel puțin de astădată să mă pot conforma în privința vremii cu obiceiurile Bucureștenilor, va să zică, să nu încep decât după 8 ore seara, pe vremea aceasta însă, Ateneul Român tot eră închiriat altora. Întrebând, dacă nu este o altă sală potrivită, mi s'a răspuns că este și anume sala Senatului, fosta sală a Universității, care însă ar fi având cusurul că lumea nu prea este obicinuită să meargă acolo.

Ce să fac?... căci de nu voiam să părăsesc Bucureștii fără să-mi fi rostit conferința, trebuia să primesc propunerea, și așa s'a hotărât ziua în care aveam să mă înfățișez înaintea publicului român din București cu o causerie botezată de mine: «*Dragoste de graiu și de viers român*».

Mă ispitește gândul să spun câteva cuvinte despre cu-prinsul cuvântării; de vreme ce însă s'a tipărit în «*Neamul Românesc*» o dare de samă destul de întinsă și apoi plănuid să tipăresc conferința însăși, mă las de propusul acesta. Atât numai deocamdată, că sala folosită de mine este nu numai tare frumoasă, ci totodată și foarte acustică, încât eră o plăcere de-a vorbi într'însa. Intru cât privește participarea publicului, mărturisesc că nici de astădată nu eram pe deplin mulțumit, ceea ce se lămuria de o parte prin împrejurarea că sala nu

eră obicinuită, de altă parte însă prin aceea că tocmai în momentul când eră să se înceapă vorbirea mea, s'a năpustit una dintr'acele seri supărăcioase ale primăverii din anul trecut. În schimb avui între ascultători pe profesorul Iorga, și întreg publicul ascultă cu dragă voe cele născocite de mine, fără ca să se fi plictisit, cu toate că n'am isprăvit decât după un ceas și jumătate.

Găsindu-mă la București în vremea când se țineau prelegerile la Universitate, doream să le spun câte-va cuvinte și studenților. De altmintrelea nu le eram necunoscut nici dănilor, de vreme ce, parte din îndemn propriu, parte fiind rugat din partea lor, am scris vre-o câteva articole în niște foi studențești din București și Cluj. Cel dintâi articolăș aduse vorba despre întemeierea unui Centru studențesc la Praga, creat la îndemnul și cu conlucrarea mea în primăvara anului 1904, va să zică acum 16 ani. Articolășul eră intitulat: «*Din scrisoarea unui îndepărtat profesor*». Urmară apoi acum câți-va ani două articole în foaia studențească «Noi» din Cluj: cel dintâi despre societăți în genere și cele studențești în deosebi, și Sentințele lui Bhartrihari, tălmăcite din limba sanscrită. Apoi iară în foile studențești din București: «*Câteva amintiri despre regele Carol I.*» și o aplicațiune a sentințelor poetului Horațiu «*Beatus ille qui procul negotiis*» și «*Carpe diem*», cel din urmă tocmai înaintea izbucnirii războiului mondial.

Studenții s'au adunat într'o sală a Universității, unde eră de față și de asfădată prof. Iorga, și după ce isprăvii vorbind despre instituțiunile noastre de ajutorare cu privire la studenții săraci din școalele înalte din Praga, cei de față au votat unanim o rezoluțiune adresată studențimei cehoslovace, care rezoluție s'a predat în original și în traducere delegațiunii republicei din București cu rugarea s'o trimeată la Praga.

Trei zile mai târziu, va să zică în 16 Maiu ne-am înfățișat în localul societății Macedoromâne, în care cei de față, la cererea rostită de mine, ne-au dat câteva lămuriri despre stările lucrurilor de pe la ei.

Știind că la București trăește o colonie de Albanezi, ne-am dus în ziua de 8 Maiu și acolo, fiind încântați de primirea ce ni s'a făcut; mai cu samă ne plăcură din cale afară niște cântece executate cu măiestrie de un cor de tineri de amândouă

sexurile. Mă folosii de prilejul oferit, să recitez celor de față o poezie patriotică de Pașoo Wasa, tipărită și de mine cu o traducere interlineară în programa unei școale reale din Viena în 1881, împreună cu două notițe despre începutul studiilor mele în genere și al celor de limbă albaneză în deosebi.

Evenimentul cel mai însemnat pentru mine a fost fără doar și poate *serbarea aniversarei a 50-a a Academiei Române din București*, serbare, care avu loc în ziua de 14 Maiu. Eră însemnat acest eveniment, nu numai de aceea că și eu, ca membru corespondent, făceam parte din această corporație, ci și fiind-că se împlineau tocmai 40 de ani, de când, în vremea petrecerii mele din București, în 1879, fusesem față la pertractarea statutelor Academiei Române de acum. Stimații, cetitori din România de bună sîmă sînt lămuriți că nu este aici la mijloc vre-o greșală din parte-mi cu privire la cele două cifre: 50 și 40, căci jubileul de 50 ani al Academiei Române s'a putut serbă, adaugându-se cei 10 ani de mai 'nainte ai Societății academice române, înființate în 1869, care la rîndul ei s'a născut din Societatea literară, înființată în 1866. Lucrând atunci (în anul 1879) în fiecare zi în sala Societății academice, mi s'a dat voie s'o fac și atunci când se desbăteau acolo statutele Academiei, alegându-mă în cea dintâi adunare generală de membru corespondent al ei.

Își poate inchipui ori-și-cine cu câtă duiosie priviam la chipurile membrilor decedați, ale unui Obedenar, Laurian Hăjdău, Ureche, episcopul Melchisedec, I. Ghica, D. Sturdza, Maiorescu, într'a cărui casă ospitalieră din strada Mercur am găsit o primire din cale afară de prietenoasă: pasă-mi-te din toți membrii ordinari de atunci numai doi mai sînt în viață, dnii: *Iacob Negruzzi* și *I. Caragiani* din Iași, care în ciuda bătrînețelor și a stării șubrede a sănătății sale n'a pregetat să iee parte la serbare. În ziua amintită s'a ținut sub președinția de onoare a Regelui o adunare generală festivă, în care, după ce s'a făcut istoricul Academiei, reprezentanții părților liberate din jugul Maghiarilor, al Nemților și al Rușilor își rostiră salutările și omagiile lor. Avui prilejul să vorbesc și eu de două ori în ședințele membrilor: odată să mulțumesc pentru alegerea mea de membru de onoare al Academiei, și a doua oară să împărtășesc salutarea Academiei suroti, a celei Cehe din Praga.

La toate aceste prilejuri m'am folosit de limba română cu singura abatere dela convenirea cu colonia albaneză, unde măcar în parte am vorbit această limbă și anume dialectul *gheg*, pe când cei de față erau cu toții așa numiți *Tosci*, și cu toate acestea m'au înțeles. Dovadă că nu spun adevărul acei cari susțin că Albanezii dela nord nu se pricep de loc cu cei din sud.

Acum însă am să povestesc despre o întâmplare unde am crezut de potrivit să mă folosesc de limba franceză. Iată cum se deslușește treaba:

Câțiva profesori universitari cari erau totdeauna și membri Academiei, s'au vorbit să ne ofere, băiatului meu și mie, un dejun. Până veni treaba la adecă, iată vine și o misiune de câți-va profesori francezi, cari aveau să-și dea sfatul cu privire la câteva reforme în învățământul superior român. De vreme-ce ar fi trebuit să facă aceeași cinste și celor veniți dela Paris, li s'a părut mai bine gazdelor să împreune cele două scopuri, chemându-ne la dejun atât pe noi cât și pe cei vre-o 4—5 Francezi, și anume în așa numita «Școala de menaj a lui Filipescu». Numele îi vine dela un boer care a lăsat cu limbă de moarte o prea frumoasă vilă a sa spre scopul acesta. Atunci statul se puse stăpân pe casă, îngrijind de toate cele de lipsă, așa încât li se dă prilej fetelor să învețe din temeiul cusutului, pregătirea bucatelor, grădinaritul, cu un cuvânt tot ce se cuprinde în cuvântul de obârșie franceză «menaj».

La toasturi s'a beut întâi în sănătatea oaspeților francezi, apoi doi dintre cei de față: profesorul *D. Onciul* din București și *Dr. Cioban* din Basarabia, au toastat în cinstea noastră a amândurora, a băiatului meu și a mea. A fost mișcător pentru mine și surprinzător pentru o parte a celor de față, când stimatul istoric Dr. Onciul a salutat în mine pe fostul său profesor, al cărui curs ținut românește despre vechia limbă românească la Universitatea din Viena l-a urmat înainte de aceea cu 40 ani. Dr. Cioban apoi, reprezentantul Basarabiei, a toastat pentru națiunea cehă și Republica cehoslovacă. Atunci eu, mulțumind și în numele fiului meu Hertvik, am povestit câte simpatii hrănim noi Cehii de multă vreme pentru națiunea franceză și i-am rugat pe cei de față să vorbească, cunoscându-ne de mult, în

favorul nostru pe lângă Românii cari până acum ne cunosc atât de puțin.

Dacă e vorba aici de ospățare, fie amintit, că afară de dejunul regal și de dejunul amintit mai în urmă, furăm invitați și în alte case, anume la d-nii: Săceleanu, Murgoci, ambasadorul Vopica și mai cu seamă la inginerul T. Eremie, un bun prieten al prof. Bârseanu, a cărui cunoștință o făcuse băiatul meu cu 20 ani mai înainte, vizitând atunci pentru prima oară Bucureștii.

Foarte duiosă fu întâlnirea cu fetele răposatului prieten al meu *Petre Ispirescu*, proprietarul unei tipografii, «culegătorul tipograf», care în vremea petrecerii mele din București în 1879 deveni unul din prietenii mei cei mai dragi. Cele trei fete s'au făcut toate învățătoarese la București, având de bărbați deasemenea niște învățători. După ce cercetasem pe una din ele, ne-am vorbit să ne întâlnim într'o zi la una din ele și acolo față cu un tablou, reprezentând pe vrednicul bărbat, am compus eu o scrisoare pentru muma lor, care trăiește la unul din cei doi fii ai săi, în Moldova. În scrisoare ziceam că noi amândoi par'că am fost niște vestitori ai unei înfrățiri sincere și trainice a amânduror neamurilor, cel român și cel cehoslovac, la ce văduva a și răspuns foarte simpatic.

Aflând că s'ar fi găsim la București și dl prof. *Al. Xenopol*, a cărui cunoștință personală o făcusem în 1911 la Iași, hotărâri să-l cercetez, cu toate, sau, drept să spun, tocmai pentru că am auzit că-i merge foarte rău cu sănătatea, de vreme ce fusese lovit de damblă. Într'adevăr l-am găsit într'o stare vrednică de plâns și vestea despre trecerea sa la odihna sa de veci de acum câteva luni, trebuie să fi adus o ușurare și celor din jurul lui, înainte de toate soției sale, poetei Riria, care a îngrijit de el ca o mamă iubitoare.

Am cercetat încă pe un alt bărbat însemnat, pe eminentul scriitor *Al. Vlăhușă*, care nu arată atunci nici un semn că ar trebui să deplângem atât de curând și trecerea lui la cele veșnice.

Până să părăsim Bucureștii, băiatul meu fu interviewat de două ori: întâia dată din partea unui redactor al «Isbândeii», a doua oară de redactorul jurnalului «Neamul Românesc», interview, care s'a retipărit în broșura noastră amintită mai sus. Lucrul acesta i-se potrivea mai bine lui, ca unui mai tânăr, și

Într'adevăr în cele tipărite nu se găsesc schimonosituri atât de mari și de multe, cum se întâmplase în interviewul meu din Iași în 1911.

În ziua de 10 Maiu am asistat la defilarea armatei înaintea statuei lui Mihaiu Viteazul și îmi aduceam cu duioșie aminte, că 40 ani mai nainte privisem serbarea aceasta tot de pe aceleași ferești ca azi, cu deosebirea că atunci eră vorba de localul Academiei, pe când acum sediul provizor al Academiei se găsește în Calea Victoriei. S'a vorbit cumcă aniversara de 50 ani Academia o va serbà într'o clădire măreață, zidită pentru dânsa, ci-că s'au și votat câteva milioane spre acest scop, venind însă războiul, aceste milioane își găsiră altă menire și Academia trebuie să se mângăie cu nădejdea că va veni o vreme, când își va vedea și ea visul cu ochii.

Vorbind despre Academie, mi-aduc aminte de un lucru destul de hazliu și rog pe stim. cetitori să-mi dea voie să povestesc despre ce e vorba.

Băiatul meu mai în fiecare zi se duce la biblioteca Academiei cu scopul să copieze câteva texte în vechea limbă română; făcea, dupăcum se vede, la fel ca mine cu 20 ani mai nainte. Într'o zi venind acasă, abià pășește pragul și-mi spune: «Știi, tată, ce am aflat azi la Academie? Ci-că toate scrisorile pe cari d-ta le-ai scris ani de-arândul dascălului tău de limba română, lui *Constantin Georgian*, se găsesc în departamentul manuscriselor împreună cu toate hârtiile pe care Georgian le testase Academiei».

Știam eu despre ce eră vorba, doară am în biblioteca mea toate aceste scrisori, lipsite însă de greșelile ce s'au străcurat în ele, mai cu seamă la început, câteva săptămâni dupăce începusem a mă îndeletnici cu studiul limbii române.

Lucrul s'a petrecut cum urmează: Dupăce Georgian părăsise Parisul unde făcându-i cunoștință personală, l-am rugat să binevoiască să-mi dea câteva lecțiuni de limba sa strămoșească, căutam modul, cum aş putea să trag folos din prevenirea sa chiar și în ciuda absenței sale. Mijlocul cel mai firesc mi-a părut, să-i trimit scrisori în limba română, pe cari el mi-le-ar înapoiă îndreptate. Georgian însă se împotrivi, spunând că el dorește să păstreze aceste scrisori drept aducere

aminte. Atunci ce am născocit, ca lupul să se sature și și capra să rămână întreagă?

Făcui ceva, ce de altfel nu sunt obicinuit s'o fac: după ce mă gândeam nițel despre cele ce voiam să scriu, le așterneam pe hârtie. Cele menite pentru Georgian, însă, nu le trimeteam la destinație, ci mă foloseam de ele ca de un fel de ciomă; din cele scrise așa, făceam o copie îngrijită, menită de-a fi trimisă dascălului meu. Până să fi trimis însă scrisoarea, însemnam rândurile dela cel dintâi până la sfârșit și cifrele acestea le introduceam în ciomă înaintea cuvintelor respective, și numai atunci puneam scrisoarea la poștă. Câteva zile mai târziu venea răspunsul, care cuprindea întâiu cele ce doreă d-sa să-mi spună despre traiul și lucrările sale, și apoi venea rândul îndreptărilor. Cetind scrisoarea mea, de câteori da cu ochii de o greșeală mai mare ori mai mică, făcută de mine, puneă întâiu cifra rândului cu pricina și apoi urmă îndreptarea greșelii. De eră mai mică sau de se întâmplă pentru cea dintâia oară, se mulțumea puind acolo forma corectă sau cuvântul potrivit. Dacă însă vedeă, că nu pot să mă desbăr de o greșeală, atunci par'că îl văd cum se mânia de grozav pentru negliobia mea și, drept dovadă, nu se mulțumea ca să pună îndreptarea, ci sublinia de una, de două sau și de trei ori, adaugând câte odată și un semn sau mai multe de exclamație, chipurile, să-mi strige din depărtare — iată telegrafierea fără de sârmă într'o vreme atât de îndepărtată! — cam așa: «Măi negliobule, nepriceputule, nu ești tu destoinic să-ți vâri în căpățina ta cea necoaptă niște lucruri atât de ușoare?!»

Și vedeți, d-voastră, eu, bietul de mine, am recunoscut că spune adevărul, am luat seama, și puțin câte puțin mă proposeam, până când am îndrăznit să scriu câte ceva pe seama cetitorilor de obârșie românească; cu toate că știu bine, că cele scrise de mine nu sunt lipsite de greșeli de toate felurile nici acuma; mă bizuesc, însă, pe îngăduința cetitorilor cari știu să pună greșelile pe socoteala obârșiei mele străine și le iartă, cunoscând dragostea mea cea mare pentru dulcele graiu românesc.

Lucru firesc, c'auzind acestea, numai decât mă repezii la Academie și luând în mână cele scrise de mine cu atâta amar de vreme mai nainte, râdeam cu hohote, de-mi eră teamă ca nu cumva să stingheresc pe ceice lucrau în sală.

Rămâne să mai amintesc marea instituțiune ce se chiamă *Casa școalelor și Casa bisericei*. Nu trebuie să descriu cetitorilor revistei ce idee nimerită și-a găsit expresiunea în instituttele acestea, dela cari ni s'au dat drept plocoane mai multe cărți foarte folositoare nouă și de unde ni s'a făgăduit, că se vor împrumută Societății ceho-române din nou înființate în Praga niște diapozitive cu priveliști din România, ca și la noi lumea să afle ce este România și neamul care locuște în ea, căci vom îngrijl să se facă conferințe împreună cu vederi din Tară.

În vremea petrecerii noastre la București am fost de mai multeori și în Teatrul național, precum și în cel numit Regina Maria, mai cu seamă au stârnit interesul nostru reprezentațiunile de gală din 10 Maiu atât la teatru cât și la Ateneul Român.

În sfârșit, după ce am îngrijit de tipărirea broșurei, s'a apropiat momentul să părăsim Bucureștii, ca să începem colindarea noastră prin alte orașe și în cele din urmă iată-ne așezați în automobilul misiunii republicei ceho-slovace, pe drum la gară, s'o luăm mai întâi spre Iași. Aproape de gară din întâmplare ajungem un batalion de oșteni cehi, cari, după ce petrecuseră vreme îndelungată în Rusia, s'au oprit la București cu scopul ca, întrămându-se după ostenele îndurate, să se întoarcă acasă. Am stat locului, lăsându-i să defileze înaintea noastră, căci comandantul trupei cunoștea pe domnul dela misiune care ne însoțea și apoi soldații vedeau bine stegulețul alb-roșu care fâlfâia în adierea vântului de dimineață pe automobilul nostru.

Credeam atunci, că părăsim Bucureștii deabinele, nebănuind că în vreme de vreo trei săptămâni o să ne întoarcem iarăși în capitală încă de douăori, și nu ne veniă în gând, că ne vom întâlni cu acelaș batalion hăt colo, în fundul Ardealului, la stațiunea Craie (Craia fost Királyháza).

*

La Iași ajunserăm fără să ni se fi întâmplat nimic neplăcut; la gară ne-au întâmpinat câțiva studenți universitari, cu dl Dr. Mototolescu, profesorul lor, în frunte, care știind ziua și ora sosirii noastre a ținut să ne însoțească la locuințele destinate. În privința aceasta s'a pus la cale ceva ce mie unuia nu mi s'a părut tocmai nimerit. Pasă-mi-te s'a hotărît așa, ca eu să locuiesc în vila mareață a profesorului universitar dl Bogdan, care în anul 1911 fusese rectorul Universității din Iași și care ca

atare a dat atunci un ospăţ în onoarea reprezentanţilor Universităţilor străine. Într'adevăr casa lui eră una din cele mai frumoase, dovadă este placa comemorativă de pe ea, vestind trecătorilor, că acolo a locuit o vreme oarecare generalul francez Berthelot, dacă nu mă înşel, şi strada însăş poartă acelaş nume. Băiatul meu, însă, aveà să locuiască într'aceeaş casă unde aveà locuinţa dl Dr. Mototolescu, strada Sărărie, nu prea îndepărtată.

Cu aşà ceva eu unul nu puteam să mă învoesc: de o parte nu-mi plăceà să fiu despărţit de odrasla mea, ca unul, care, aflându-ne laolaltă, par'că simţiam mai puţin, că mă găsesc în străinătate, în loc să fiu la vatra mea, cu ai mei. Ş'apoi să spun drept, eu totdeauna mă simţesc mai la largul meu şi mai mulţumit într'un mediu mai smerit. Se vede că, născut din popor, am păstrat neatins simţământul meu de om eşit din popor, pe când alţii de seama mea, ridicându-se la o treaptă mai înaltă a societăţii, se grăbesc a uità originea lor modestă şi chiar le e ruşine de cei cari i-au născut şi i-au crescut, câteodată, poate, trăgându-şi dela gura lor şi copiilor lor. De aici par'că se lămureşte predilecţiunea mea pentru poporul de jos şi pentru tot ce se ţine de el, şi acesta nu numai cu privire la poporul nostru, ci la toate popoarele în genere şi la cel român în deosebi. De aceea eu mă feresc ca dracul de tămâie de toate cuvintele străine, fie ele de orişice obârşie, dacă n'au întrat în viaţa şi în folosinţa poporului, şi de câteori mi se întâmplă, că am vreo greutate cu privire la o vorbă potrivită, mă întreb totdeauna: Cum ar zice-o aceasta poporul? Şi dacă cu toate acestea se găsesc şi la mine adeseori ici-colea cuvinte străine, lucrul se desluşeşte sau aşà că într'adevăr poporul pentru unele idei nu cunoaşte cuvinte corespunzătoare proprii, de vreme ce nici ideile cu pricina nu-i sunt cunoscute, sau că nu cunosc eu îndestul limba poporului şi astfel mă simt nevoit ca în loc de expresii originale să mă folosesc de nişte surrogate, după cum am făcut-o cu toţii în alte privinţe atât de adeseori în groaznicul războiu mondial.

Aflând că nu este nici o piedecă să fiu sălăşluit şi eu tot acolo unde aveà să se mute fiul meu, i-am mulţumit frumos d-lui Dr. Bogdan de bunăvoinţă şi iată-mă instalat la d-na Natalia *Metez*, o văduvă care împărtăşeşte locuinţa cu soru-sa, Olimpia

Tănăsescu, care este învățătoareasă, tot așa, cum fusese gazda noastră, până nu s'a măritat.

Cea dintâi conferință a noastră am ținut-o în aula Universității, pe când a doua, a mea, despre dragostea de graiu și de viers român am rostit-o în teatru, în acelaș teatru în care, cu câțiva ani mai nainte, rostisem salutarea celei mai vechi Universități din Europa centrală, a celei din Praga, în prezența celui dintâi rege Român Carol și a reginei poete Carmen Sylva, cari amândoi se odihnesc acum în minunata biserică din Curtea de Argeș. La Iași cercetarăm familia profesorului de slavistică Ilie Bărbulescu, care în 1911 m'a găzduit și pe care îl cunoscusem de mult, de vreme ce a petrecut o vreme oarecare nu numai la Praga, ci și în locul meu de naștere, Potștyn; acolo avui plăcerea să văd și pe d-na Gavrilescu, care, luându-se după articolul meu autobiografic: «Drumul pe care am mers» din Convorbirile Literare, a binevoit să anunțe publicului ieșean venirea noastră în fosta capitală a Moldovei de odinioară.

Aici, la Iași, făcui în cea din urmă zi a șederii noastre o altă cunoștință plăcută și anume a comandantului militar dlui *general Petala*. În dimineața aceleș zile când eră să-mi rostesc conferința a doua, i-am făcut vizită dlui general, invitându-l să iee parte și el la conferință. Atunci iată ce-mi spuse: «D-ta trebuie să știi, că tocmai astăzi se așteaptă o ciocnire între Maghiari de o parte și Cehi și Români de altă parte, și într'aceeaș vreme ne-a și arătat pe harta de pe părete cam unde, în apropierea orașului Mișcolț, erau înșirate cele trei armate. Sfârșindu-se conferința, ne invită să luăm cina la d-sa; în zadar ne cerurăm iertare, de vreme ce tot într'aceeaș seară eră să plecăm la ~~Conștiință~~; aflând însă că trenul nu pleacă decât după 10 ciasuri, trimise automobilul lui după noi și bagajele noastre, și după cină dispuse să ne ducă tot astfel la gară, unde ne-au însoțit numeroși studenți și studente din care una îmi dete un frumos buchet în colorile noastre naționale.

*

La Iași ni s'a prilejit să vedem ceva frumos și de mare interes și anume *Școala normală*. Abiă ajunserăm, și iată ne vine o invitație la dejun, la care nici nu mă așteptam, de vreme ce persoana dela care veniă până atunci nici după nume n'o cunoșteam: eră dl *Mitru*, directorul acestei școli. Acolo la

dejun ne-am întâlnit cu rectorul Universității și cu alți câți-va profesori universitari și primiram cu bucurie învitarea dlui director să ne arate institutul încredințat lui. De nu m'aș adresa astăzi la cetitori de obârșie română, m'aș întinde cu vorba mai mult despre această școală, despre care auzisem și mai nainte, amintesc numai atâta, că acest măreț institut oploșește ca la 500 elevi și că are teren cultivat de ei înșiși cam 50 hectare.

Institutul găsindu-se la o depărtare destul de mare de oraș, ne-au dus acolo și înapoi cu automobilul propriu al institutului. În momentul când ne pregăteam de ducă, ne pofteste dl director să intrăm în curte. Credeam că vrea să ne arate ceva cu privire la clădire. Care ne fu însă uimirea, când văzurăm elevii într'un carreu, cu orchestra lor de o parte. Abia intrarăm și iată muzica începă să cânte nu mai știu ce piesă; după ce încetă, d-l Mitru ținu o vorbire însuflețită, povestind tinerilor despre istoria falnică a națiunii cehe și adăugând câteva cuvinte foarte măgulitoare despre mine. Nu mi-se va lua, nădăjduesc, în nume de rău, dacă povestesc un lucru care mi s'a părut din cale afară de uimitor: d-sa adevărat mărturisit înaintea elevilor, cum-că vorbind cu mine, i-am atras de vre-o două-trei ori băgarea de seamă că s'a folosit de unele cuvinte străine, cu toate că sânt la îndemână altele neaoș românești și că el își recunoaște greșala.

Lucru firesc, c'a trebuit, nepregătit cum eram, să mulțumesc cu câte-va cuvinte adânc simțite și după aceea ne-am luat ziua bună între strigătele de urra! scoase din câte-va sute de piepturi fragede și pline de avânt.

Călătoria la Cernăuți s'a făcut fără nici un incident; la gară, de vreme ce se știă ceasul sosirii, ne-a salutat o deputațiune a profesorilor universitari cu rectorul Saghin în frunte, însoțit de profesorul Șesan, cunoscut mie cât se poate de bine: deoarece-ce este tot acelaș domn, care studiind o vreme oarecare și la Praga, se îndrăgostise de fata președintelui camerei de comerț și de industrie, cu care se și însură, înjghebând astfel o drăguță de alianță ceho-română. Părechea aceasta am avut prilejul s'o salut tot la Cernăuți chiar în anul 1911, întorcându-mă din Iași și cercetând mareașă catedrală și palatul Mitropolitului, o lucrare a arhitectului ceh Iosif Hlávka, căruia na-

țiunea noastră îi datorește, între altele, întemeierea Academiei Cehe din Praga, al cărei cel dintâi președinte a fost până la trecerea lui la cele veșnice.

Conform dispozițiunii ministrului țării de atunci, a profesorului universitar Nistor, ne-au dus la otelul Central ca pe niște oaspeți ai lui și d-sa a îngrijit să ne simțim acolo ca și acasă. Aici cele două conferințe ale noastre s'au ținut amândouă în teatrul orășenesc. Afluența publicului distins a fost din cale afară de mare. Mi s'a întâmplat aici o ovație de care n'avusei parte nici odată: nu numai că mi s'au aruncat flori pe scenă ca și unei primadone, ci studenții, la eșirea din teatru, dintr'odată mă umflară pe umeri de-mi veniră ametelele. După cea dintâi conferință s'a întocmit o întrunire în sala otelului, iar după cea de-a doua am luat cina la ministrul Nistor, care îngrijă să iee parte și o mulțime de bărbați distinși de acolo.

După ~~Gornăuți~~ veni rândul Sibiiului și Blajului din Ardeal, sau, să zic mai bine, al Blajului și Sibiiului, de vreme ce ne-am hotărît să mergem mai întâiu în orașul care fusese cel dintâi oraș românesc, cercetat de mine în vacanțele anului 1876, va să zică abia doi ani dupăce începusem a mă îndeletnici cu studiul limbei române.

Am povestit în altă parte mai pe larg cum în anul amintit, în loc să merg la București, am petrecut șase săptămâni în acest orașel, unde trăia pe atunci încă eminentul cunoscător al vechei limbi române, canonicul *Timotei Cipariu* și unde făcui cunoștința cu ucenicul lui nu mai puțin distins *Ioan M. Moldovan*. Din Blaj prin mai mulți dascăli de inimă, se respândise cultura românească și în Țara Românească, pentru mine însă Blajul deveni focarul cunoștințelor și năzuințelor mele filoromâne, nu numai în vremea șederei mele acolo, ci și mai târziu, căci Sfinția Sa îmi trimitea din vreme în vreme cărți de cari n'aveam la Viena, din bogata sa bibliotecă privată. De atunci mai fusesem acolo încă de douăori, vreme mai scurtă, și anume în 1879 și 1911, când cu serbarea aniversării a 50-a a «Astrei», de astădată, din păcate, nu-mi rămâneă alta de făcut, decât să mă închin memoriei lui binecuvântate pe locul unde i se odihnesc rămășițele pământești.

Necunoscând împrejurările am gândit că vom putea să pătrundem din Bucovina pe undeva de-adreptul în Ardeal; ni-se

X

spuse însă, că așa ceva este peste putință, căci ar fi existând numai niște linii lăturalnice, unde circulațiunea trenurilor nu prea este regulată, așa încât foarte lesne am putea să rămânem țintiți undeva locului; de aceea mi-se dete sfatul, să ne întoarcem la București, de unde s'o pornim mai departe. Ce să facem? A trebuit să urmăim sfatul celor cari cunoșteau împrejurările mai bine ca noi. Până să plecăm, am și îngrijit de un lucru. Fiindu-ne frică ca nu cumva să sosim în cele două orașe din Transilvania fără să fim așteptați de nimenea și vremea fiind cam puțină ca s'o putem face noi înși-ne, fie prin scrisoare, fie prin depeșă, ne-am rugat de Guvernul țării să binevoiască a trimite în amândouă orașele câte o depeșă oficială, căci, — așa ne dădeam cu părerea, — o atare depeșă o să ajungă mai sigur decât o depeșă particulară. Știind apoi că la București o să sosim noaptea, ni s'a spus că d-nul Nistor, în nemărginita sa bunătate, pusese la cale ca un tânăr să ne aștepte la gară și să ne ducă cu automobilul într'un hotel, unde s'ar fi închiriat o odaie pe seama noastră.

Așa am putut părăsi Cernăuții cu sufletul împăcat, și într'adevăr, sosind la București cu o întârziere de vre-o 3 ceasuri, am dat de tânărul cu pricina, care ne duse la otelul Metropol, unde ne-am odihnit cum se cade.

Până să plecăm la gară, ne veni în gând să întrebăm la Misiunea cehoslovacă, dacă nu cumva a adus curierul ceva scrisori pentru noi, și, spre bucuria noastră din cale, afară de mare, ni s'a și dat un teanc de scrisori, sosit cu o zi mai înainte. Au fost cele dintâi știri de acasă după 6 săptămâni; orișicine își poate, deci, închipui, cu câtă sete ne-am apucat de citirea celor sosite tocmai la țanc.

Nu tocmai atât de bine am nimerit-o cu vestirea sosirii noastre la Blaj și la Sibiu. La gara Blajului am sosit cam la miezul nopții, așteptându-ne ca părintele prof. Macavei, — căci lui i s'a fost telegrafiat — să fi dispus cele de lipsă, ca să găsim pe cineva care să ne arate unde mănem peste noapte. Spre marea noastră părere de rău însă, a trebuit să constatăm, că nu e nime, din pricină că depeșa nu sosise la vreme. — Ce să facem atunci, în dricul nopții? Aflând că ziua următoare perechea regală are să cerceteze Blajul, văzurăm că de geaba am bate la poarta celor două «oteluri» din loc. Să

căutam a da ochii cu părintele Macaveiu, tot nu ne venea. N'ar fi rămas, deci, alta de făcut, decât să așteptăm la gară să se facă ziuă, ceea ce nu erà tocmai prea ademenitor pentru noi. Din fericire am întâlnit acolo pe cineva care a putut să ne îndrepteze: anume la gară se găseà un absolvent de teologie însărcinat cu revizuirea depeșelor, căci trebuie ținut minte că Ardealul se găseà atunci încă în stare de războiu și că erà să sosească părechea regală; deci trebuiau luate niște măsuri excepționale.

Tânărul teolog, care într'aceeaș vreme erà subprefect în internatul de băieți, al cărui director erà tocmai părintele Macavei, s'a îmbiat că are să ne însoțească până în oraș, unde ci-că va pune la cale cele de lipsă. Așa și făcu, și iată-ne în piața cea mare înaintea catedralei, tocmai când bătea ceasul la unu. Sosind la casa cu internatul, călăuza noastră începù să bată la fereastra unei odăi, unde ci-că locuia tovarășul lui, tot subprefect și el. Spre marea sa mirare, tovarășul lui nu dete nici un semn de viață, ceea ce văzând dânsul, pătrunse în casă și haide sus în catul întâiu, unde ședeà părintele. Ținù destulă vreme, până când îl auzirăm dinlăuntru întrebând: «Cine-i, ce s'a întâmplat?» — Atunci teologul nostru îi răspunde că iată au sosit cei doi larnik, tata și fiul, să-și țină conferințele anunțate mai nainte. După câteva momente de așteptare, iată îl vedem pe părintele, îmbrăcat în halat, că ne deschide ușa, primindu-ne foarte prietenos, dară cam încurcat, căci nu știà unde să ne facă loc, să petrecem noaptea.

Auzind că subprefectul de jos nu se găsește în odăița sa, îi vine gândul să ne așeze acolo; strânge, deci, două plapome, fețe de perini și cearceafuri, și haide în cămăruța fără stăpân, unde ne pregăti cu însăș mâna sa două culcușuri minunate: mie în pat, băiatului însă pe divan.

Vă mirați, și s'a mirat și domnul director, că unde poate să se găsească locuitorul odăii; îi trecù poate prin minte chiar un gând neplăcut; s'a văzut, deci, ușurat aflând, până să se fi culcat din nou, cum se deslușește lucrul. Subprefectul cu pricina se plimbà cu un prieten al lui, în așteptarea celor ce aveau să se întâmple ziua următoare, pe piața cea mare luminată de luna plină și cât p'aci să se întâmple o scenă: la un moment dat, tocmai când ne pregăteam de culcare, tovarășul lui, tre-

când pe lângă casă, băgă de seamă că în odaie este lumină. Îi atrase, deci, băgarea de seamă prietenului care se pregătea să intre și să vază, ce fel de răufăcători i-au călcat locuința, când se întâlnește în poartă cu călăuza noastră, care îi dă lămuririle de lipsă.

La dreptul vorbind, directorul se gândea să ne așeze acolo numai în mod provizor, făgăduindu-ne că a doua zi se va îngriji de o odaie mai frumoasă în oraș, noi însă îi cerurăm să binevoiască, dacă se poate, a ne pune la dispoziție odaia și pentru celelalte două nopți. Așa se și făcu: subprefectul petrecu cele trei nopți la prietenul lui în oraș, pe când noi făcurăm întocmai ca ariciul cu cârțița din basm.

Cu locuința, deci, a eșit bine. Altă grijă însă: cum vom putea s'o scoatem la cale cu conferințele noastre, sau măcar cu o parte din ele, căci prezența părechii regale ne cam aduceă în încurcătură. Se pareă, însă, că și în această privință vom scăpa cu fața curată, și iată cum. Era vorba ca seara, după ce se va fi isprăvit conductul etnografic, cam între 8 și 10 ceasuri, să se aranjeze din partea unui cor, și anume din Săcădate, județul Sibiu, un concert în sala de gimnastică a liceului. În dimineața aceleiaș zile hotărîndu-se programa concertului, m'am rugat să se pună măcar partea mea a causeriei, căci să se pună și vorbirea băiatului, ar fi ținut cam prea mult, și într'adevăr în programa tipărită se găsește negru pe alb, că unul din punctele programului are să fie îndeplinit de mine. Cu toate acestea concertul s'a dat, fără ca eu să fi luat parte la dânsul. Cum s'a putut, întrebați d-voastră, una ca asta? — O să aflați îndată.

Se făcuse, dupăcum destul de des se întâmplă în viață, socoteala fără birtaș și birtașul în cazul de față nu fu altul decât M. Sa Regele. Căci ce s'a întâmplat? — Trenul regal aveă să sosească pe la 4 ceasuri d. a. Atunci s'a luat dispozițiunea următoare: Îndată ce va fi sosit părechea regală, se va duce cu alaiul în catedrală, de unde eșind, se va țineă un măreț conduct etnografic, cuprinzând ca la 20,000 oameni. Conductul, așa se socotea, va țineă până pe la 8, când la reședința metropolitană se va începe cina, la care vor luă parte atât Regele și Regina, cât și ceialalți invitați; noi doi, însă, — așa ne-am hotărît, — în loc să luăm parte la cină, voiam să mergem în sala de gimnastică, să isprăvim măcar în parte cu programa.

Toate acestea însă au trebuit să se schimbe, trenul regal întârziind vre-o 3—4 ceasuri, așa încât la 8 ceasuri seara, când eră să se isprăvească conductul, abia s'a început. Puțin după aceea făcându-se întunerec cu de-a binelea, a trebuit să se aprindă făcliile, ca cel puțin Regele și cei din jurul lui să vadă ceva, și conductul a ținut până la 10 noaptea. Atunci cei din jurul meu și-au dat cu părerea că concertul cu greu va mai avea loc, ceeace ni s'a părut întărit prin fapta, că trecând pe lângă sala de gimnastică, nu văzurăm nici o lumină, și așa am fost convinși că nu s'a ales nimica de concert; meraserăm, deci, acasă, cu alte cuvinte, la odăița noastră. Cu toate acestea a doua zi am aflat, că concertul se ținuse, dară că participarea publicului a fost prea mică, și atunci ne-a părut bine, că, fără să fi știut, nu ne-am ținut de cuvânt.

Dar acum alt bucluc: de atâta umblet și stat în aer liber am flămânzit ca niște lupi, și de mâncat n'aveam curat nimic, căci și părintele Macavei se dusese la reședință și nu îndrăsnem să întrebăm dacă s'ar putea găsi ceva de îmbucat, fie chiar o bucată de pâne. Nu ne rămâneă alta de făcut, decât să mergem și noi la metropolie, nădăjduind, că unde ni s'a dat de mâncare la dejun, se va găsi ceva și pentru cină.

Intrând acolo, văzurăm că lumea se pregătește tocmai să iee loc la masă, dară cum să îndrăznim să intrăm și noi, băgând de seamă că au venit mai mulți decât ar fi putut încăpea. Din fericire iacă dăm de părintele Macavei, care nici el n'o putut să găsească loc la masă. Zărindu-ne în acelaș hal, iată ce ne spune: «Hai, să ne scoborîm în sala de mâncare de lângă bucătăria, unde am fost ospătați la dejun; acolo voiu îngrijii ca, isprăvindu-se cu învălmășala cea mare, să căpătăm și noi ceva, să ne săturăm».

Așa și fu, și spre bucuria noastră văzurăm că ne mai vine un al patrulea tovarăș, tot un doctor Cioban, dar nu cel din Basarabia, ci din Ardeal. Pe acest domn îl cunoșteam bine din Praga, unde ocupase postul de preot militar, având însă aplecare pentru medicină, ce făcû d-sa, care era doctor în teologie? Găsindu-se o vreme oare-care, tot ca preot militar, la Viena, începû acolo să se îndeletnicească și cu studiul medicinei, mai târziu petrecând în Praga, urmă studiul acesta cu o râvnă atât de mare, încât deveni și doctor în medicină.

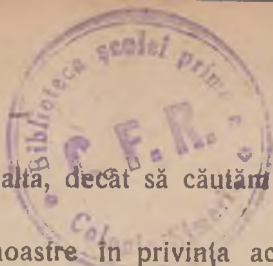
Găsindu-se și doctorul acesta duplu într'aceeaș încurcătură, dete de noi și atunci nădejdea părintelui Macavei s'a și împlinit: am căpătat de toate, întocmai ca la masa regală, între altele se ivi și o butelcă cu vin de Champagne, veni și cafeaua neagră, pe când muzica militară cam zgomotoasă pentru cei din sală, ne ajungea prin grădină, mai domoală, deci mai plăcută. Am petrecut bine și cu gândul împăcat, căci știeam că din cauza noastră nime nu eră păgubit.

Intrebați poate, cum am scos-o la capăt cu causeria mea? Gândiți doară, că ziua următoare, fiindu-ne grabă, am părăsit Blajul fără să ne fi înfățișat înaintea celor din oraș. Nici de cum, și iată cum s'au petrecut lucrurile.

Tocmai atunci se isprăvise școala și dacă cei din internat și din gimnaziul de acolo nu plecaseră încă cu toții, lucrul se deslușia prin aceea, că doreau să vază pe Regele și pe Regina, cât și conductul etnografic. Sâmbăta apoi, după plecarea trenului regal, cercetașii (scauții) de acolo aveau de gând să mai dee o reprezentațiune teatrală tot în sala de gimnastică. Mi s'a împlinit atunci rugarea, să mi se dee voie a-mi spune causeria, părintele Macavei rosti câte-va cuvinte de introducere și atunci putui să-mi împlinesc și eu dorința înaintea unei săli tixită de lume.

Duminecă dimineața iată-ne sosiți la Sibiu, orașul cunoscut mie din anii 1876 și 1879. Din păcate nici acolo nu se știu nimica despre venirea noastră. Depeșa dlui Nistor a venit, la dreptul vorbind, la vreme, persoana însă, căreia îi eră adresată, bolnăvindu-se greu de așa numita influență spaniolă, s'a văzut silită să rămâie vreme mai îndelungată la București, unde după-ce cefise în foi despre sosirea noastră în Tară, a alergat să mă vază.

Acu era acu! Am sosit la gară cam pela 3—4 ceasuri d. p., fără ca să știm unde să găsim adăpost, căci atâta știeam și noi că, crescând numărul locuitorilor dela vre-o 35,000 mii la vre-o 80,000 (mai cu samă luându-se în socoteală și soldații cei atât de număroși), cam cu greu se va găsi ceva pentru noi. În alte împrejurări am fi putut să ne căutăm norocul la prietenul nostru dl Bârseanu, ne eră însă cunoscut cum că două dame din București din cauza venirii părechei regale, s'au sălăș-

luit la d-sa, nu ne rămânea deci altă, decât să căutăm adăpost într'un otel.

De sigur toate încercările noastre în privința aceasta ar fi rămas zadarnice, de nu ne venea ajutor din o parte la care nu ne gândisem. Chiar sosind la gară, iată-ne în fața unui domn cunoscut nouă amândurora, din nefericire, însă, domnul acesta trebuie să plece chiar cu trenul cu care sosisem noi, până a nu plecă, însă, ne sfătuî, să ne adresăm Consiliului dirigent, al cărui președinte eră dl Dr. Maniu, pe care îl cunoscusem personal la Blaj în 1911. Ne și duserăm, dară ce folos, dacă am găsit ușa închisă, noroc, însă, deocamdată ne lăsarăm bagajele la gară. Eșind pe uliță, îngrijorați cum să eșim din încurcătură, iată ne întâlnim cu tatăl cunoscutului literat român Dr. Horia Petrescu, a cărui cunoștință o făcusem în acelaș an, 1911, tot la Blaj. Auzindu-ne păsul, merse cu noi încă odată la Consiliul dirigent, pătrunse în casă și găsind acolo pe secretarul dlui Maniu, îl întrebă dacă cumva Consiliul are vre-o odaie rezervată în vre-un otel. Răspunsul secretarului nu ne prea lăsă multă nădejde: ci că avuseră una, aceasta însă a ocupat o un domn venit cu acelaș tren ca și noi. Atunci i-a venit dsale un gând fericit: să se puie în legătură prin telefon cu Comandamentul militar, și într'adevăr cel din urmă dispunând de o odăiță în otelul Europa, ne-o puse la dispoziție pentru cele trei zile, cât aveam de gând să petrecem la Sibiiu.

Apoi alt bucluc: cum să facem să ne aducem calabalicul nostru dela gară la otel, căci eră către seară și afară de aceasta și Dumineca! Ce folos, că dl secretar ne puse la îndemână automobilul Consiliului, dacă ajungând la gară, găsirăm localul cu bagajele închis și pe baba, care îngrijă de el, dusă. Ce folos apoi, că auzindu-ne vorbind cehește, ne vorbi și ea în limba noastră strămoșască, mărturisind că și dânsa este de obârșie cehă, din Moravia.

Eră cât p'aci să ne întoarcem de unde am venit, fără nici o ispravă, când îi trecu prin cap șoferului o idee nimerită: «Să știu eu, că unde șede baba, mă pornesc cu automobilul și într'un moment o aduc!»! La gară ne fu lesne să-i găsim masul și așa poate pentru cea dintâia oară i s'a întâmplat babei s'o ducă cineva în automobil la gară după bagaje.

Invingând și piedeca aceasta, totul merse ca pe strună: cu toate că Luni nu apar jurnalele, s'a răspândit șvonul despre sosirea noastră și așa ne pomenirăm și Luni și Marți cu sala frumoasă și spațioasă a Astei tixită de lume. Și, ca mulțumirea noastră să fie deplină, iubitul nostru prieten Bârseanu a fost de față și a putut, deci, ca în felul lui cunoscut, din cale afară de simpatic, să ne prezinte celor de față, cari într'adevăr nu cruțau nici un fel de mijloc să ne arete bucuria de a ne avea în mijlocul lor.

Odată d-sa și prea stimata și simpatica soția sa ne poftiră la masă, afară de aceasta apoi, după ce am isprăvit causeria mea a doua despre dragostea de graiu și de viers român, câți-va domni, cu dl Dr. Maniu în frunte, ne-au oferit o cină comună, la care tot acelaș domn ne-a spus câteva cuvinte din cele mai plăcute la adresa noastră și a națiunii noastre, încât plecarăm cu simțiminte pline de recunoștință pentru atâtea dovezi de dragoste și de simpatie.

(Va urmă).

Dante despre raportul dintre biserică și Stat.

' Eu cred, prin urmare, că chiar dacă luna nu are lumină de ajuns, decât dacă o primește dela soare, încă nu urmează, că luna însăși ar derivă dela soare. De aceea trebuie să se știe, că existența lunei însăși e ceva deosebit de puterea și acțiunea ei. Ce privește existența, luna nu atârnă de loc de soare, nici în ce privește puterea, nici în ce privește acțiunea ei. Fiindcă mișcarea ei pornește dela un motor propriu, ea și luminează cu razele proprii; pentrucă ea are lumină proprie, precum se vede cu ocaziunea întunecimei de lună, iar când acționează mai bine și mai puternic, primește ceva dela soare, anume lumină bogată, după a cărei primire ea acționează mai puternic.

Așa cred eu deci, că puterea lumească nu are ființa sa dela cea spirituală, nici vaza, adecă autoritatea sa, nici acțiunea sa, ci ea primește dela aceasta din urmă, ca să acționeze mai puternic prin lumina grației, pe care o revarsă în ceriu și pe pământ binecuvântarea papei.

Dante Alighieri, De monarchia III, 4.

Legături culturale româno-grece

A. S. R. Principele Carol al României la Univ. din Atena.

În dorința unor cât mai prietenoase legături între Grecia și România A. S. R. Principele Carol al României, a propus profesorilor din Atena înfiinșarea unei secțiuni a institutului de studii sud-est european din București, în capitala Greciei. Propunerea a fost primită cu multă satisfacție de corpul profesoral din Atena, unde ia astfel ființă prima secțiune a acestui institut.

Cu ocazia sărbătoririi Fundațiunei Grecești, s'a făcut A. S. R. Principelui Carol o primire solemnă la Universitatea din Atena.

Dl Zaimis, ministrul instrucțiunei, a adresat Principelui Carol un discurs prin care a arătat că grație Alteței Sale Regale legăturile dintre Români și Greci se îndoesc acum și prin puternice legături culturale.

«Noi pregătim, a zis dl Zaimis, Institutul nostru ca secțiune a marelui Institut românesc transformat acum în institut internațional, cu sediul în Capitala României.

«Ca primă faptă a operei de colaborare dintre popoarele noastre, eu ministrul instrucțiunei, reprezentant aici al guvernului elenic și interpret al sentimentelor întregului popor grec, am hotărît să se dăruiască Universității din București o colecție complectă de mulaje, după statuetele cele mai importante, de artă elenică și greco-romană din muzeele naționale ale Greciei — colecție asemănătoare în totul cu aceia pe care guvernul elen a trimis-o Romei, la expoziția internațională de Arte Frumoase.

«Această colecție va da puțința să se studieze și să se priceapă bine evoluția progresivă a Artei, din cele mai vechi timpuri ale civilizației elene și până la cele din urmă manifestări ale culturii greco-romane».

A. S. R. principele Carol a răspuns mulțumind pentru sentimentele exprimate în numele intelectualității elenice.

Legăturile culturale de astăzi, a zis A. S. R. Principele Carol, întărite printr'o vie și intimă colaborare, nu sunt nouă. Le-am avut în cursul veacurilor și le trezim acum după o îndelungă așteptare. Arheologia ne dovedește că în strălucita epocă de creațiune a antichității a fost o puternică legătură între civilizația popoarelor cari locuiau prin țările noastre, și din bătrânele vremuri pe cari le va lămurî odată viitorul, legăturile politice și intelectuale dintre națiunile noastre au continuat să se păstreze și să se desvolte. În timpul războiului cu Perșii, o mare armată asiatică a fost biruită și risipită pe malurile Dunării noastre. Aceasta însă e ceva ce se pierde în negura vremii. Adevăratele legături cu civilizația grecească au început în epoca de slavă a imperiului bizantin. Mai întâi, influența religioasă care a fost covârșitoare, căci, cu tot slavismul năvalnic care a stăruit vreme îndelungată în biserica noastră, ea păstrează până astăzi urma îndrumătorilor bizantini. Și în zilele de ananghie ale Patriarhatului, căpeteniile bisericii și-au găsit scăparea în țărișoarele noastre.

După trecere de veacuri, când dregătorii greci dela Curtea Sultanilor, dobândiră înrăurire asupra lor, tronurile principatelor noastre ajung să fie ocupate de ei. Cu acești Domni au venit în țară și o mulțime de profesori greci, întemeietori de școale. În tot timpul secolului al 18-lea și până în epoca când Roma și Apusul ne-au deschis larg porțile lor, cultura principatelor românești a fost înrăurită și de cultura bizantină. Limba greacă eră cunoscută în saloanele din principate.

Epoca aceasta a sfârșitului de influență cuprinde marea dată din istoria modernă a țărilor noastre: 1821.

Anul acesta se împlinește un secol de când țărilor noastre s'au trezit la viață națională.

Să nu se uite însă că luptele Grecilor pentru independență au început în România. Sculenii și Drăgășanii, sunt strâns legate de istoria renașterii grecești.

1821 e pentru popoarele noastre cea mai însemnată dată a timpurilor moderne, pentru că în mișcarea revoluționară de atunci s'a lămurit voința și dreptul nostru de a trăi ca națiuni libere și conștiente de menirea lor în lumea civilizată.

De un veac luptăm și-unii și alții pentru dobândirea drepturilor noastre firești. Astăzi când țărilor noastre sunt așezate pe puternice temelii naționale, ne regăsim oșeliți, în incinta acestei școale de înaltă cultură, pe terenul curat și sacru al științei.

Vă asigur că Universitatea din București e fericită pentru darul de mare valoare făcut de guvernul grecesc.

Institutul de studii Sud-Est european e fericit că în Atena marilor maiștri s'a fondat cea dintâi secțiune a lui. Colaborarea învățaților noștri cu apreciații voștri oameni de litere și de știință va fi nu numai o faptă de mare folos național, dar și o contribuție în profitul științei universale. În cadrul în care institutele noastre și-au propus să facă cercetări savante e atât necunoscut că numai studii concomitente în cele două țări ne pot da rezultate pozitive.

Institutul din București e fericit și măgulit totodată de entuziasmul și de interesul de solidaritate culturală cu care s'a întemeiat secțiunea la Atena. Sămânța aruncată acum câțiva ani a prins rădăcină în cea mai veche cetate a civilizației europene.

Eu personal sunt și mai fericit că cea dintâi țară care intră în confederația culturală pusă la cale de învățații noștri e Grecia, — Grecia de care mă leagă nu numai admirațiunea și entuziasmul pentru cultura antichității, dar și înrudirea Mea cu Familia Voastră Domnitoare.

De netăgăduit, că una din cele mai înalte podoabe ale țemeii este cultul frumosului: el înalță sufletul și purifică mintea. Blagoslovită este ființa care a primit dela natură darul de a tălmăci altora concepția frumosului, prin pensulă sau prin pânză.

M. Sa Regele Ferdinand I.

Cronică.

CRONICĂ POLITICĂ.

Testamentul lui Rabindranath Tagore. Marele poet al Indiei publică în revista americană «The Internationale» următoarele reflexiuni de actualitate, care par a fi testamentul vieții sale publice.

Exceptând părerile sale greșite despre Societatea Națiunilor, toate celelalte sunt foarte adevărate și merită toată atențiunea. Chiar dacă n'ar avea această societate alt merit decât de a împedea în viitor războaiele dintre popoare și încă e motiv de ajuns să fie păstrată în întregime, precum spune și *Iohn Maynard Keynes*. (Vezi «Transilvania» Nr. 1—2 din a. c. pag. 42).

«Societatea Națiunilor propriaminte nu e altceva decât societatea tâlharilor. Se întemeiază pe forță și e cu desăvârșire lipsită de temeiul ideal. Omenirea încă nu pare a fi matură pentru acesta din urmă. — Noul mecanism nu ajunge mult, dacă o mână puteri vechi pentru scopuri vechi. Organizația însăși nu e frăție. Iar frăția e mai plăcută lui Dumnezeu decât imperiul.

Marele războiu a fost propriaminte sbiciul lui Dumnezeu, ca să zdrobească materialismul, egoismul, naționalismul nostru îngust. Sbiciul acesta numai a încovoiat, dar n'a frânt. De aceea ne putem aștepta la dezastre nouă. Câtă vreme nu ne vom încredința, că viața socială adevărată e cu puțință numai în baza legii naturale, care e legea iubirii, frumusețile, minunile lumii vor fi acoperite dinaintea ochilor nostri cu un văl și noi vom pribegi isoლაი, sau ne vom război unii cu alții în întunec.

Aproape în toate țările aflu oameni, cari caută adevărul, dar aceștia sunt de regulă desmoșteniții societății, după cum a fost și Isus la timpul său. Cu toate că ei țin sufletul în omenire. De societatea acestor desmoșteniți ar fi nevoie, de frăția acestor adevărați robi ai lui Dumnezeu.

Nefericirea cea mai mare a lumii e, că nu cunoaște adevărul. Chiar dacă a știut vreodată, a uitat, că de desuptul tuturor deosebirilor de rasă, rang, confesiune, dormitează o simțire umană, dormitează însuș omul fundamental, care e același și la fel pretutindeni.

Eu sunt Hindu în ce privește originea, educația și concepția mea de viață, dar pe lângă aceea sunt și altceva. Pe lângă aceea sunt și om, un membru al omenirii.

Omenirea numai atunci va fi desăvârșită, dacă diferitele rase și națiuni își vor putea desvoltă liber însușirile lor caracteristice, și dacă legăturile dragostei le va uni totodată cu întreaga omenire.

Orice fel de imperialism, afară de imperialismul dragostei, e de condamnat. El strânge popoarele mici și rasele felurite, cum strângi țărățele în corfă, dar cât ce piere forța ce le ține adunate la olaltă, se risipesc, pentrucă le lipsește cheagul care să le unească.

Restul zilelor mele, precum și neînsemnata mea avere le voi întrebuința pentru lupta, al cărei scop e, ca mai întâi în India, apoi, dacă va fi cu puțință, pretutindeni în lumea întreagă, să întemeiez o universitate, în cadrele căreia să poată munci toate mințile mari, vrednice de a conduce

rassele și să se poată înfăptui unirea culturală a Răsăritului și Apusului într'o singură frăție mare.

Avem nevoie de oameni cu minte universală, care să cuprindă toate, de oameni conduși de spirit, cari își dau seama, că toți suntem cetățenii unei lumi ideale. Cu modul acesta, după ce eu de mult voiu fi praf și țărână, după ce din vrerea lui Dumnezeu va veni timpul pentru adevărata Societate a Omenirei, vor fi și adevărați oameni mari, în stare să cuprindă întreaga omenire, cari vor înțelege, că omenirea, ca o singură familie, are și bunuri mari comune și atunci nu vom mai pătimi din pricina lipsei noastre de credință creatoare și de orizont larg, din pricina cărora pățim acum».

Vox.

LA ALȚII ȘI LA NOI.

Acțiunea socială a femeii (*L'action sociale de la Femme*) e o societate franceză, întemeiată în Paris la 1900, cu scopul de a contribui la educația socială a femeii, luminând-o asupra stărei actuale a celor mai însemnate chestiuni de viață: integritatea familiei, demnitatea căsătoriei, educația copiilor, dreptatea cuvenită femeii muncitoare ș. a. Ea arată marile răspunderi ce urmează din datoriile sale sociale bine pricepute, și-i dă mijloacele de-a putea fi folositoare semenilor săi, ridicând la un grad mai înalt propria sa viață morală și intelectuală.

Comitetul ei e compus din creștini (în Franța toți catolici!). Ea cearcă să grupeze, în afară de orice spirit politic (de partid), pe toți oamenii cinstiți, dornici de a lupta pe teren social pentru principiile civilizațiunii creștine, ale înălțării individuale și ale prosperității naționale.

În acest scop, această acțiune a deschis la Paris, 17 rue Chateaubriand, un secretariat central de instrucțiuni sociale, care stă totdeauna la dispoziția celorce doresc să se informeze asupra acestor lucrări sau cari cer sfaturi și îndrumări practice pentru o mișcare de natură a ajuta educația socială a femeii. Pe lângă secretariatul central sunt secțiuni regionale, în diferite părți ale Franței, cu același scop.

Prin conferințele, reuniunile, cercurile sale de studii, prin revista sa lunară care e foarte răspândită, prin afișele sale «Acțiunea socială a femeii» își întinde zi de zi tot mai departe razele activității sale neobosite.

Ea face însă și mai mult: socotind că în prezent toate femeile care muncesc pentru binele alor săi trebuie să-și întindă mâinile ca surori adevărate, de orice naționalitate ar fi ele, ea a deschis în 1903, pentru a-și mări și mai mult orizontul social, în bazele și spiritul secretariatului central, un *secretariat internațional* cu sediul în Blanquefort-Médoc, aproape de Bordeaux (Gironde), sub conducerea doamnei Gautier-Lacaze.

Problemele secretariatului internațional s'au înmulțit considerabil dela întemeiere. Ele cuprind astăzi patru părți distincte, care se confundă uneori, fiindcă chestiunile ce trebuie rezolvite sunt adeseori foarte complicate.

Astfel mai întâi e *corespondența*. O singură scrisoare impune uneori secretariatului o corespondență foarte multiplă pentru a lămuri un punct de vedere sau pentru a da un răspuns precis. Ca să ne facem o idee despre mărimea problemei, să ne gândim că «Acțiunea socială a femeii» face parte din «Uniunea internațională a ligilor feminine catolice» și stă în legătură continuă cu peste 100 de grupări risipite pe întreaga față pământului.

Al doilea sunt *anchetele* ce se fac în mod permanent cu scopul de a se informa asupra unor anumite subiecte, autori, conferențieri, oameni de acțiune și pentru a avea dosarele necesare la arhiv.

Acest serviciu informativ e foarte important. El comunică datele cele mai necesare și importante asupra subiectelor celor mai variate. De pildă: mișcarea agricolă feminină, cercurile de fermiere, școalele de menaj, uccenicie, gospodăria casnică, ligile antialcoolice și antipornografice, presa, protecția copiilor, educația ș. a. ș. a. Toate acestea atât din punct de vedere francez, cât și strein.

Cunoașterea mișcării sociale în general și formarea dosarelor sunt înlesnite prin corespondențe cu specialiști sau prin mai multe sute de reviste streine trimise la secretariatul internațional.

O mare parte din această mișcare se concentrează în a patra branșă de activitate: *Cercul studiilor sociale internaționale*, care se întrunește la secretariatul central în Paris, 17 rue Chateaubriand. Aici se studiază chestiuni interesante cu ajutorul personalităților sociale streine. Secretariatul internațional are o parte activă la aceste studii speciale, stărnind interes și simpatie pentru cauzele sociale până în colțurile cele mai depărtate ale lumii, sau oferind material de studiu asupra diferitelor chestiuni. (E de notat, că corespondențele care achită cotizația de 10 franci pot beneficia timp de două luni de toate reuniunile Acțiunii sociale a femeii și ale Asociației cărții franceze, fiind în trecere prin Paris).

În sfârșit, secretariatul internațional al Acțiunii sociale a femeii își pune importante sale mijloace de

propagandă la dispoziția Asociației cărții franceze.

Această asociație, datorită inițiativei Acțiunii sociale a femeii, are de scop înlesnirea răspândirii operelor de valoare reală în străinătate, unde presa nesănătoasă franceză contribuie la înjosirea nivelului moral și la discreditarea literaturii franceze.

Prin anchetele sale permanente, secretariatul internațional se informează asupra lecturilor franceze mai căutate în străinătate. El are chemarea să execute hotărârile comitetului de studii al Asociației după modalitățile admise de împrejurările singuraticelor țări, și de a intra în legătură cu librării și bibliotecile. La dorința acestora, el compune liste de cărți de tot soiul, indică librăriilor noutățile și cărțile ce merită să fie răspândite, și urmărește cu atențiune mișcarea de idei provocată în presa străină de literatura franceză.

Organul Asociației este *Cartea franceză (Livre français)*, buletin lunar bibliografic, publicat sub îngrijirea Acțiunii sociale a femeii. (Abonamentul în Franța 3 fr. 50; în străinătate 4 fr. 50.) Aci se înregistrează toate noutățile intelectuale din Franța. Notițele sunt scrise cu îngrijire și controlate de un comitet de lectură compus din personalitățile literare cele mai distinse.

Buletinul mai publică și o critică dramatică, o revistă a revistelor străine, ca să orienteze pe cetitorii francezi asupra mișcării intelectuale internaționale. Asemenea critici teatrale sub titlul *Amicii artei dramatice* și dări de seamă asupra cronicelor făcute la Acțiunea socială a femeii, asupra cărților nouă care merită să fie combătute sau apreciate.

Ion Georgescu.

INSEMNĂRI.

† **Benczur Gyula**, una din gloriile Ungariei de ieri, a dispărut în toamna 1920, la vârsta de 76 ani, în Szécheny, unde-și avea moșioara. Ca și dascălul său Piloty, a lucrat toate picturile în stil monumental. A fost colorist puternic, uneori chiar prea puternic. De aceea i s'a și reproșat, că în tablourile sale mătasa, brocardul, catifeaua, aurul, dantelăria etc. au culori prea pronunțate și fac impresie de ceva forțat. Tablourile sale mai caracteristice sunt: «Despărțirea lui Hunyady László» (1866), «Prinderea lui Francisc Rákoczi» (în galeria din București). În 1871 a zugrăvit pe Ludovic XVI și familia sa în momentul, când a fost atăcat în castelul Versailles, — tablou cumpărat de British Muzeum. Un portret pompos al marchizei Du Barry a ajuns în proprietatea unui amator din Manchester. — Opera sa cea mai monumentală e însă «Omagiul națiunii către rege din prilejul mileniului 1896», care înfățișează pe membrii parlamentului înaintea tronului regal. E de admirat paciința, cu care a lucrat fiecare amănunt al acestui tablou lung de 8 metri și lat de 12 m.

E remarcabil și ca portretist. El a eternizat atâtea figuri istorice ale Ungariei dispărute: baronul Iosif Eötvös, contele Iuliu Andrásy, Coloman Tisza (poate cel mai bun portret al său), contele Iuliu Károly etc., cari se păstrează în galeria de portrete a Academiei de științe din Budapesta.

A fost distins de multeori și în străinătate. În 1886 a obținut medalie de aur în Berlin. În Viena și München a câștigat marele premiu (grand prix). În Antwerpen medalia de onoare (medaille d'honneur).

El poate fi un maestru și un exem-

plu vrednic de urmat pentru atâția dintre pictorii noștri.

Un epitalam vechiu. Următoarele versuri sunt (după Niagoe Calend. Rom. pe a. 1829) făcute cu ocaziunea unui ospăț pe timpul revoluției franceze în Italia ținut, la care se zice a fi jucat 11 feciori români călușerii, cu mare bucurie celor de față, meritând cu aceasta de a fi acest cântec faimos prin zisele versuri în limba germană însemnat (?).

Saltă mi Române! saltă!
La jucarea aceea înaltă,
Jucarea cea românească
Fiecine s'o cunoască.
Așa e? Romulus strigă
Cu picior în pământ da
Cu soțiile ce avea
Luând cetatea o făcea.

Romulus mergea în frunte
Intr'un desfătător munte
Sabinenilor mirare!
A cărora feteșoare
Venind, Romanii le răpesc —
Sabinenii se pornesc,
Pe Romani să-i prăpădească
Ce gândire nebunească.

Dă-mi pace o iubit taică!
Lasă-mă în pace maică!
Strigă ele: La ce-ți face
Price? Cui nu-i place
A lui Romulus soții?
Sunt eroi țapeni și vii,
Cu carii de nu vom fi
Gata suntem a perii.

Aceasta s'o dovedească,
Jucarea cea românească
Iar' împăratul Traian
Vestitul acel Roman,
L-a adus și l-a sădit
Cu neamul și e iubit
În Dacia cea învinsă
Și cu vitejie prinsă.

Du-te eroule și saltă!
Saltând cu vorba 'naltă;
Strige versuri! acum toți
Ai lui Romulus nepoți!
Dași în pământ cu piciorul
Să se cutremure norul,
În grația patronilor
De bine făcătorilor.

Măcar aceasta jucare
Celora cu pismă mare,
Ar fi doară neplăcută
Și ne bucuroș văzută.
Totuși la mulți va plăcea
Mulți iubite or avea
Și ca un lucru vechiu foarte
O vor iubi pân' la moarte.

Fiecine cum grăiască,
Măcar cum vă ocărăscă,
Voi ai lui Romul nepoți
Ș'a lui Traian eroi toți,
Sunteți de toți mai laudați
Cei d'un sânge cu voi frați.
Numai la voi fu păstrată
Zestrea lui Romulus toată.

Mergeți iute și jucați!
Și jucând așa strigați:
Să stai Vienă cu pace!
Să n'aibă nime ce-ți face
Contrarii să stea departe
De ai tăi mari naltă foarte
Stai Vienă fericită
De tot răul mântuită.

Poporul ce șede 'n tine
Aibă de pururea bine,
Fie în veci fericit
De pururea păciuit,
Fie Francisc sănătos,
Fie vesel și voios
Cu Augusta 'mpărăteasă
Patroana cea prea aleasă

Și țările ce le are
Să aibă liniște mare,
Bucuria să 'nflorească
Și în toate părți să crească,
Departe boala să fie
De acum pân' în vecie,
Toată trista întâmplare
Să nu aibă la noi stare.

Cărți românești.

Bucura Dumbravă, *Ceasuri Sfinte*.
București. Editura Cartea Românească
S. A. 1921. Prețul 12 lei.

În literatura noastră saturată de erotism, de sensualism, de materialism, de modernism și de atâtea «isme» primejdioase, iată, în sfârșit, o simpatică aparițiune de idealism transcendent, am putea zice chiar de misticism biblic! Publicarea acestui volum, ca și a celorlalte («Cartea Munților», «Pandurul» și «Haiducul») de Bucura Dumbravă, este o adevărată binefacere pentru sufletul românesc, mai ales între împrejurările de față.

Cine știe? Poate, că tocmai împrejurările noastre literare, atât de ne-

prielnice pentru sufletele 'dornice de avânt, de entuziasm, de puritanism, de idealism adevărat, au provocat, ca o reacțiune firească, apariția aceasta simpatică și necesară. Se știe doar că contrastele stăpânesc lumea, fizică și psihică, de o potrivă. Uriel, unul din personagiile mistice ale acestor ceasuri sfinte, și zice către Esra: «Cel care-ți dădu ție ochii omenești, mi-a dat mie pe cei îngerești».

Volumul de față ar fi fost să-l scrie distinsa autoară în colaborare cu regretata noastră suverană, Carmen Sylva. Una cu poezia, cealaltă cu proza ei. Dar moartea nemiloasă a chemat pe malul celalalt al vieții pe buna

noastră regină, Elisaveta, fiindcă aici așa simțea, că nu mai are nici un rost, după trecerea din viață a cărmaciului ei: Regele Carol I.

Cartea e închinată, deci, amintirii ei neuitate. Mai rar se pot ceti, nu numai în românește, ci și în literaturi streine, pagini de închinare, atât de călduroase și de mișcătoare, ca cele publicate aici de Bucura Dumbravă. După ce ne înfățișează pe buna noastră regină sub cele mai felurite aspecte, ca soție, ca mamă, ca artistă, ca suverană, acasă și pe drum, la serbări de curte și în doliu, ne spune acest amănunt atât de caracteristic pentru întreaga ei ființă, că într'un cerc de prieteni tineri, unde fiecare și luase câte un semn simbolic, caracteristic, pentru personalitatea sa, unul cercul, altul spirala, al treilea triunghiul, regina Carmen Sylva și-a ales clopotul, zicând: «Vreau să fiu clopotul vostru, care vă chiamă la toate întâmplările sărbătorești». Amănunt foarte interesant, ca și acela ce-l comunică despre regele Carol I, care, cu prilejul călătoriei sale la delta Dunării, făcută puțin înainte de moarte, a aruncat toate telegramele și știrile politice, aduse pe vapor, zicând me-morablele cuvinte: «Iată am aruncat politica pe gărlă».

În ce privește materia de meditațiuni — căci sunt mai mult meditațiuni decât povestiri — a acestor ceasuri sfinte, ea este cât se poate de variată și bogată, dovedind multiplele preocupări și cunoștințe ale autoarei. Dela Roma veche până la cea nouă, dela apusul latin până la răsăritul slav și bizantin, dela figurile biblice ale vechiului testament până la figura impunătoare a sfântului Pavel din Faptele Apostolilor a noului testament, dela figurile mitologice și apocrife ale

cărților sfinte necanonice până la personajii istorice reale ca Ioana d'Arc, și altele, nimic nu scapă acestui spirit distins, care într'o măsură așa de însemnată are darul de a sfinți ceasurile, storcând fiecărei clipe și fiecărei împrejurări tot folosul sufletesc ce-l poate da. Mai rar atât bogăție sufletească în pagine așa de puține.

Autoara are o admirabilă concepție de viață. Lucru puțin obișnuit la scriitorii noștri. Cât trebuie să fi cetit, meditat și umblat autoara, pentru ca să poată condensa atât adevăr și înțelepciune în această lucrare, care s'ar putea numi cu drept cuvânt «Cartea Ingerilor», așa cum s'ar fi numit cu siguranță, dacă ar fi apărut în colaborare cu Carmen Sylva.

Și ea conține în adevăr înțelepciune îngerească.

Idealul desăvârșirii în viață este, cum așa de bine arată aceste «ceasuri sfinte» de mai multeori, neatârarea. Cu cât e cineva mai atârnat de alții și de sine însuși, de poftele și patimele sale, cu atât e mai slab, mai neputincios. Și invers. Cu cât e cineva mai neatârnat de alții și de sine, cu atât e mai puternic, mai impunător. Lucru absolut adevărat, constatat nu numai de religiunea creștină, ci și de pedagogia și filosofia sănătoasă. Nu zicea oare sfântul apostol Pavel: «Cel ce-și mărită fata, bine face; cel ce n'o mărită, mai bine face»? și nu îndemna pe cei doritori de perfecțiune să fie următorii lui, precum și el este următor lui Cristos, pilda, calea, adevărul și viața, care nu se însurase și care a zis: «de vrei să fii desăvârșit, vinde-ți tot ce ai și dă săracilor și vino după mine». Cu un cuvânt, să fii inger în trup de om.

Numai așa se explică măreția și puterea fără seamăn a unei Ioana d'Arc ori a unui proroc Irmia. «Căci o putere

ca a ei, zice cu toată dreptatea autoara noastră, nu putea izvorî decât dintr'un suflet fără prihană. O femeie putea să fie sub cuvântul ei mii de ostași, numai atunci, când ea însăși nu sta sub ascultarea nici unui bărbat, întruchipând visul omenirii care se încheagă în desăvârșită neatarnare suflească». Și tot asemenea a fost și cel mai mare dintre sufletele omenești ale vremii sale, sufletul de prooroc al lui Irmia, care timp de 23 de ani propovădui cuvântul lui Dumnezeu, în ciuda a doi domni, împotriva păcatelor Israelului.

Pentru așa ceva însă se cere eroism și abnegație, precum și darul superior de a se ști recompensă prin bunuri spirituale pentru cele materiale, ori acela încă și mai înalt de a contopi toate desacordurile existenței într'o armonie mai înaltă. Cine simte, ca sora de haiduc, Oltea, că dacă i-se face dor de șoapte de dragoste, vântul de seara îl va desmierdă mai bine decât cuvintele unei ființe drăgăstoase; dacă i-se face dor de îmbrățișări, vijelia îl strânge la peptul ei mai tare decât brațele unui bărbat; dacă i-se face dor de zâmbetul copiilor, n'are decât să se uite în ochii florilor; și dacă-i va fi dor de glasurile lor argintii, nu va avea decât să asculte paserile, — acela va înfruntă cu ușurință năcazurile singurătății chiar și în cel mai părăsit fund de codrii și nu se va simți niciodată nenorocit. Mai ales dacă va fi ajuns să înțeleagă, cu marele sfânt Augustin, că răul, din care pornesc toate suferințele, face parte din fire, ca umbra din icoane, ori cu proorocul Irmia către boerul Baruh, că «puterea Domnului e atât de mare, încât trebuie să te închini ei așa cum este, iar nu altfel. Dacă el vrea ca să fie pe pământ batjocură, răutate și cerbie, atunci ție nu ți-e îngăduit să in-

trebi pentruce, ci ți-e îngăduit numai să-ți încingi mijlocul cu o sabie tăioasă și să te duci la luptă, unul împotriva a o mie și a sute de mii. Slăvește-l pe Domnul, că te lasă să te lupți pentru el, dar nu îndrăzni să-l judeci, nici să întrebi: pentruce? Căci atunci el îți răspunde numai atât: pentrucă vreau. Și tainele acestei voințe stau în afară de locurile pământești, cu toate că și locul și vremea, din ele izvoresc. Domnul știe calea delacer la pământ, noi însă nu o știm delă pământ la cer. Dar oare bunătatea lui nu e mare, că vine la noi pe această cale? Deci nu cere lucruri mari pentru tine, prietene, nu cere lucruri mai mari decât cele care ți-se cuvin. Negreșit, pe pământ ești un boer Baruh, obicinuit să calci cu mândrie și să poruncești. Și credeați că dacă un boer vestește cuvântul Domnului, cuvântul trebuie să fie ascultat. Dar înaintea Domnului nu ești boer. Nimeni nu știe ce este înaintea lui. Pe tânărul plin de veselie el îl smulge la sine, îi sdruncină inima caldă și plină de dor și-i poruncește să treacă singuratec printre oamenii cari se iubesc, și să nu fie decât o trâmbiță a vrierii sale. Și pe regele cel semeț, căruia i-se indeplinesc toate poftele inimii, are să-l nimicească, făcându-l de batjocura cerșetorilor. Așa vrea Domnul. Nu întrebă de ce, Baruh. El încă n'o spune nimănui. Nici mie. Dar iată — și acum glasul lui Irmia se face blând și iubitor, cum ar fi fost adeseori, dacă chemarea lui i-ar fi îngăduit, — el ți-a trimis o veste binevoitoare, că sufletul tău al tău să fie, ori în ce loc ar fi. Un suflet slobod, și nerobit nimănui, și care nici răului nu va cădea pradă. O, Baruh — și el se aplecă mângâindu-i fruntea și părul — o Baruh, prietene credincios, am voie să te opresc lângă mine».

Am citat aproape în întregime această pagină admirabilă și de o actualitate palpantă în zilele noastre, când am văzut, în adevăr, atâtea vieți tinere ofilindu-se înainte de vreme și coborîndu-se în lacomul mormânt, și când brațul cel atotputernic al Domnului a coborît de pe tronuri pe cei îngâmfați și a ridicat pe cei disprețuiți și huliți mai înainte; când dreptatea dumnezeiască imanentă a reparat nedreptăți seculare și milenare între rase și popoare; când atâtea minuni s'au săvârșit și se săvârșesc încă sub ochii noștri, în cânt numai cei orbi nu le văd, nu le înțeleg și nu se uimesc de ele.

Această pagină frumoasă și plină de înțelepciune ar trebui să dea de gândit și scriitorilor noștri cari se cred așa de înțelepți, încât se suprapun lui Dumnezeu ori își permit să-i dea chiar sfaturi. De aici putem învăța cu toții smerenie și supunere, singura atitudine potrivită în fața Celui Preaînalt

Deși e înaltă, îngerească chiar concepția de viață a autoarei, ea nu este, cu toate acestea, nemilostivă. Ea își dă seamă, că sufletele omenești nu sunt toate la fel, nu sunt toate eroice, nu toate sunt capabile de avântul unui Irmia sau a unui sfânt apostol Pavel. Sunt și mediocrități ca Eutih, care, ascultând predica sf. apostol, adoarme și cade din pervazul ferestrei catului al treilea, făcându-se fărâme, când ajunge jos. De aceea îl pune pe sfântul apostol Pavel să-i fie milă de el, să-l ajute să treacă prin toate greutatele trupești și sufletești, să-l învie. Așa se impune răbdarea, virtutea cea mai necesară oricărui apostol. De aceea face autoara noastră, după ce a înviat sf. Pavel pe Eutih aceste remarcabile reflexii: «Astfel învățase el (sf. Pavel) să fie răbdător față de treptele de mijloc ale desvoltării sufletești și-și

simți puterile insutite: căci înțelepciunea și răbdarea dau tăria îngerilor».

Dar oricât de mult am stărui asupra lumei de idei, atinse și sugerate de aceste «ceasuri sfinte», n'am isprăvi niciodată. Atât de bogate sunt darurile spiritului față de acele, atât de limitate și reduse, ale materiei.

O observare ne permitem, cu toate acestea. Credem că nu e bine să se spună nici chiar de un călugăr de pe muntele Atos, că latinii, adecă întreg apusul creștin, au zăvorît multe uși cari duc la adevăruri spirituale și că numai biserica răsăritului se fătu pașnică și nu mai cercetă, iar lcoanele ei îl infățișau pe Mântuitor mai ales copil, ca învățator sau schimbat la față. Acelaș lucru l-a făcut și-l face și biserica apusului. Dar ea mai face și altceva. Ea se preocupă intensiv și de problemele omenești, de datoriile morale ale omului, de nevoia purificării moravurilor și nu se sfiește să infățișeze alături de blândul copil, alături de bunul învățator și alături de minunatul Isus cel schimbat la față și pe Isus, care intră energic în templu, răstoarnă mesele neguțătorilor și schimbătorilor de bani, prinde funia în mână și alungă pe profanatorii sfântului locaș cu neuitatele cuvinte: «Casa Tatălui meu e casă de rugăciune, iar voi ați prefăcut-o în peșteră de tâlhari». E necesar să se infățișeze, din când în când, mai ales în vremuri de decadență, ca ale noastre, și laturea aceasta a dumnezeescului Răscumpărător.

Cu cât vor fi punctele de vedere mai multiple, cu atât va fi mai bine, cu atât îl vom cunoaște și putea urma mai desăvârșit.

Și credem, că autoara, care în bucata «Luxandra» arată, cum prin căință, prin părere de rău desăvârșită, se poate săvârși nu numai mi-

nunea de a face să dispară pata cea neagră de pe mantia reginei, ci și urma păcatului din cutele cele mai ascunse ale sufletului, ne va înțelege și ne va da dreptate.

Ion Georgescu.

Ovidiu Hulea, *Blestemul Codrului.*
Poezii. Arad 1920. Editura librăriei diecezane. Prețul 8 lei.

Sub simbolicul nume de «blestemul codrului» își adună tânărul poet, Ovidiu Hulea, versurile scrise și publicate în timpul războiului pentru întregirea neamului. Codrul e neamul românesc din Ardeal, care, văzându-și prăbușiți stejarii de nemilostiva secure străină, izbucnește în blesteme, în strigăte de revoltă contra impilatorilor. E aceeaș gamă sufletească ca și a «Răvașelor în tabără», de talentata sa soție, d-na Livia Hulea Rebreanu. Pe când însă versurile doamnei se caracteriză prin duioșie și dragălașenie, ale d-lui Hulea sunt pline de vigoare și de energie.

Atuncia iadul de-ar porni pe noi,
Nebiruită ceată de eroi,
Vom sfărâma a iadurilor porți
Și, zimbitori în fața negrei morți,
Vom duce viață largurilor firii,
Ce azi își plânge psalmul adormirii;
Vom duce viață lumii, care plânge
În leagănul îngrozitor de sânge;
Vom duce viață Morții;
Vom duce noi,
Cei mai umili și mai măriți eroi!

Și ce viață nouă vrea să aduca pe pământ poetul, și, cu el, întreagă generație de «cei mai umili și mai măriți eroi»? E a dreptății și generosității. A dreptății pentru asupriții de ieri și a generosității pentru asupritori, când asupriții vor fi învingători. Un ideal profund uman, ba mai mult creștin. Un strașnic avertisment istoric:

«Vae victoribus!»

Atunci, când Nunta mare ne o vom
[începe noi
Și-atunci cu ochii tulburi și dornici de
[răsplată,
Când veți cerși o milă cu ochiul istovit
Vom ...

șterge lacrimile din ochii voștri
[satanici
Și vom uita 'n o clipă că-am plâns și
[suferit.

Un gest mai frumos, mai nobil, mai generos, mai demn de biruitori nici că s'ar putea. Numai cine a plâns și suferit el însuș, poate înțelege și mângăia la rândul său pe alți nenorociți. Numai el poate uscă lacrimile.

Pentruca să faci însă acest gest, trebuie să fii om, ba mai mult creștin adevărat.

Și poetul nostru așa e. Undeva, ne și spune «Cântarea mea e toată rugăciune!» Și în una din cele mai frumoase alegorii, poetul se compară cu apostolii, cari rătăceau pe marea înviforată a Tiberiadei în luntre cu Domnul Hristos, pe când acesta dormea. Văzând primejdia valurilor năpraznice, pornite să ne înghită și pe noi, ca odinioară pe apostoli, poetul se roagă așa de mișcător:

O Rabbi!

În jurul meu plâng
Și nu mai pot slabii!
Și stau și eu 'n mijlocul lor,
Și nu mai pot nici eu de dor
Și strig și eu 'n mijlocul lor,
O Rabbi!

Invie din somn,
Invie 'nduratele Domn,
Că nu mai pot slabii!

(«Azi e furtună» ... 1915).

Ce bogăție de motive de inspirații frumoase cuprinde Biblia! Intr'alt loc poetul se roagă: «Dă brațelor puterea

lui Samson!» (tot motiv biblic, bine brodat și acesta). Asemenea și Golgotha, una din cele mai cucernice închinări și mai puternice inspirațiuni religioase scrise în românește.

Creștinesc e și epitaful, așa de simplu și așa de mișcător, ce-l scrie poetul pe crucea părinților săi: preot Aurel și Maria, amintirei cărora închină de altfel întreg volumul acesta. Il cităm în întregime:

Drumești, de 'n satul nost' v'aduce
Vreodată pribegia sorții,
Faceți popas în cimitirul,
Unde ne dorm în pace morții.
Opriți-vă, și-o rugăciune
Să tremure 'n al vost' cuvânt.
Lângă biserica cea nouă
Am două-altare în mormânt»...

Sunt frumoase și inspirațiile din natură ale poetului «Toamna» și «Dimineață».

Fiindcă a crezut, fiindcă a luptat și a îmbărbătat și pe alții la luptă, poetului i s'a hărăzit marele noroc să vadă visul neamului împlinit. Atunci a scris la sfârșitul anului 1918 puternica poezie «Carpaților, gătiți-vă 'n mărire...!» care e chiotul de bucurie la «nunta», la «serbătoarea», la măreața «dimineață» a neamului, cum mai numește poetul marele praznic național al unirei:

Dar munților! gătiți-vă 'n mărire, căci
[milioane frații vă privesc
Spre voi coboară Dumnezeuul lumii
(și-are 'n mână steagul românesc.

Până ce va cobori aievea «Dumnezeul lumii» pe pământ în mână «cu steagul românesc» mai este! Sunt atâtea revendicațiuni de ordin moral și material, cari toate-și așteaptă proorociei și înfăptuitorii. Și oricât s'ar spune, că numai durerea e fecundă, iar zilele de bucurie sunt sterile, noi

credem că poetul va continua. În noul ipostas, însă, din național cum a fost până acum, — dacă e să facem vreun prognostic — va fi creștin-social, notă pe care o are deja. Degajată de anumite stângăcii de începător, (vezi «În noaptea învierii», cea mai slabă și mai mult influențată poezie a volumului, care nu înțelegem pentru ce e publicată chiar în frunte), de anumit retorism fals, care nu mai prinde (vezi «În feldspitalul cinci veni — 'mpăratul», mai ales dela versul «Opreștete-te 'mpărate!»), precum și de anumite imitații străine (vezi «De profundis» cu versuri absolut premature și nepotrivite de «Non omnis moriar!» care strică armonia cântărei), lira d-lui Hulea poate să rămână și în viitor, tot atât de poetică și profetică, cum a fost în trecut.

Verax.

Ilie Marin, La răspântii... Câteva întrebări conștiinței. Sibiu, 1921. Depozit general: Librăria săteanului. Prețul 6 lei.

Înțeleptul învață din pățania altuia, nebunul nici dintr'a lui. Așa a cucerit autorul, când s'a hotărât, ca unui popor înțelept ce trebuie să fim, să ne atragă luarea aminte asupra greșelilor politice făcute de foștii noștri stăpânitori maghiari, pentru a le cunoaște și a ne feri de ele. Maghiarizarea forțată a numirilor de localități, a numelor de familie, impunerea predării chiar și a religiei în limba maghiară, administrația, justiția exclusiv maghiară, nenorocitul sistem electoral maghiar cu jandarmi și beatură, caricatura vieții parlamentare maghiare, ajutorarea exclusiv a culturii maghiare cu banii statului ungar și persecutarea oricărei culturi nemaghiare, nefericita politică de colonizare de Ciangăi în mijlocul Românilor etc. etc. toate, toate sunt trecute la răboj până la nebu-

niile săvârșite de Maghiari în timpul războiului mondial și până la recunoașterile târzii ale vinovăției după încheierea războiului. Punând pretendenți înaintea ochilor faptele și datele, autorul întreabă pur și simplu: A fost bine când s'a făcut așa? Citiitorul își dă singur răspunsul și-și formulează însuși convingerea: Cine face ca ei, ca ei va și păți. A făcut bine, cu toate acestea, autorul că a pus în-

dată pe pagina 2 a cărții sale marile hotărâri din 1 Decembrie 1918 dela Alba-Iulia: «Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare» și «Egala îndreptățire și deplina libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat». Ele trebuie să fie un etern memento pentru ori și care Român. — Dorim simpaticei broșuri tot succesul pe care-l merită!
(ig.)

Reviste românești.

Lamura. Revistă de cultură generală pentru învățători, preoți. Apare lunar sub auspiciile ministerului instrucțiunii. Director: Ion Al. Brătescu-Voinești. Secretar de redacție: Gh. D. Mugur. Administrator: G. Popovici-Tașcă. Abonamentul anual 50 lei. Red. și Administrația: București, Calea Dobanților 32.

Nr-ul de Paști al revistei aduce un frumos articol asupra lui *Iisus* din pana d-lui Gh. D. Mugur cu dedicația «Celor ce l-au uitat». Reținem din partea finală a articolului: «Plecând în cer el a lăsat omenirii îndurerate perspectiva unui colț de cer și Evanghelia. Această Evanghelie e însăși viața ideală a omenirii. Dacă am fi rămas la ea, lumea ar fi fost scutită de toate nenorocirile. — Astăzi când viața a devenit aproape spectrală, când durerea se întinde ca norul încărcat de ploaie, când universul tot e ură și fățărnicie, iar omul și-a pierdut nobleța umanității lui, nu e altă putere de umanizare a omenirii, putere mai mare decât toate puterile pământului, decât *Iisus*. — Un student indian, privind ruina morală a lumii apusene, a spus într'un congres din America: «Noi n'avem ce lua dela voi popoare din apus. De unul singur avem nevoie pentru ridicarea forțelor

constructive ale Indiei, de *Iisus* al vostru».

Sunt și versuri de V. Voiculescu și Nichifor Crainic. Alte articole interesante semnate de dd. Tudor Pamfile, I. Simionescu, Ap. D. Culea etc. Deosebit de bogate și bine îngrijite sunt *Cronicele*, la cari remarcăm un album cultural și *Cele zece cărți beletristice* mai iubite de colaboratorul nostru, Ilie Marin.

Jumătatea a doua a revistei «*Lamura pedagogică*» e un fel de revistă a învățământului primar și normal din România și e îngrijită de dl Ap. D. Culea, care publică un interesant articol asupra instrucției publice în Rusia Sovietelor; dl Ion Ciorănescu scrie despre «Politica culturală a României»; dl A. Bobeica despre «Dragostea către copii», iar dl T. Popovici câteva «Constatări cu privire la învățători»; la sfârșit se adaugă și aici o bogată cronică pedagogică din țară și străinătate.

Revista Teologică anul XI Ianuarie—Martie 1921 Nr. 1—3. Organ pentru știința și viața bisericească. Apare lunar, sub patronajul I. P. S. Sale arhiepiscop și mitropolit Nicolae, redactată de un comitet. Abonamentul anual 50 lei. Cuvântul dintâi e al însuș

foستului ei redactor, acum mitropolit Nicolae. Reținem din acest strălucit cuvânt «La o nouă viață» următoarele rânduri caracteristice :

«Drumul acestei publicații d' aici încolo poate să fie mai sigur, pașii ei mai hotărâți. Imprejurările, între cari își reia apariția sunt, pentru biserica noastră, cu totul altele față de trecut. Slavă Domnului, astăzi nu mai suntem biserica unui popor asuprit, ci suntem biserica unui popor liber și stăpân pe soartea sa. De aceea gândindu-ne la suferințele înaintașilor noștri și la jertfele fără număr pe urma cărora am ajuns la această libertate, trebuie să simțim o grea răspundere pentru ce-ace avem datoria să fim și să facem. Acum e timpul pentru îndemnuri și inițiative proprii, pe cari să le traducem într'o muncă conștientă și rodnică. Via e largă și ne cheamă într'ansa.

Noi slujitorii altarului, să nu lipsim de la datorie. In opera de refacere și de organizare a vieții poporului nostru

pe toate terenene, să ne luăm partea de muncă ce ni se cuvine. Indesebi să stăm treji la postul nostru de paznici ai dreptei credințe, de îndrumători ai bunelor moravuri, de purtători ai adevărului mântuirii în mijlocul poporului. In misiunea aceasta a noastră nu ne poate înlocui nimeni și ea este astăzi mai necesară ca oricând, pentru a îndreptă urmările rele ale războiului, pentru a trezi la viață bună forțele morale în sufletele oamenilor și a produce o adâncire a întregii noastre culturi prin religione».

Celelalte articole sunt semnate de dd. P. Morușca, I. Trifa, Gh. Tulbure, Dr. I. Broșu etc. Este și un articol intitulat «Moldova la sinodul de unire din Florența 1439. Contribuțiuni nouă», în care însă nu aflăm nimica nou, ci numai citate peste citate, cu și fără nici un rost.

Dorim sorioarei noastre mai tinere viață lungă și spornică!

Cărți streine.

„Cyrano de Bergerac“ de Ro-stand în traducerea d-lui Mihai Codreanu. In sfârșit avem și noi o traducere în întregime a «comediei eroice» «Cyrano de Bergerac»! Eră o datorie de onoare pentru literatura românească. De mirare că n'a apărut *până acum* traducerea lui «Cyrano», cunoscând marea, exuberanta simpatie, de care se bucură literatura franceză în vechiul regat (și de care se va bucura și la noi).

Cauza apariției acesteia tardive? («Cyrano» s'a jucat în Franța pentru întâia dată în 1897). De sigur — greutatea traducerii. Dnii Gh. Ranetti și Barbu Creangă s'au încercat să traducă partii din «comedie» — ca să o

tipărească întregă nu s'au încumetat până în ziua de astăzi. Dl Codreanu, care a urmat sfatului latinesc prematur in annum, n'are să regrete această întârziere, ceace ne oferă este o operă românească, vrednică de a fi premiata de «Academia română», unde a și înaintat-o.

Plesa aceasta, jucată pe scenele cele mai de seamă din lume, cu rolul «creiat» de unul din cei mai mari actori francezi, Coyuelin sen., va cuceri și la noi inimele.

In 1906 scria criticul francez *Adolphe Brisson* despre succesul lui «Cyrano» următoarele:

Succesul a fost «fulgerător». «Că noi, (Francezii) am iubit, am aplaudat am aclamat pe C., nimic mai de în-

teles: frumusețile operei justificau o astfel de primire. Dar că, peste noapte, să se răspândească în întreg universul; ca să fie tradus în toate limbile, jucat nu numai în capitale, dar chiar și în cele mai mici orașele ale lumii vechi și ale celei nouă, și ca să fi escitat pretutindeni acelaș entuziasm; ca să se fi împrăștiat în toate direcțiile trei sute de mii de exemplare din broșură (un fenomen fără de precedent!) și ca numele autorului să fi străbătut pământul în toate părțile, cu repeziciunea unui fulger: iată un caz *unic* și care merită de a fi aprofundat».

Mai mult decât orice plădează pasagiul acesta, cu faptele constatate, pentru răspândirea operei lui Rostand și în mijlocul nostru. Acelaș A. Brisson, în articolul menționat se întrebă: «În urma cărei virtuți a cucerit C. lumea, așa, deodată? Ce e, la adeică, ceea ce gustă *streinii* în opera aceasta?... Mi-am dat osteneala să număr resoarele secrete ale acestui succes prodigious și să izolez ceea ce a putut să seducă în piesă pe spectatorul englez, danez, slav, turc, pe filozoful din Heidelberg și pe neguțătorul de porci din Cincinnati. Să fie *simplicitatea classică* a intrigei, *amestecul de bravură* și de *spirit*, ceea ce se numește «*panache*», bunătatea eroului, *contrastul* între disgrația fizică și *nobleța morală*, această antiteză, care este primită cu simpatie de oameni, fiindcă cred aproape toți că se reflectă dânsii în ea?... Dar caracteristicile acestea există și într'alte opere; și Triboulet a fost înaintea lui C. (de Vict. Hugo), iar în teatrul lui Musset nu este mai puțină sensibilitate, mai puțină vervă galică, mai puțină fantazie...»

Nevasta lui Edm. Rostand, și ea scriitoare, răspunde tezelor acestora cu una singură: «Există ființe, cari răspândesc în jurul lor simpatia, din

simplul motiv că au *farmec*. Nu e acelaș lucru și cu operele spiritului?» «Iacă», exclamă Brisson, «explicarea cea bună — singură adevărată! Nu explică nimic și este, totuș, cea mai bună!»

Farmec! Dar *de ce* are farmec C.? Are un nu-știu-ce și-un nu-știu-cum eminescian eroina piesei și suflul acesta se reflectă asupra întregii comedii? Simplitatea subiectului cu bogăția prodigioasă a amănuntelor: un om urît la față, dar deștept minune mare și *marinimos*, idealist, iubește, nefericit, pe o verișoară, căreia *nu* i se destăinuiește, ci împrumută gândurile sale trupului frumos al unuia, pe care își închipue verișoara că-l iubește. A cucerit subiectul numai, cum a cucerit «Vechiul Heidelberg» scenele de pretutindeni, din cauza conflictului sufletec, pe lângă toate pasagiile «*larmoaiente*» și banale? Ce poate plăcea unui *nefrancez* la C.? Înainte de toate *cavalerismul* eroului. Așa se luptă un luptător cu Minciuna, cu Compromisul laș, cu Prejudecățile, cu Mișelia, cu Prostia — și compătimește și *streinul* pe C., care visă să moară «lovit de-un dușman vrednic» și nu «pândit *mișelnic*, pe *dindărăt*, de-o slugă, ce m'a acis trântindu-mi în cap o buturugă». Apoi mai are calități mari C., cum o mărturisesc și spectatorii, dela reprezentăția de pe scenă (teatru în teatru! iarăș un amănunt ademenitor): «Rimează, duelează, savant și muzicant. Heteroclită formă de om interesant!».

Dață ar pune cineva întrebarea: în care piesă teatrală se reflectă mai bine spiritul francez? piesa lui Rostand va trebui să aibă loc de frunte într'o astfel de listă, fiindcă aici se găsește spirit din belșug și aproape toate elementele caracterictice spiritului galic.

Rime nouă, proaspete, par'că ar

fi câte o «prăjiturică» de ale lui Ra-gueneau, cofetarul din piesă — «pră-jiturica» rimează cu «odă mică», —; Scenă cu Mecenă; extraordinară cu sublunară; «am bisturiu» cu «nu știu»; timidă cu (cam silit) vidă; îl idolatru(!) (idolatrizez) cu biletele de teatru; nu-mele de Bret cu: unde e?; și multe altele. Dl Codreanu este un artist al formei. Versurile sunt ciselate, sonore. Este o plăcere să citești traducerea aceasta.

De-acum nu ne stă nimic în cale să auzim și pe scenele noastre sau

unde nu este altfel cu puțință, la se-ratele noastre literare, pe Cyrano de-clamând: «Cadeții gasconi, mușche-tarii», analizând «Sărutul», luând la trei parale pe potrivnic pentru acuza adusă nasului său diform, rizând în tabăra dela Arras (1640! — de-atunci până azi a văzut, vai, Arrasul luptele răsboiului mondial!) și să-l vedem murind, omorît mișelește.

Cartea, în editura «Vieții româ-nești», cu 15 lei, e scumpă — dar «face»... Pe câte năsbătii nu dăm 15 lei astăzi!...
Ilie Marin.

Reviste streine.

Ostașii români ai lui Rákóczi.
Numărul de Paști din «*Nagyváradí Napló*» (27 Martie 1921 anul XXIV Nr. 68) aduce, între altele, următorul articol, de interes pentru noi, din pana dlui *Alexandru Márki*, cunoscutul isto-riograf maghiar, fost profesor la fosta universitate maghiară din Cluj, sub titlul «*Curușii (ostașii) români ai lui Rákóczi*».

Națiunile Ardealului n'au primit cu dușmănie pe Francisc Rákóczi II, dar nici cu însuflețirea ce ar fi me-ritat-o ca unul care a luptat pentru li-bertatea tuturor. Cât e de caracteristic, că principele idealist și după desastrul dela Jibău (1705) s'a rezemat cu toată încrederea pe sermanul popor român, cu a cărui violenție îl speriau neincetat. Cea dintâiu noapte din fuga sa a pe-trecut-o în mijlocul lor, la cetatea din Oherla; aceasta cu atât mai vârtos, ca să dovedească, câtă încredere are în oricine i-a jurat vre-odată credință.

Înainte cu zece-doisprezece ani am scris mai pe larg despre raportu-rile lui Rákóczi cu naționalitățile ne-maghiare în biografia de trei volume a lui Rákóczi, și nu mult după aceea a apărut comunicarea lui Nicolae Iorga

la Academia Română: «Francisc Rá-kóczi II, învietorul conștiinței națio-nale ungurești și României».

Din amândouă cărțile apare ade-vărul, că Rákóczi a trebuit să pără-sească valesa Someșului și Ardealul nu din pricina naționalităților, ci a osta-șilor împărătești. Sașii și României din Ardeal s'au luptat pe alocurea împo-triva curușilor, dar încă nu s'a des-voltat acel «odium nationis» (ură de neam), care a izbucnit mai întâiu în 1784, a doua oară în 1848. Urmărite catastrofei militare din 1705 României le-au simțit aproape deopotrivă cu Ma-ghiarii. Un vers curușesc (româno-maghiar) zice:

«Májre-csájre
Molduváre:
Fut Havasalfoldre; —
Ungur-bungur,
Amaz rumuj,
Sátorát felszedte».

În adevăr mulți Maghiari și Ro-mâni din Ardeal s'au refugiat după lupta dela Jibău la principii moldoveni și munteni. Dar principele fugar nici în aceste timpuri critice n'a îndemnat poporul român, sas, rutean, slovac la

credință, căci aceștia o aveau, ci din Beclean, de pe pământul Ardealului, rugă pe Croații cari erau la o mie de kilometri depărtare să intre în alianță pentru cauza libertății maghiare.

A făcut totul pentru liniștirea naționalităților, pentru aplanarea conflictelor, dar a stat gata să le și sdrobească (la caz de nevoie). «Pentru aceea ar trebui să ne unim inimile — spune el la sfârșitul luptei — ca toți, câți suntem fiii patriei iubite, să putem contribui, deopotrivă, cu mintea și inima noastră pentru împăciuirea țării noastre turburate». Doar ruina comună de obicei pricinuește unire; și ce a făcut, a făcut, fiindcă țara a fost într'un gând cu el. În zilele sale de mărire scriă: «Cauza noastră națională care se apropie de țelul mult dorit al libertăților noastre publice lăsate de Dumnezeu în mâinile noastre, cere în mare măsură, după aprinderea inimelor într'o simțire și consimțământul la fel; așa încât altfel nu putem scutura de pe grumazii noștri jugul tiraniei dușmanului nostru, lacom de sângele și avutul nostru, numai cu brațe comune strânse laolaltă».

În opera aceasta o parte dintre Români a fost cu el dela izbucnirea războiului pentru libertate.

După cea dintâiu neizbândă a sa dela Muncaciu Rákóczi, în Iulie 1708, a plecat, din Zavadca, în țară, între altele, cu două companii de infanterie română irimise de palatinul din Kiev. În parte, acestei infanterii române a avut să mulțumească cucerirea sau mai bine zis capitularea cetății Káiló. În lăuntrul țării colonelul imperial din Orade, de fel din Hațeg, Marcu Hățegan, a fost cel dintâiu Român, care a trecut la el cu o ceată de 300 de Români. Pe domeniul dela Diosăg (județul Bihor) Românii încă au intrat

în tabăra lui Rákóczi, dar, în loc de dijmă, nu voiau să plătească de sat decât o vită de junghiere. Ceilalți Români din Bihor s'au tras în munți și n'aveai ce să mai iei dela ei.

Românii de pe malul stâng al Tisei au luptat cu credință alături de Rákóczi. Nici Sătmărenii n'au stat deoparte, fiindcă sub zidurile Sătmăruului destul au putut auzi bubuind tunurile lui Rákóczi. Românii din Țara Oașului și astăzi zic: «Așa sună ca adevul (tunul) lui Rákóczi».

Sub conducerea lui Mihail Szuhay cel de legea neunită s'au alăturat nu peste mult și viteji ca Finta, Tatar, Pop, Dragoș, Stan și alții. Numai din Negrești au luat parte la luptă patruzeci de nobili români și vitejia lui Toader Crăciun din Surányfalva s'a pomenit multă vreme. La sfârșitul lui August 1703 armașii români din țara Chioarului au părăsit pe împăratul. Pretutindenii răsună cântecul curuțesc al Românilor:

«Măi Rákóczi, Bercsényi,
Unde-i merge, acolo-om fi!»

Un preot român din Trei-Scaune deja în iarna anului 1703 voiă să meargă la Rákóczi, să-i spună planul, cum ar putea câștiga pe toți Românii din Ardeal pe partea sa: dar Gheorghe Dolhay l-a aflat suspect și l-a arestat în Hust la 14 Decembrie 1703. Câștigarea Românilor nu ərə cu neputință. Cine știe, cum s'ar fi dezvoltat lucrurile, dacă întrebă Rákóczi pe Români că oare vreau să se unească cu biserica Romei, fiindcă împăratul și regele Leopold I. i-a întrebat în sinodul ținut din 4—14 Septembrie 1700? Cele 15 puncte ale unirii religioase și recunoașterea primatului papal, în baza cărora Leopold I a numit mitropolit pe seama «națiunei române ardelene», n'au mulțumit pe mulți dintre Ro-

mâni. Față în față cu uniții, cu greco-catolicii, au început să se organizeze uniții, greco-orientalii pentru apărarea libertății lor religioase și au protestat împotriva unirei cu Roma. Stăpânirea a prins pe căpetenia lor, Gavril Naghi-seghi, care însă și în temniță a spus că nu e nevoie de unire și pentru apărarea libertății lor religioase sunt gata să se răscoale cu ajutor francez sau turcesc. După informațiile lui Rabutin, general împărătesc, aceasta nu era o intimidare deșartă; pentrucă cele trei națiuni stăpânitoare din Ardeal, dacă vreau să facă vre-o schimbare în țară, întâiu pun pe Români !a cale, și, dacă lucrul nu izbuteste, ele se retrag, și lasă în necaz numai pe Români. În adevăr s'a împlinit profeția lui Naghi-seghi, că dacă impun cu forța unirea religioasă cu Roma, mulți dintre Români vor luă lumea în cap și se vor strânge în cete, dar nu-și vor lăsa credința lor cea veche. Și el a fost luptător vestit între curuți. După alții iarăș, religiunea abiă a putut fi cauză, ca o parte dintre Români să țină cu curuții lui Rákóczi. Nobilimea de origine română a ținut cu Rákóczi, fiindcă s'a însuflețit de aceleași idealuri, ca și nobilimea maghiară; iar iobagii sperau dela el eliberarea de sub iobăgie.

Mai întâiu s'au strâns în cete Chio-renii, cari au luat dela domnii «lobonți» (partisani ai împăratului) hergheliile de cai, cirezile de vite, turmele de oi. Când în 20 August 1703 treizeci și șase de ostași împărătești au voit să ducă din Baia mare la Sătmăr mașinele de bătut bani, Grigore Pinteau cu curuții români a impresurat Baia-mare. Cetățenii i-au dat amanet (zalog), și soldații (muschetarii) francezi, strămtorați, ar fi trecut la curuți; dar Pinteau «ca om care nu știa parola și răsboiul» în 22 luna amintită a voit

să ia orașul cu puterea, când Ștefan Deésy, senator, l-a omorît.

În 28 Octomvrie curuții români prădau până la poarta de fer a Chioarului, dar dinaintea tunurilor lui Teleki s'au retras. «Indrăzneală mai mare decât aceasta n'au avut» a scris atunci acest căpitan al Chioarului, care era încă tot lobonț. Din contră regimentul româno-sârb al lui Draguly Farkas a avut și succese; au biruit, de pildă, pe grănițerii sârbi dela Ienea și Șiria. Unii l-au urmat pe Rákóczi și în exil. Ștefan Sudriceanu și Hașegan cel amintit dejă comandau câte un regiment român. În toamna, anului 1703 Sudriceanu ar fi cucerit și Alba-Iulia, dacă n'ar fi dat garnizoanei germane de acolo răgaz de o oră.

În scaunul Mureșului și al Odorheiului Româniului lui Vasile Negru (Fekete), în Trei-Scaune și Țara Bârsei ai lui Bucur Câmpeanu, în scaunul Arieșului ai lui Balica au trecut de partea curuților lui Rákóczi, deși stăpânirea ardeleană dejă în 17 Noemvrie 1703 spuneă Românilor din Șard, Cricău, Ighiu, Zlatna și Abrud, să nu se alătore, să nu se unească cu dușmanii care-i jăfuesc sub denumirea de curuți și sub pretext de libertate. Principele a auzit despre regimentul ardelean al lui Sigismund Balogh, că ostașii lui sunt tot dela munte, sunt dedați la hoții și alte lucruri neiertate, de aceea el a și fost deținut. Principele s'a legat că va plăti regimentul românesc, a încredințat însă pe Laurențiu Pekry să-l învețe disciplină și ordine militară. În parte netrebnicțiile acestor trupe libere au îndemnat în 1707 pe dieta Ardealului, să cheme acasă de pe câmpul de luptă pe iobagi.

Româniii atunci stăruiau mai mult pe lângă Rákóczi, când — în 1705 — așteptau să vină și când — în 1707 — aieveă a și venit. Rákóczi cugetă, că

Românii din județul Hunedoara, însufleșiți de Ioșițești și Borcești vor fi de ajuns pentru apărarea trecătorilor dela Lipova, Dezna și Hălmagiu. Gherla au apărât-o pe seama lui Rákóczi, până când au putut numai țărani români sub conducerea tânărului baron Petru Kemény. Principele nu ținea mult la destoinicia lor militară, dar s'a încrezut așa de mult în ei, încât, neluând în seamă avertismentele altora, după dezastrul dela Jibău a petrecut o noapte întreagă în mijlocul lor. Nu s'a încrezut atâta în Chloreni, deși aceștia l-au sprijinit cei dintâi, și n'a fost de părerea să se lase în grija lor apărarea Chioarului. Impotriva episcopului român din Maramureș, Iosif Stoica a pornit, ce e drept, proces, dar a lăsat în grija lui Komlósi și a altor amici ai poporului, să însuflețească pe Românii din Maramureș pentru cauza libertății. Bercsényi (Barceanu) l-a avertizat de altminterlea, că cu o astfel de oaste de strânsură nu va bate pe dușmani, pentrucă nefiind organizată se înpăimântă ușor și o ia la fugă prin păduri. Aceasta e soarta celor mai multe oștiri populare. În regimentele regulate însă Românii s'au luptat vitejește și lângă buciumele (tulnicele) curuțești cântau românește :

Sub poală de codru verde
Mititel foc mi se vede;
Mititel și învăluit,
Tot de voinici ocolit.

Jocul haiducesc din Ardeal se jucă în tact de bătută. Cu Rákóczi însă mai mult au ținut numai ortodocșii, cari întocmai așa ardeau și pustieau averile greco-catolicilor, ca și curuții maghiari pe ale lobonților maghiari. În 1707 greco-orientalii au detronat din scaunul mitropolitan pe Atanasie, alegând în locul lui pe Ion Circa.

Principele pentru apărarea religiei Românilor ardeleni a tratat în 1708 și cu voevodul Munteniei, Constantin Brâncoveanu, de altă parte s'a pus în legătură și cu țarul Petru, cece pe cei mai exaltați îi făcea să creadă, că va câștiga de partea sa nu numai pe Români, ci și pe Sârbi. În bisericile pravoslavnice pretutindeni se foloseau în timpul acesta liturghierele și molitvelnicele trimise din Moscva. Speranțele acestea însă curând le-a zădărnicit sfârșitul trist al răscoalei.

Trad. Ioan Georgescu.

Romania. Rassegna degli interessi italo-romeni. Din anul trecut a început să apară la Roma, sub direcțiunea dd. Dr. Mircea Christian și Dr. Mihail A. Silvestri, această revistă pentru interesele italo-române. Dacă se va ști impune publicului italian, pentru care e scrisă, revista poate aduce reale servicii cauzei românești, atât de slab servită în streinătate. De cele mai multeori, spuneă un bun cunoscător al acestor relații, astfel de publicații nu au de scop să susțină cauza română în streinătate, ci să dovedească celor de acasă că acolo este cineva care trebuie susținut.

Numărul, care întâmplător ne-a venit la mână, aduce pe lângă obișnuitele știri de politică externă și un articol despre romanticismul maghiar, semnat Dr. O. Orlat, altul despre centenarul revoluției lui Tudor Vladimirescu și câteva note despre mormântul, părăsit și uitat spre marea noastră rușine, al marelui nostru istoric, Nicolae Bălcescu, îngropat într'o groapă comună cu toți săracii din Palermo, precum și despre poetul irententismului român, dl Octavian Goga. În foileton se publică traducerea minunatei cărți a reginei Maria: *Țara mea* (La mia terra). Înfațișarea exterioară

a gazetei, cu literele din titlu așa de puțin marcante, nu este din cele mai fericite. În Italia, unde se tipăresc cărți, reviste și albume așa de strălucite, așa ceva nu face.

Dorim ca revista aceasta să se impună publicului italian și să fie celtită și apreciată în toate păturile societății italiene; altfel nu înțelegem ce rost poate să aibă.

Dela „Asociațiune“.

A. S. R. Principele Nicolae la „Asociațiune“. Miercuri la 6 Aprilie n. a. c. A. S. R. Principele Nicolae a vizitat muzeul, biblioteca și casele Asociațiunii. La intrare a fost întâmpinat de membrii locali ai comitetului central. Conducătorul în sala festivă, a fost agrăit în numele membrilor Asociației, în absența d-lui A. Barseanu, din partea d-lui Dr. G. Preda, membru în comitetul central. A. S. R. a răspuns, mulțumind pentru călduroasele cuvinte, făgăduind tot sprijinul său și asigurându-ne că va raporta și M. Sale Regelui despre cele văzute și auzite. Apoi a cercetat muzeul, bogat în lucruri de mână și de artă casnică, precum și în relieve istorice românești (fluerul lui Avram Iancu, ceasornicul lui Axente Severu, sfeșnicul lui Andrei Mureșianu, ușa lui Horia, buciune (tulnice) etc.) Tânărul Principe, care tocmai se întorcea dela studii din Anglia, prin vizita aceasta, făcută celei mai vechi societăți culturale românești, și prin interesul ce l-a arătat pentru asociație a făcut cea mai excelentă impresiune. Sperăm că A. S. R. nu ne va uita nici în viitor.

*

Muzeul central al „Asociațiunii“ s'a augmentat cu 8 obiecte, toate aparținătoare secției arheologice a muzeului. A fost vizitat de 122 persoane.

*

Biblioteca centrală s'a sporit în cursul luni Martie cu 32 de volume,

precum și cu diferite ziare și reviste din țară și străinătate. A fost cercetată de 105 persoane care au consultat 142 de opere în 150 de volume, precum și colecțiile ziarelor și revistelor.

*

«Banca Națiunii» pentru Asociație. La rugarea noastră, adresată mai multor bănci din capitală de a sprijini și ele acțiunea culturală întreprinsă de însoțirea noastră, «Banca Națiunii» în scrisoarea sa din 26 Aprilie 1921 Nr. 904. G./E. C. răspunde următoarele: «În resolvirea stimatei DV. din 11 Aprilie a. c. ne îndeplinim o plăcută datorie anunțându-vă că banca noastră v'a acordat suma de lei 10,000 (zece mii). Având în vedere nobilele scopuri urmărite de «Asociațiune», suntem fericiți de a putea contribui cu această sumă, pe care o veți putea ridica dela «Banca Centrală» pentru industrie și comerț, Cluj, căreia i-am dat instrucțiuni de plată. Regretăm că obolul nostru fiind solicitat în multiple părți, unde o suferință este de alinat sau o inițiativă folositoare de încurajat, nu suntem în măsură a contribui cu mai mult, după cum am fi dorit. — Primiți, vă rugăm, expresiunea stimei și considerațiunii noastre». «Banca Națiunii» Ion G. Stoica, I. Gogonea.

«Banca Franco-Română» încă a contribuit 1000 (una mie) lei pentru scopurile «Asociațiunii».

Liga Culturală, Secția Târgu-Jiu, aduce la cunoștință că congresul anual al Ligei Culturale va avea loc anul acesta în Târgu-Jiu în zilele de 9, 10 și 11 Iunie stil nou. Tot în aceste zile se va sărbători Centenarul morții marelui erou, Domnul Tudor din Vladimiri Gorjului și se va aranja și o expoziție de artă națională.

Prin aceasta sunt invitați să participe la aceste serbări toate reuniunile, societățile culturale, despărțămintele și agenturile noastre. Pentru a putea lua măsuri de încartiruire, delegații să comunice din bună vreme secției Târgu-Jiu (președinte Dr. Hasnaș, secretar V. Danielescu) numărul persoanelor cari vor participa.

Ar fi de dorit ca cel puțin delegațiile, dacă nu toate persoanele, să fie în costumul național caracteristic ținutului de unde vin.

Invitarea aceasta, bine înțeleasă, nu înseamnă că marele nostru erou, Domnul Tudor, nu trebuie sărbătorit și acasă. Una trebuie făcută, dar nici cealaltă nu trebuie lăsată.

Dl R. W. Seton Watson (Scotus Viator) și „Asociațiunea“. Adunarea noastră generală ținută în 17 și 18 Oct. 1920 la Oradea a proclamat, între alții, de membru onorar al «Asociațiunei» pe dl *R. V. Seton Watson*, bine cunoscutul scriitor englez (Scotus Viator) și unul dintre cei mai de seamă amici ai noștri.

Când tocmai ne cugetam să-i trimitem diploma de membru onorar, iată că distinsul scriitor, care a petrecut timp mai îndelungat în mijlocul nostru, ne face onoarea unei vizite în ziua de 24 Noemvrie 1920.

Eră o zi strașnică de iarnă, sosită înainte de vreme. Automobilul, care transportă pe oaspetele nostru, s'a împotmolit în troenele de zăpadă. Câțva

timp a fost nevoit să stea la Făgăraș. Cu greu a ajuns, în ziua numită, la Sibiu, unde a fost găzduit de I. P. S. Sa mitropolitul Nicolae. Aici a cercetat atât muzeul românesc al «Asociațiunei» noastre, cât și cel săsesc Brukenthal. În muzeul românesc a admirat mai cu seamă relicvele noastre istorice (fluerul lui Avram Iancu, ușa dela casa lui Horia, tulnicele) apoi broderiile fine, lucrate de mâna dibace a Româncei noastre, lucrurile de lemn ale țaranului nostru (furci, măciuci, băte, vase, donițe) etc.

O surpriză deosebit de plăcută i-a cauzat faptul, că a fost proclamat membru de onoare al «Asociațiunei» noastre, și că noi profitând de ocaziune, că eră în mijlocul nostru, i-am prezentat personal diploma, un album cu vederi din muzeul nostru și colecțiunea revistei noastre «Transilvania» (numeri apărâți până atunci în 1920).

Din Sibiu și-a luat drumul peste Blaj (unde a venit întâia dată între Români, precum a spus la un banchet dat în onoarea lui, ca să arate Românilor, cât de greșită e politica lor, dar unde a fost convertit la păreri mai bune de fruntașul nostru de acolo, dl Iuliu Maniu), Cluj, Olpret, Baia mare, Sighetul Maramureșului, de unde s'a dus apoi în Cehoslovacia.

Dar să dăm cuvântul însoțitorului său, dlui Constantin Nedelcu, care într'o serisoare din 17 Martie 1921 descrie astfel această călătorie: «Într'adevăr, voiajul a continuat până la sfârșit în împrejurări fermecătoare. Am suferit nișel de ger până la Blaj, dar ne-am desghețat de primirea cordială a I. P. S. S. mitropolitul Suciu. Aci, conversația se făcu italienește. Cum drumul eră mai lung de acolo până la Cluj, am plecat încărcăți cu merinde, și am făcut un admirabil

popas la marginea drumului, înainte de Turda, pe ger mare, care însă îi convenia de minune Scoțianului nostru oțelit, și nici pe mine, cercetaș trecut prin viscoalele Moldovei în formidabila iarnă 1917, nu mă prea supără. Am stat o săptămână în Cluj; acolo mi-a fost mai greu, cu grija să nu se încurce nimic în mijlocul intrigărilor cunoscute ale matadorilor streinilor din citadela lor. Ne-am odihnit nițel la dl Al. Vaida în Olpret, apoi am trecut, dimineața prin Dej, la Baia Mare. Acolo am fost oaspeții dlui Racoți, am poposit ca în familiile noastre și, am putut face cu liniște și tihnă bilanțul drumului, căci acolo s'a încheiat partea oficială a excursiei noastre. Dl Seton Watson a fost, în definitiv, foarte mulțumit, în partea personală a lucrului. Observațiile ce a făcut, — însă nu pentru a fi destăinuite înainte de ce nu va da dsa deslegare — au fost foarte interesante și foarte instructive. E surprinzător cât a văzut de bine și de adânc toate lucrurile. Eră și întristat nițel din cauza neînțelegerilor și a Babiloniei dela noi. În ce mă privește pe mine, mi-a mulțumit foarte afectuos și foarte măgulitor pentru partea de agrement, de prietenie, de intimitate, de sinceritate ce am pus. Am plecat pe o dimineață cu soare, peste Țara Oașului, la Halmen apoi la prima gară în Cehoslovacia, *Craia*: aci ne-am despărțit, foarte duios. A păstrat o bună aducere aminte tuturor persoanelor cari l-au întâmpinat, în tot drumul, cu gentileța lor spontană și regretă că nu îi poate fi dat de a primi acasă la sine pe toți ceice atât de cu drag l-au primit aici la vetrele lor.

Ceva mai înainte dl Nedelcu ne-a trimis această scrisoare: «Cu onoare Vă remitem, împreună cu suma de douămii de lei (Lei 2000), scrisoarea

ce dl R. W. Seton Watson (Scotus Viator) mi-a încredințat, la despărțire, pe seama D-Voastră pentru Societatea «Astra».

Ilustrul nostru prietin și oaspete a socotit că prin donațiunea aceasta va aduce un bun serviciu atât cauzei noastre naționale, cât și științei. Cunosând cel dintâi această idee a sa, nu i-am ascuns bucuria și mulțumirea ce am avut — și care va fi unanim împărțită — de pe urma acestei nobile hotăriri. Ea s'a plămădit încet-încet în sufletul lui, ca urmare a istorisirilor ce i-au făcut în diferitele locuri ce am vizitat, fericiții martori ai grandioaselor evenimente. Induioșat de farmecul momentelor frumoase, — mari și mici, toate însă având însemnătatea lor pentru istorie — a crezut că n'ar fi rău să se ia inițiativa însemnării faptelor mărețe ce s'au petrecut în acești ani, cât timp acelea sunt încă în recentă aducere aminte, și a oferit acest premiu.

Apreciind rostul «Astrei» (care observ și aci, i-a făcut deosebită bucurie alegându-l între membrii săi de onoare), a încredințat acestei Asociații grija realizării ideei sale.

Și acum iată și scrisoarea d-lui R. W. Seton Watson (Scotus Viator) în traducere românească:

Înainte de a părăsi România aș dori să Vă asigur, cât de mult prețuesc eu cinstea ce mi-a arătat asociația D-Voastră. Acum mi-a venit o idee, pe care îmi iau voie să V'o propun. În cazul când asociația D-Voastră se învoiește, aș publică concurs de 2000 lei pentru cea mai bună lucrare, scrisă în românește, asupra subiectului:

«Revoluțiunea din anul 1918 și unirea Ardealului cu România».

Singurele condițiuni ar fi: 1. ca dela publicarea condițiunilor până la

termenul prezentării manuscriptelor să treacă un an; 2. ca toate manuscriptele neiscălite, dar însoțite de un plic închis (care ar cuprinde numele și adresa autorului și în afară ar fi providzute cu un motto sau pseudonim) să se trimită la adresa secretarului asociației D-Voastră. Toate celelalte amănunte le-aș lăsa în grija comitetului executiv al asociației, cu dreptul deplin de a încredința hotărârile necesare unui comitet special și cu excluderea oricărei apelații împotriva hotărârilor lui.

Pentru cazul, că sunteți învoiți cu propunerea mea, am lăsat d-lui Constantin Nedelcu suma de două mii de lei și l-am imputernicit să vi-i transmită.

Cu distinsă stimă semnez al
D-Voastră devotat:

R. W. Seton Watson.

Am ținut să publicăm toate acestea lămuriri și documente, pentruca marele public românesc să fie orientat asupra gestului frumos și asupra chestiunii atât de importante sulevată de dl R. W. Seton Watson (Scotus Viator).

• Ion Georgescu.

Un premiu caracteristic. In legătură cu premiul pus de dl R. W. Seton Watson (Scotus Viator) la dispoziția «Asociației» «Gazeta Transilvaniei» dela Brașov în Nr. 103 a. c. scrie următoarele:

«Știți ce impresie-mi face gestul savantului englez?

Fiindcă ne este prieten, Seton Watson a privit mereu de peste mare luptele politice dela noi, a urmărit pas de pas sușurile repezi ale mulților milionari ai țării românești, sărăcite de prea marea bogăție a lăcomiilor fără scrupule, și deoarece nime nu se găsea care să zică: stați, alta trebuie să fie România născută din revoluția anului 1918 — și-a spus englezul: «am să fac eu acest gest».

Și l-a făcut!

Dar nu spre lauda noastră, cari trâmbișând mereu Unirea, ne desbinăm tot mai mult.

Căci în lecția ce ne-o dă savantul englez — ori și cât de mare prieten al Românilor ar fi! — simt și usturi-me a unei palme pe care ne-o dă într'o formă destul de fină.

De ne-ar fi însă de învățatură».

Conferințele „Asociațiunei“

ținute în luna Aprilie 1921 în Sibiu și jur.

(Urmare din nr. 3 a. c.)

48. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Dr. George Preda: Din psihologia politică contemporană (II), Sibiu.

49. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Lt. Antohi: Nevoia de a avea armată, Ploaia.

50. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Căpitan-preot I. Dancila: Nevoia de a avea armată, Gurarâului.

51. Duminecă, 3 Aprilie 1921. R. Simu: Cultura românească, Orlat.

52. Duminecă, 3 April. 1921. Maior Bursescu: Nevoia de a avea armată, Orlat.

53. Duminecă, 3 April. 1921. Maior Bursescu: Nevoia de a avea armată, Cacova.

54. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Căpitan Năsturaș: Nevoia de a avea armată, Săcel.

55. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Căpitan Bardan: Nevoia de a avea armată, Sibiel.

56. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Căpitan Rădulescu: Nevoia de a avea armată, Vale.

57. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Căpitan Dumitrescu: Nevoia de a avea armată, Mag.

58. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Ioan Georgescu: Rolul social al femeii, Săliște.

59. Duminecă, 3 April. 1921. Maior Luculescu: Nevoia de a avea armată, Săliște.

60. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Dr. Ionașiu: Cum să ne ferim de boale? Oaliș.

61. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Căpitan Dumitrașcu: Nevoia de a avea armată, Tilișca.

62. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Dr. Petru Bucșan: Cum să ne ferim de boale? Aciliu.

63. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Căpitan Haas: Nevoia de a avea armată, Apoldul-mare.

64. Duminecă, 3 Aprilie 1921. Lt. col. M. Grigoriu: Nevoia de a avea armată, Miercurea.

65. Joi, 7 Aprilie 1921. Prof. Al. P. Arbore: Chestiunea agrară din punct de vedere istoric, Sibiiu.

66. Joi, 7 Aprilie 1921. Lt. col. M. Grigoriu: Nevoia de a avea armată, Rășinar. La această conferință a binevoit a participa și d-l general I. Vlădescu.

67. Duminecă, 10 Aprilie 1921. Constanța Hodoș: Poetele române cu recitări și cântări, Sibiiu.

68. Duminecă, 10 Aprilie 1921. Victor Păcală: Despre «Asociație», Sadu.

69. Duminecă, 10 Aprilie 1921. Dr. Ionașiu: Cum să ne ferim de boale? Boița.

70. Duminecă, 10 Aprilie 1921. Cpt. Bardan: Nevoia de a avea armată, Tâlmăciu.

71. Duminecă, 10 Aprilie 1921. Cpt. Dumitrescu: Nevoia de a avea armată, Tâlmăcel.

72. Duminecă, 10 Aprilie 1921. Cpt. Haas: Nevoia de a avea armată, Porcești.

73. Duminecă, 10 Aprilie 1921. Cpt. Rădulescu: Nevoia de a avea armată, Sebeșul de jos.

74. Duminecă, 10 Aprilie 1921. Prof. A. P. Arbore: Despre «Asociație», Sebeșul de sus.

75. Duminecă, 10 Aprilie 1921. Lt. col. Grigoriu: Nevoia de a avea armată, Racovița.

76. Duminecă, 10 Aprilie 1921. Cpt. preot I. Dăncilă: Despre pocăiți, Racovița.

77. Duminecă, 17 Aprilie 1921. Prof. I. Bratu: Limitele lumii transcendente, Sibiiu.

78. Duminecă, 17 Aprilie 1921. Maior Luculescu: Nevoia de a avea armată, Turnișor.

79. Duminecă, 17 Aprilie 1921. R. Simu: Trebuința de a ne cultiva, Bungard.

80. Duminecă, 17 Aprilie 1921. V. Păcală: Despre «Asociație», Gușteriță.

81. Duminecă, 17 Aprilie 1921. Dr. Bucșan: Cum să ne ferim de boale? Cornețel.

82. Duminecă, 17 Aprilie 1921. Cpt. Dumitrescu: Nevoia de a avea armată, Nucet.

83. Duminecă, 17 Aprilie 1921. Cpt. Dumitrașcu: Nevoia de a avea armată, Roșia-săsească.

84. Duminecă, 17 Aprilie 1921. Cpt. Rădulescu: Nevoia de a avea armată, Noul-săsesc.

Către despărțămintele și agenturile «Asociațiunei», precum și către marele public românesc.

La 27 Maiu, stil vechiu, sau 9 Iunie, stil nou, a. c. în ziua de Ispas, se împlinesc o sută de ani dela moartea marelui erou național *Tudor Vladimirescu*, care prin acțiunea sa energică și moartea sa îngrozitoare a pus capăt epocii fanariote de tristă pomenire și a făcut să răsară, un ceas mai curând, zorile libertății naționale.

«Asociațiunea» va închină un număr din revista «Transilvania» și un număr din biblioteca sa populară în amintirea Domnului Tudor. În «Transilvania» vor fi diferite contribuții la cunoașterea mai amănunțită a personalității și epocii lui Tudor, iar un Nr. din «Biblioteca poporală a Asociațiunei» povestește limpede și pe înțelesul tuturor istoria sbuciumată a vieții și faptele lui mărețe. Afară de acestea «Asociațiunea» va mai da și un festival artistic în amintirea lui.

Despărțămintele, agenturile și marele public românesc încă e rugat să aranjeze cu acest memorabil prilej serbări naționale Tudor Vladimirescu.

Se pot recita versuri de George Coșbuc («Oltenii lui Tudor»), de St. O. Iosif («Lui Tudor Vladimirescu») ș. a. Se pot cânta cântece naționale («Domnul Tudor», text de I. Niculescu, muzica de G. Brătianu) și populare («Visul lui Tudor Vladimirescu» din colecția de poezii populare ale Românilor de Vasile Alecsandri) etc. În acest scop poate face bune servicii broșura dlui *Ioan Georgescu*, secretarul literar al Asociațiunei asupra lui Tudor Vladimirescu, «scrisă limpede, pe temeiul faptelor și cu multă vioiciune literară» cum zice «Infrățirea» dela Cluj a. II. 221 (17 Maiu 1921). La sfârșitul broșurei s'au tipărit toate aceste cântece și versuri, ca să fie mai ușor la îndemâna tuturor. Recomandăm chiar reprezentații teatrale și aranjare de tablouri istorice cu acest prilej. Dl N. Iorga președintele «Ligei Culturale», acum scoate de sub tipar o piesă teatrală în 5 acte «Tudor Vladimirescu» pe care n'o putem recomanda îndeajuns. Se poate face ceva și cu drama istorică «Domnul Tudor» de N. Radivon și «Bimbașa Sava» de I. Peretz.

Oricât am face, nu putem face de ajuns pentru celce a putut zice despre sine: «Și știindu-mă norodul pre mine, din-

tr'alte vremi, că sunt un adevărat fiu al patriei mele, cu silnicie m'au luat a le fi și la această vreme chivernisitor pentru binele și folosul tuturor».

Spiritul lui poate fi și astăzi «chivernisitor pentru binele și folosul tuturor». Dorim să fie așa.

Blurul «Asociațiunii».

**„Asociațiunea“
pentru literatura română și cultura poporului român.**

Nr. 618—1921.

Circulară

către onor. Direcțiuni ale despărțămintelor „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“.

În vederea ținerii adunării generale a instituțiunii noastre, în August a. c., și pentru a satisface dispozițiilor din statutele acesteia, referitor la prezentarea *Raportului general pe anul 1920*, avem onoare a ruga onor. Direcțiuni să binevoiască a ne raportă, până la 20 Iunie n. a. c., asupra situației următoarelor chestiuni la 31 Decemvrie a. tr.:

1. *Numărul membrilor* (în cifre): fundatori (à 400 lei): — pe viață (à 200 lei): — activi (à 10 lei anual): — și ajutători (à 2 lei anual): —.

2. *Agenturile comunale* și activitatea acestora, indicând comunele în care se află agentură.

3. *Numărul bibliotecilor* «Asociațiunii», de pe teritorul despărțământului, indicând comuna, în care se află bibliotecă și, dacă se poate eruă, și numărul cărților; îndeosebi să se indice bibliotecile înființate în cursul anului 1920.

4. *In cari comune s'au ținut cursuri de analfabeți* în iarna an. 1920/21.

5. *Prelegerile* ținute pe teritorul despărțământului în cursul an. 1920, indicând titlul acestora, numele conferențiarului și comuna în care s'a ținut.

6. *Conferințele și seratele artistice* ținute pe teritorul despărțământului în cursul an. 1920, indicând titlul acestora, numele conferențiarului și comuna în care s'a ținut.

7. *A aranjat despărțământul vre-o expoziție în an. 1920?*
8. *Averea despărțământului la sfârșitul anului 1920.*
9. *În cari comune s'au înființat, prin conlucrarea despărțământului, bănci populare?*
10. *În cari comune s'au înființat cooperative (și anume ce fel), prin conlucrarea despărțământului?*
11. *În cari comune s'au înființat, cu conlucrarea desp., Case Naționale (Case sau Căminuri culturale?)*

Totdeauna rugăm onor. Direcțiuni ale despărțămintelor, cari nu s'au reorganizat până acum, să ia dispoziții pentru convocarea adunării cercuale ordinare, care, în înțelesul dispozițiilor din regulament, au să se țină în sem. I al fiecărui an, de astădată, în primul loc, cu scopul de a se face reorganizarea despărțământului, atât de necesară pentru realizarea progresului nostru național-cultural.

Cu această ocazie, *despărțămintele constătătoare din prea multe comune și, mai ales, din comunele aparținătoare mai multor plase*, ar fi de dorit, să se desfacă în 2 sau mai multe *despărțăminte*, după plase (cercurile pretoriale), înlesnindu-se în felul acesta, foarte mult lucrarea organelor din despărțăminte, putând ca să devină, astfel, mai efectivă și mai bogată în rezultate.

Domnilor, cari au fost rugați să reorganizeze anumite despărțăminte sau să înființeze despărțăminte nouă ale «Asociațiunii», le adresăm, și cu această ocazie, rugarea să binevoiască a îndeplini cât mai neîntârziat posibil mandatul ce li s'a adresat din partea comitetului nostru central.

Învităm, mai departe, onor. Direcțiuni ale despărțămintelor să stăruie, fără preget, pentruca să se înființeze, întrucât se poate, în toate comunele, următoarele instituțiuni neapărat necesare înaintării neamului nostru pe calea luminei și desăvârșirii în toate cele bune:

a) *o agentură și o bibliotecă poporală a «Asociațiunii»*. Câte un început de bibliotecă trimitem, la cerere, pretutindeni, unde nu s'a trimis până acum;

b) *o casă națională*, numită și *casă culturală* sau *cămin cultural*, în care să se adăpostească *biblioteca poporală* și în care să se adune, cât mai adesea, membrii, pentruca să ce-

tească și să se sfătuească asupra căilor și mijloacelor de progres, să se țină prelegeri, conferințe și șezători culturale, să se dea reprezentații de teatru ș. a.;

c) să se stăruie pentru *înființarea de bănci populare și cooperative* în comunele, unde nu ar exista astfel de așezăminte folositoare; statute și îndrumări pentru înființarea acestora punem și noi, gratuit, la dispoziție tuturor aceluia, ce ne vor cere;

d) pentru armonizarea activității culturale și economice a organelor despărțămintelor «Asociațiunii», cu activitatea celorlalte societăți, îndeosebi a *Asociațiilor noastre preoțești și învățătorești*, aflăm că e necesar să fie consultată și utilizată conferința asupra subiectului «*Propaganda noastră culturală*», de dl R. Simu, secretarul adm. al «Asociațiunii», din care anexăm 1 ex. la această circulară sub %/;

e) referitor la serbarea Centenarului morței Marelui Tudor Vladimirescu, dăm instrucții deosebite în *avizul*, pe care-l anexăm la circulara de față sub %/. împreună cu broșura «*Tudor Vladimirescu*» de dl Ioan Georgescu, secretarul literar al instituțiunii noastre, și în baza căreia poate pregăti ori-cine o conferință potrivită pentru serbare, iar poeziile dela sfârșit se pot, parte declamă, parte cântă cu aceea ocazie.

Rugăm, și aici, onor. Direcțiuni să stăruie la membrii «Asociațiunii» ca ceice pot, să ia parte la serbările dela Tg.-Jiu ;

f) împreună cu broșurile și avizul, de cari am amintit mai sus, trimitem și câte un ex. din statutele și regulamentele «Asociațiunii», aducând, și cu această ocazie, la cunoștința onor. Direcțiuni, că «Asociațiunea» în *baza ordonanței Direcțiunii centrale Nr. 3098/1919*, beneficiază de scutire de taxa postală pentru expediția scrisorilor simple; taxa de recomandatie, însă, trebuie să o achite. Astfel și despărțămintele instituțiunii noastre să facă uz de acest favor, referindu-se, pe cuverta corespondențelor, la numita ordonanță, cum face și comitetul central în corespondența sa oficială.

Sibiiu, în 19 Maiu 1921.

A. Bârseanu,
prezident.

R. Simu,
secretar.

Bibliografie.

Regulele ortografice ale Academiei Române 1904. Tipografia Națională, Lugoj. Prețul 1 leu. (Fiind mare desorientarea la noi în ce privește scrisul, recomandăm această broșurică folositoare!)

A. Vlahuță, *In vâltoare.* Nuvele. București. Cartea Românească. Prețul 12 lei.

Romul Simu, *Propaganda noastră culturală.* Sibiu. Editura Asociațiunii 1921.

P. Vergilius Maro — George Coșbuc, *Aeneis.* Traducere în formele originale. Premiată de Academia Română cu marele premiu «Năsturel» de 12,000 lei. Edițiunea IV. București. Cartea Românească. Prețul 14 lei.

Romul Boila, *Adaus la lucrarea Dreptul Constituțional Român.* Cuprinzând schimbările necesitate de dispozițiunile noului Regulament al Camerei deputaților și descrierea exactă a armelor (mărcii) României. Cluj. Cartea Românească 1921. Prețul 20 lei.

Georg — Fr. Nicolai — Eugen Relgis, *Biologia Răsboiului.* Cu un portret al autorului și o introducere. Iași. «Viața Românească» 1921. Prețul 15 lei.

G. Ibrăileanu, *După răsboiu.* Iași. Editura «Viața Românească» 1921. Prețul 4 lei.

Buletinul de informații al grădinii botanice și al muzeului botanic dela universitatea din Cluj. Volumul I. 1921. Nr. 1. Apare în 3—4 fascicoli la an, sub îngrijirea profesorului universitar *Dr. Alexandru Borza.* Abonamentul anual 30 lei. Redacția și Administrația: *Grădina Botanică, Cluj, Strada Regală, 28.*

L'enseignement dans la République Tchecoslovaque. Notes pré-

sentées à nos amis de l'étranger par l'institut pédagogique I. A. Komensky près le ministère de l'instruction publique. Rédigé par *Jean Mauer*, bibliothécaire de l'institut pédagogique. Prague 1921. Société d'édition «L'effort de la Tchecoslovaque».

Dr. W. Stekel — Dr. I. Dușcian, *Causele nervosității.* Nouă priviri asupra apariției și prentâmpinării nervosității și cu o expunere a ideilor prof. Freud. București. «Cartea Român.» Prețul 3 lei.

Dr. Nic. Brînzeu, *Religia și Democrația.* Lugoj 1921. Editura «Calea Vieței». Prețul 1 leu. O broșură mică de 24 pagini, în care cu continue referințe la broșurile de propagandă socialistă, apărute în românește, se arată, ce trebuie să ținem despre religiuie și socialism. De vânzare la toate librăriile, mai ales la librăria diecezană Lugoj.

Dr. Bourget — Dr. I. Dușcian: *Igiena stomacului.* București. Editura «Cartea Românească» 1921. Prețul 3 Lei.

Universitatea din Cluj: *Facultatea de filosofie și litere. Regulamentul Seminarilor.* Cluj. «Cartea Românească» 1921.

Chimico — Farmaceutica: *Societate anonimă, Brașov. Plante medicinale sălbatice.* Instrucțiuni privitoare la strângerea și valorizarea lor. Ediția I. Prețul 5 Lei.

Rodica: *Zile de sbucium.* «Cartea Românească». București 1921. Prețul 7 Lei.

M. Beza: *Din Anglia.* Insemnările unui literat. «Viața Românească». Iași. Prețul 10 Lei.

S. Mehedinți: *Altă creștere. Școala muncii.* Ediția a treia revăzută și a-

daugită. București. Viața Românească» 1921. Prețul 20 Lei.

S. Muncel: *Evreii Țării la o răspântie.* «Viața Românească» 1921. Prețul 3 Lei.

P. Carp: *Povestiri fantastice.* Iași «Viața Român.» 1921. Prețul 12 Lei.

C. B. Urlea: *Cu moș Teacă 'n Moldova.* Znoave, drăcii și istorioare din războiu. București. Viața Românească». Prețul 12 Lei.

Mihail Sadoveanu: *Cocostârcul albastru.* Iași. «Viața Românească» 1921. Prețul 14 Lei.

Victor Costin: *La corruption légale et l'esclavage international.* Iassy. Imprimerie «Viața Românească» 1921. Prix 18 Lei.

Mark Twain: *Furtul elefantului alb.* «Viața Românească». Prețul 1 Leu.

Mihail Negru: *O poveste de iubire.* «Bibl. pentru toți» 1054—1059.

A. Vlahuță: *Dan.* Roman. Partea I și II. «Biblioteca pentru toți» 73—77. Prețul 12 Lei.

N. A. Constantinescu: *Revoluția lui Tudor Vladimirescu,* așa cum a fost. Povestire istorică. București 1921. Depozit librăria P. Suru Prețul 6 Lei.

Traian I. Iarca: *Contribuții la chestia intervenirii statului în materie de creștere a vitelor.* Influența reformei agrare asupra creșterii vitelor. Orăștie. Tipografia «Libertatea» 1921. Prețul 8 Lei.

Th. D. Speranția: *Mă 'nșală.* Roman Editura. «Cartea Românească». București 1921. Prețul 10 Lei.

Artur Garovei: *Datorii și drepțiuni.* Carte pentru săteni. București. «Cartea Românească» 1921. Prețul 10 Lei.

Biblioteca „Să fie lumină», Nr. 1. Virgil Pop: *Glăsuț unirei.* Ediția II.

Lugoj 1921. Edit. «Sionul Românesc». Prețul 1 Leu.

Muzeul B. Brukenthal în Sibiu. *Calauza pinacotecei* edată din incredințarea direcțiunei de *M. Csaki,* custode. Trad. de Ioan Georgescu. Sibiu. Editura muzeului, 1921.

Al. Ciura: *Sub steag străin.* Schițe și povestiri din Ardeal 1914—1916. București. Editura H. Steinberg, 94 Str. Lipscani 94. Prețul 7-50 Lei.

Cassian R. Munteanu, *Bătălia dela Mărășești.* Zilele de glorie ale Armatei I-a română (24 Iulie—10 Aug. 1917). Editura Librăriei Pavel Suru, București, Calea Victoriei 85, 1919. Cu 2 hărți și anexe. Prețul 2 Lei.

Diaconul Nic. M. Popescu, *Prin Banatul Timișorii în vara an. 1909.* Edit. Librăriei Pavel Suru. București, Calea Victoriei 85 1919. Prețul 1 Leu.

Ovid Densusănu, *Flori alese din cântecele poporului.* București, Editura Pavel Suru 1920. Prețul 9 Lei.

I. Agârbiceanu, *O lacrimă fierbinte, Cuvinte către oastea țării.* București. Editura Librăriei Pavel Suru, Calea Victoriei 85. Prețul 2 Lei.

Dr. Petru Barbu, *Iisus Christos,* Viața Mântuitorului lumii istorisită cu cuvintele Sfintei Scripturi. Ed. III. București, Edit. Librăriei Pavel Suru, București, Calea Victoriei 85. Prețul 3-50 Lei.

Al. Cazaban, *Un om supărător.* Roman. București. Editura Pavel Suru, Prețul 16 Lei.

I. C. Vissarion, *Petrea Pârcălabul,* Roman. Editura Librăriei Pavel Suru, București 1921. Prețul 15 Lei.

C. Sandu-Aldea, *Calugărenii.* Editura Librăriei Pavel Suru, București 1920. Prețul 12 Lei.